

Innehåll

Förord	7
Författarens tack	9
Inledning	11
Syfte	11
Källmaterial och urvalskriterier	13
Disposition	17
De populäraste filmerna	19
Biograffilmer 1990–99	19
Videogram	32
1991	32
1996–99	33
Analytiska nedslag	37
Ett filmdecennium: generella drag	37
Genretendenser	37
Biograffilmer	37
Videofilmer	38
Mer action	39
Science fiction	40
Produktionsländer	41
Bio kontra video	43
Stjärnor	45

Kvinnoroller	46
Kvinnoroller på video	48
Bondbrudar	48
Actionkvinnor	49
Våld mot kvinnor	52
Legitimerat våld: krigsfilm som genre	54
Disney och våldet	57
Actionvåld och Bondfilmer	58
Psykopater och normalitet	61
Hotet från framtiden: medier och kontrollsamhälle	65
Populärt och våldsamt	67
Die Hard 2	67
När lammen tystnar	71
Dödligt vapen 3	75
Bodyguard	77
Speed	78
Vendetta	80
Independence Day	85
The Lost World: Jurassic Park	88
Armageddon	90
Matrix	91
Slutsatser	95
Manliga stjärnor, kvinnliga bifigurer	96
Hellre skratt än våld	97
Mer action, mindre spänning	98
Svenskt ”kvalitetsvåld”	99
Psykopater och konventionsbrott	100
Rädda världen: sanktionerat våld	100

Fyra kategorier	101
Psykiskt våld styr det fysiska	101
Våldsamt men kort	101
Utdragna kampscener	102
Effekter och teknifiering	103
Litteratur	105
Bilaga De populäraste filmerna: innehållsbeskrivningar	107

Förord

1895 visades de första filmerna för publik i Paris. Drygt hundra år har förflutit sedan dess och från de få och korta filmer som då presenterades har en gigantisk filmindustri utvecklats. I dag heter inte filmerna ”Arbetarna lämnar fabriken” eller ”Tåget anländer till stationen”. Det är knappast troligt att liknande titlar eller innehåll längre skulle locka den stora publiken.

Vad är det då som i dag lockar oss till biografen eller videobutiken? Är de mest omskrivna och omdebatterade filmerna de som också drar den största publiken? Väljer vi olika filmer på bio och video? Vilken attraktionskraft har våldsamma filmer när det gäller att nå de riktigt höga publiksifforna? Säljer våld?

Millenieskiftet ligger precis bakom oss och det är möjligt att i backspeglarna se på det decennium som just förflutit, 1990-talet. Våldsskildringsrådet bildades 1990 och decenniet sammanfaller därmed med rådets verksamhetstid. Som ett led i uppdraget att följa marknadsutvecklingen har vi här valt att sammanfatta utvecklingen av biograf- och videoutbudet under tio år, med det speciella fokus på våldsskildringar som är rådets primära uppgift.

Befintligt utbud är en sak och vad majoriteten väljer att se en annan. Skillnaden mellan detta styrs av många faktorer, bl.a. marknadsföringen, men också vilka behov människor vill få tillfredställda när de väljer film. Den här studien koncentrerar sig därför på popularitetsaspekten, på de filmer som de flesta av oss valde att se.

Astrid Söderbergh Widding, professor i filmvetenskap, guidar oss igenom 1990-talet och ser teman och tendenser som dominerar eller växlar under årens gång. Hon tittar särskilt på de våldsamma genrerna, och analyserar om och hur våldsskildringarna förändrats.

För alla som intresserar sig för filmen roll i dagens samhälle finns här mycket att lära – och fundera vidare över. För filmbranschen som producerar och distribuerar film finns här viktig kunskap att ta till sig i den fortsatta ekonomiska planeringen. Kanske är det rentav så att våld inte säljer så bra?

Som alltid i rådets skrifter står författaren för skriftens innehåll och slutsatser. Rådet ansvarar dock för slutredigeringen av texten.

Cecilia Modig
ordförande

Ann Katrin Agebäck
huvudsekreterare

Författarens tack

Jag vill tacka Ann Katrin Agebäck på Våldsskildringsrådet för god dialog kring en rad problem som uppstått under genomförandet av denna studie.

Likaså vill jag rikta ett tack till Arkivet för ljud och bild samt till Filmvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet, som möjliggjort mitt myckna videotittande.

Tack också till min kollega Jan Holmberg, som bidragit med ett värdefullt uppslag ifråga om källor.

Vännen Pia Sundqvist, som först öppnade mina ögon för actionfilmen, har stått bi genom många år både praktiskt och idémässigt – så även här. Inget tack kan göra henne rättvisa.

Bo Florin, *partner in crime*, har tittat och tänkt tillsammans med mig. Utan honom ingen studie.

Stockholm den 31 oktober 2000

Astrid Söderbergh Widding

Inledning

I den allmänna debatten har det ibland gjorts gällande att filmvåldet kontinuerligt har ökat under 1990-talet. Påståendet baseras som regel på lösa antaganden eller på enstaka iakttagelser som kan antas peka i en sådan riktning. Men också om det gick att belägga att filmkonventionerna under senare år förskjutits och att toleranströskeln för ett råare våld därmed skulle ha flyttats fram, blir denna kvalitativa iakttagelse intressant först i relation till kvantitativa data om dessa filmers publika dragningskraft. Med andra ord: hur ser våldet ut i de filmer som folk ser mest?

Syfte

Ett *första* delsyfte med denna studie är att kartlägga de populäraste filmerna och videogrammen i Sverige under 1990-talet, för att ge en bild av vilka typer av film som varit dominerande och attraherat den största publiken under perioden. Det *andra* och huvudsakliga syftet är att mot bakgrund av denna kartläggning undersöka förekomsten av våldsskildringar i de populäraste filmerna och videogrammen, eventuella förändringar i deras frekvens under den undersökta perioden samt tendenser vad gäller våldsskildringarnas karaktär i filmerna.

Den inledande kvantitativa kartläggningen och beskrivningen av samtliga filmer tillåter en uppskattning av förändringar i andelen filmvåld och möjliggör därtill en genreplacering. Detta ger en översiktlig bild av utbudets allmänna karaktär. Det ger

även en möjlighet att överblicka våldsskildringarna utifrån de olika kategorier i vilka de ingår. Det bör konstateras att gränsdragningarna mellan genrer inte alltid är solklara; flera filmer tar också del i flera genrer. Bland annat gäller detta gränslinjen mellan action och thriller, som ibland förefaller tämligen nyckfull. Men det behöver inte vara frågan om oklarheter: en film som till exempel *Lovligt byte* är helt tydligt både actionfilm och komedi. För åskådlighetens skull har jag ändå valt att ange endast en genre per film.

Vid genrebestämningar har jag i största möjliga utsträckning utgått från branschens egna, som anges i lanseringen.¹ I de fall där flera genrer anges har jag valt den först angivna, vilket också i samtliga fall syntts rimligt. I ett litet fåtal fall, där jag funnit dessa bestämningar helt orimliga – klassificeringen av *Fucking Åmål* som komedi eller *Casino* som äventyrsfilm – har jag ändrat dem. Vad gäller kategorin animerad film har dessa ibland klassificerats som tecknade, ibland som animerade, barn- eller familjefilm. Jag har här valt den mer övergripande beteckningen animerad. Poängen med att använda branschens egen rubricering är att det också ger en vink om mottagandet av filmerna. Detta gäller särskilt för videofilmernas vidkommande som hyrts ut och nått sin publik under de genreetiketter som finns angivna på kassetterna, men också för biofilmerna, där genrebestämningarna kan ge en antydning såväl om hur filmerna

---

¹ Dessa klassifikationer är inte alltid genomgående: exempelvis listar Dee Jay Promotions *Casino* bland äventyrsfilmerna, medan samma film i videobutikerna rimligare genreklassificeras som action. Jag måste reservera mig vad genreindelningen beträffar för den sortens inkonsekvenser som jag kanske inte alltid har observerat; dock torde det inte ha några avgörande konsekvenser för huvudlinjerna i min studie utan endast ge marginella statistiska effekter.

biograflanserats som hur de kommit att uppfattas av publik och kritiker.

Denna genreindelning måste dock kompletteras av en kvalitativ, stilistiskt och berättarmässigt orienterad analys, som kan bidra till att nyansera bilden. Exempelvis måste hänsyn tas till graden av formmässighet i filmen. En viktig fråga är också i vilken utsträckning våldet förläggs inom bilden och vilka konsekvenser detta får för upplevelsen. Har graden av synlighet ökat under den aktuella perioden? Vilken är relationen mellan psykiskt och fysiskt våld? Vilken roll spelar könsrelaterade stereotyper i våldsskildringarna? En diskussion av centrala våldssceners funktion i filmens övergripande sammanhang är också nödvändig.

Källmaterial och urvalskriterier

Enligt den ursprungliga avsikten skulle undersökningen omfatta de tio mest populära biograffilmerna och videofilmerna för varje år under 1990-talet. Ett första led i arbetet har därför varit att få fram tio-i-topplistor. För filmernas vidkommande är listorna baserade på opublicerade data från Svenska Filminstitutets biograf- och filmstatistik (som också utgör källa för Filmårsboken).

Vad gäller videofilmerna har uppgiften visat sig vara mer problematisk, då statistik saknas för stora delar av 1990-talet. Nordicom har publicerat statistik för år 1991, för januari och december 1994, för 1996 (med undantag av mars, maj och juli),

för 1998.² På listan för 1991 hänvisas till SVIP som källa – Sveriges videoimportörer – vilka (enligt tidigare ordföranden Staffan Ede) inte känns vid existensen av någon statistik. Statistiken avseende 1994 och 1996 sägs vara baserad på branschorganisationen VIDSAMS Sverigelista; även VIDSAM säger sig emellertid vara ovetande om existensen av en sådan lista. Listan för 1998 är baserad på statistik från Video Monitor Media AB, som i branschtidningen Videomonitor publicerat en lista som omfattar de 100 mest uthyrda filmerna från vecka 37 1996 till vecka 37 1999, men utan att separera åren; vidare en lista på de 40 mest uthyrda under ett år, från vecka 37 1998 till vecka 37 1999.³ Dee Jay Promotion slutligen, ett företag som har videostatistik från och med vecka 37 1996, är källa för Aftonbladets videotopplistor.⁴ De listar de 40 mest uthyrda filmerna per vecka, vilket ställer vissa frågetecken kring popularitetskriterier. Är det alltid tio-i-topp-kriteriet som skall gälla, eller bör man i stället ta hänsyn till antal veckor på listan, vilket kan innebära en totalt sett högre tittarsiffra? I denna studie har jag stannat för den första modellen, eftersom faktiska

---

² MedieSverige 1993, Statistik och analys, Red. Ulla Carlsson & Magnus Anshelm, NORDICOM – Sverige, Göteborgs universitet, 1/1993, s. 338; MedieSverige 1995, Red. Ulla Carlsson & Magnus Anshelm, NORDICOM – Sverige, Göteborgs universitet, 1995, s. 283; MedieSverige 1997, Red. Ulla Carlsson & Catharina Bucht, NORDICOM – Sverige, Göteborgs universitet, 1997, s. 361; MedieSverige 1999/2000, Red. Ulla Carlsson, Catharina Bucht & Ulrica Facht, NORDICOM – Sverige, Göteborgs universitet, 1999, s. 414.

³ Nordicoms statistik avviker från Videomonitors lista då den utesluter filmer som kommit på video 1999.

⁴ Listor för åren 1998 och 1999 finns även utlagda på <http://www.videolistan.com/>. Försök har också gjorts att få fram Videobutikens tio-i-topplistor, som ju täcker en del av marknaden, men enligt Louise Bodin, källa på Videobutiken, har dessa inte sparats.

siffror kring hyrfrekvens saknas och det därmed blir vanskligt att med någon exakthet mäta t.ex. en trettondeplats mot en tiondeplacering. I de fall flera filmer visat sig ha haft lika många veckor på tio-i-topplistan har hänsyn tagits till högsta placering och i andra hand också hur länge en viss film legat kvar på samma plats.

Vad gäller videofilmerna utgår jag således från Dee Jay Promotions statistik, kompletterad av 1991 års statistik som den redovisas av Nordicom.⁵ Detta innebär att studien totalt omfattar 150 titlar: biograffilmer från hela tioårsperioden och videogram från fem år – 1991 samt 1996-1999 – med vissa överlappningar mellan film och video, eller mellan åren i de fall en film legat kvar på topplistorna.

Allmänt måste konstateras att videolistorna, också för de år där statistik finns för hela året, är mindre säkra än biolistorna, som ju baseras på det faktiska antalet entréer i hela landet. Det finns däremot inget underlag som redovisar hur filmistan för 1991 tagits fram. Dee Jay Promotions urval är baserat på uthyrningsrapporter från 70 videobutiker i hela landet samt Bonver videodata och Play Nöjesdistribution, och är alltså inte heltäckande. Ändå fungerar dessa listor utmärkt som jämförelse-material i förhållande till biolistorna. De ger tydliga signaler om

---

⁵ Däremot har jag valt att bortse från Nordicoms statistik för 1994, eftersom inga filmer från januari och december överlappar varandra, och jag därför bedömt underlaget som alltför bristfälligt. Jag har också bortsett från Nordicoms statistik för 1996, då denna – till skillnad från siffrorna för 1991 – redovisar de filmer som placerat sig på första plats och i vissa fall även andra och tredje under redovisade månader (där mars, maj och juli saknas). Som underlag låter sig dessa inte jämkas samman med Dee Jay Promotions siffror, som alltså här generaliseras för hela året. Dock överensstämmer filmerna på Nordicoms lista i sak till stor del med Dee Jay Promotions.

tendenser, även om varje filmtitels hemmahörighet på listan inte går att belägga med samma grad av säkerhet.

Jag har i analyskapitlet så gott som uteslutande valt att fokusera på actionfilmer och thrillers. Detta delvis därför att analysen av våldet är ett viktigt syfte med studien som helhet, och att det blir som mest synligt i dessa två genrer. Dramer och komedier kan förvisso innehålla våld, men det är sällan dessa genrer som väcker våldsdebatter då det våld som förekommer där oftast tjänar ett tydligare syfte i berättelsen, exempelvis för att öka en psykologisk spänning i ett drama eller åstadkomma en komisk effekt. Den principiella frågan var gränsen för våldsskildringar egentligen skall dras, med hänsyn till det psykiska våld som är en nödvändig del av de flesta dramer men också av många komedier, måste av utrymmesskäl utelämnas. Vidare har jag så gott som uteslutande fokuserat på amerikansk film, då filmvåld gärna identifieras med amerikanskt action- eller thrillerberättande, men också därför att amerikansk film så överväldigande dominerar perioden. Dock figurerar bland analyserade exempel även en svensk actionfilm.

I mitt urval av enskilda filmer att analysera valde jag att först ställa upp en kvalitativ urvalsprincip med utgångspunkt från tre delvis överlappande kriterier: 1) att filmerna skall vara *typiska* för olika filmkategorier och därmed inbördes olika, för att ge en så bred belysning av decenniet som möjligt; 2) att de skall vara *tydliga* framför allt i sitt sätt att skildra våld – flera komedier eller familjefilmer är till exempel ”otydliga” härvidlag, och riskerar därför att ge upphov till långa principdiskussioner om var gränserna egentligen går för filmiskt våld; en alltför omfattande diskussion för att rymmas i en studie av denna omfattning; 3) att de skall vara *tidsmässigt spridda* över hela perioden.

Därefter har jag gjort ett statistiskt baserat urval av analys-exempel, som enbart utgår från biostatistiken då denna dels är den säkraste, dels också tillhandahåller exakta siffror rörande antalet besök. *Jag har då helt enkelt valt den actionfilm eller thriller som under respektive år under 1990-talet attraherat flest besökare.* Därvid fann jag att en sådan rent kvantitativ urvalsprincip gav ett resultat som även svarade mot kraven i mina kvalitativa kriterier. I mina analyser granskar jag särskilt våldsscenerna och diskuterar kortfattat hur de berättas och deras funktion i berättelsen. I ett par fall där det är särskilt relevant nämner jag också kritikens reaktioner på filmerna, för att ytterligare kontextualisera dem.

Disposition

Den föreliggande studien är indelad i två huvuddelar. I den första delen, ”De populäraste filmerna”, redovisas hela film-materialet år för år i popularitetsordning, med angivande av svensk titel, och i förekommande fall, originaltitel, genre, produktionsland, regissör och uppgift om svenska åldersgränser. För biograffilmerna anges även premiärdatum samt antalet besök för respektive film. Besökssiffrorna avser endast det aktuella året. Denna information kompletteras i en bilaga med korta handlingsreferat vilka i huvudsak utgår från Svenska Filminstitutets faktablad om film.⁶ I handlingsreferaten anges också viktiga skådespelare (dock anges inte skådespelarröster i animerade filmer). Syftet med detta är att ge en överblick som möjliggör för läsaren att själv bilda sig en uppfattning om materialet som helhet, också utan att själv ha sett alla filmer.

---

⁶ Faktablad om film utgivna av Svenska Filminstitutet. Redaktör: Bertil Wredlund. Svenska Filminstitutets bibliotek.

Den andra delen av studien inleds med "Analytiska nedslag". Här förs ett övergripande resonemang om generella tendenser under decenniet, dels kring allmänna aspekter på materialet som genrer, nationalitet, bio kontra video, stjärnor, eller kvinno-roller, dels beträffande vissa specifika kategorier av filmer, exempelvis krigsfilmer, animerad film, Bondfilmer eller psykopatfilmer. Detta följs av avsnittet "Populärt och våldsamt" med analyser av tio filmer, en från varje år 1990-99, valda enligt de principer som redovisats ovan. Här ligger fokus på våldskildringarna, deras stil och berättarmässiga funktion. Till sist följer ett försök till sammanfattning och slutsatser.

De populäraste filmerna

Biograffilmer

1990

Pretty Woman

Komedi/USA/Garry Marshall/Från 11 år.
Premiär 1990-06-29, 1 287 301 besök.

Döda poeters sällskap (Dead Poets Society)

Drama/USA/Peter Weir/Från 11 år.
Premiär 1990-01-12, 936 744 besök.

Oliver & gänget (Oliver & Company)

Animerad/USA/George Scribner/Barntillåten.
Premiär 1989-12-01, 525 251 besök

Die Hard 2

Action/USA/Renny Harlin/Från 15 år.
Premiär 1990-09-28, 481 672 besök.

Kurt Olsson. Filmen om mitt liv som mej själv

Komedi/Sverige/Håkan Wennberg/Barntillåten.
Premiär 1990-02-09, 480 748 besök.

1939

Drama/Sverige/Göran Carmback/Från 15 år.
Premiär 1989-12-25, 451 467 besök.

Titta han snackar! (Look Who's Talking)

Komedi/USA/Amy Heckerling/Från 7 år.

Premiär 1990-04-06, 446 370 besök.

Black Rain

Thriller/USA/Ridley Scott/Från 15 år.

Premiär 1990-01-26, 371 953 besök.

Jakten på röd oktober (The Hunt for Red October)

Thriller/USA/John McTiernan/Från 11 år.

Premiär 1990-08-10, 371 681 besök.

Född den fjärde juli (Born on the Fourth of July)

Drama/USA/Oliver Stone/Från 15 år.

Premiär 1990-02-23, 347 469 besök.

1991*Dansar med vargar (Dances with Wolves)*

Äventyr/USA/Kevin Costner/Från 15 år.

Premiär 1991-02-15, 1 093 886 besök.

Robin Hood: Prince of Thieves

Äventyr/USA/Kevin Reynolds/Från 15 år.

Premiär 1991-06-28, 942 469 besök.

Macken

Komedi/Sverige/Claes Eriksson/Barntillåten.

Premiär 1990-12-21, 689 841 besök.

När lammen tystnar (Silence of the Lambs)

Thriller/USA/Jonathan Demme/Från 15 år.

Premiär 1991-03-22, 687 501 besök.

Den lilla sjöjungfrun (The Little Mermaid)

Animerad/USA/John Musker, Ron Clements/
Barntillåten.

Premiär 1990-11-30, 668 136 besök.

*Den nakna pistolen 2 1/2: Doften av rädsla**(The Naked Gun 2 1/2: The Smell of Fear)*

Komedi/USA/David Zucker/Från 11 år.

Premiär 1991-08-16, 571 352 besök.

Inte utan min dotter (Not Without My Daughter)

Drama/USA/Brian Gilbert/Från 15 år.

Premiär 1991-05-24, 562 401 besök.

Terminator 2 – Domedagen (Terminator 2: Judgment Day)

Action/USA/James Cameron/Från 15 år.

Premiär 1991-09-13, 515 743 besök.

Ensam hemma (Home Alone)

Komedi/USA/Chris Columbus/Från 11 år.

Premiär 1990-12-14, 498 655 besök.

Joker

Komedi/Sverige/Danmark/Sune Lund-Sørensen/

Från 15 år, ändrat till Från 11 år.

Premiär 1991-10-01, 448 308 besök.

1992*Den ofrivillige golfaren*

Komedi/Sverige/Lasse Åberg/Barntillåten.

Premiär 1991-12-25, 1 377 292 besök.

Änglagård

Drama/Sverige/Colin Nutley/Från 7 år.
Premiär 1992-02-21, 1 075 022 besök.

Dödligt vapen 3 (Lethal Weapon 3)

Action/USA/Richard Donner/Från 15 år.
Premiär 1992-06-26, 795 263 besök.

Skönheten och odjuret (Beauty and the Beast)

Animerad/USA/Gary Trousdale, Kirk Wise/
Från 7 år.
Premiär 1992-11-20, 640 846 besök.

Basic Instinct

Thriller/USA/Paul Verhoeven/Från 15 år.
Premiär 1992-05-15, 593 376 besök

Stekta gröna tomater på Whistle Stop Café

(Fried Green Tomatoes at the Whistle Stop Café)
Drama/USA/Jon Avnet/Från 11 år.
Premiär 1992-08-14, 449 380 besök

Cape Fear

Thriller/USA/Martin Scorsese/Från 15 år.
Premiär 1992-03-06, 431 414 besök.

Jönssonligan & den svarta diamanten

Komedi/Sverige/Hans Åke Gabrielsson/Barntillåten.
Premiär 1992-10-30, 431 237 besök.

Bernard och Bianca i Australien (The Rescuers Down Under)

Animerad/USA/Hendel Butoy, Mike Gabriel/
Från 7 år.
Premiär 1991-11-29, 387 573 besök.

Den demokratiska terroristen

Action/Sverige/Pelle Berglund/Från 15 år.
Premiär 1992-08-21, 364 651 besök.

1993*Jurassic Park*

Äventyr/USA/Steven Spielberg/Från 11 år.
Premiär 1993-09-03, 971 970 besök.

Bodyguard

Thriller/USA/Mick Jackson/Från 15 år.
Premiär 1992-12-18, 713 728 besök.

Jagad (The Fugitive)

Action/USA/Andrew Davis/Från 15 år.
Premiär 1993-08-06, 687 175 besök.

Aladdin

Animerad/USA/John Musker, Ron Clements/
Från 7 år.
Premiär 1993-11-19, 632 717 besök.

Djungelboken (The Jungle Book)

Animerad/USA/Wolfgang Reitherman/Barntillåten.
Ny premiär på filmen från 1967.
Premiär 1993-03-26, 623 933 besök.

Skönheten och odjuret

Se ovan 1992.
Premiär 1992-11-20, 534 292 besök.

Drömkåken

Komedi/Sverige/Peter Dalle/Från 7 år.
Premiär 1993-10-29, 483 071 besök.

Hot Shots! 2

Komedi/USA/Jim Abrahams/Från 15 år.
Premiär 1993-08-06, 419 338 besök.

Cliffhanger – svindlande avgrund (Cliffhanger)

Action/USA/Renny Harlin/Från 15 år.
Premiär 1993-07-02, 391 560 besök.

Falling Down

Thriller/USA/Joel Schumacher/Från 15 år.
Premiär 1993-05-28, 366 233 besök.

1994*Lejonkungen (The Lion King)*

Animerad/USA/Roger Allers, Rob Minkoff/
Från 7 år.
Premiär 1994-11-18, 1 214 613 besök.

*Fyra bröllop och en begravning
(Four Weddings and a Funeral)*

Komedi/Storbritannien/Mike Newell/Från 7 år.
Premiär 1994-09-15, 896 727 besök.

Sunes sommar

Komedi/Sverige/Stephan Apelgren/Barntillåten.
Premiär 1993-12-25, 755 551 besök.

Schindler's List

Drama/USA/Steven Spielberg/Från 15 år.
Premiär 1994-03-04, 511 752 besök.

Forrest Gump

Drama/USA/Robert Zemeckis/Från 11 år.
Premiär 1994-10-14, 497 368 besök.

Aladdin

Se ovan 1993.
Premiär 1993-11-19, 430 144 besök.

Speed

Action/USA/Jan de Bont/Från 15 år.
Premiär 1994-07-22, 416 183 besök.

Sista dansen

Drama/Sverige/Colin Nutley/Från 11 år.
Premiär 1993-12-25, 407 266 besök.

Gilbert Grape (What's Eating Gilbert Grape)

Drama/USA/Lasse Hallström/Från 11 år.
Premiär 1994-01-28, 391 734 besök.

Välkommen Mrs Doubtfire (Mrs Doubtfire)

Komedi/USA/Chris Columbus/Barntillåten.
Premiär 1994-02-04, 353 513 besök.

1995*Änglagård- andra sommaren*

Drama/Sverige/Colin Nutley/Barntillåten.
Premiär 1994-12-25, 755 439 besök.

Lejonkungen

Se ovan 1994.

Premiär 1994-11-18, 747 863 besök.

Vendetta

Action/Sverige/Tyskland/Italien/

Mikael Håfström/Från 15 år.

Premiär 1995-01-19, 584 281 besök.

Forrest Gump

Se ovan 1994.

Premiär 1994-10-14, 535 607 besök.

Die Hard – Hämningslöst (Die Hard With A Vengeance)

Action/USA/John Mc Tiernan/Från 15 år.

Premiär 1995-06-30, 459 136 besök.

Goldeneye

Action/Storbritannien/USA/Martin Campbell/

Från 15 år.

Premiär 1995-12-08, 392 874 besök.

Pocahontas

Animerad/USA/Mike Gabriel, Eric Goldberg/

Från 7 år.

Premiär 1995-11-17, 390 240 besök.

Pongo och de 101 dalmatinerna

(One Hundred and One Dalmatians)

Animerad/USA/Wolfgang Reitherman/Barntillåten.

Nypremiär på filmen från 1961.

Premiär 1995-03-17, 385 198 besök.

Leon

Action/Frankrike/Luc Besson/Från 15 år.
Premiär 1995-02-24, 355 154 besök.

En på miljonen

Komedi/Sverige/Måns Herngren,
Hannes Holm/Från 11 år.
Premiär 1995-08-25, 354 411 besök.

1996*Independence Day*

Action/USA/Roland Emmerich/Från 11 år.
Premiär 1996-10-03, 860 517 besök.

Jägarna

Thriller/Sverige/Kjell Sundvall/Från 15 år.
Premiär 1996-02-02, 765 445 besök.

The Rock

Action/USA/Michael Bay/Från 15 år.
Premiär 1996-07-05, 551 045 besök.

Ringaren i Notre Dame (The Hunchback of Notre Dame)

Animerad/USA/Gary Trousdale, Kirk Wise/
Från 7 år.
Premiär 1996-11-15, 549 453 besök.

Seven

Thriller/USA/David Fincher/Från 15 år.
Premiär 1995-12-25, 520 957 besök.

Toy Story

Animerad/USA/John Lasseter/Från 7 år.
Premiär 1996-03-08, 474 228 besök.

Goldeneye

Se ovan 1995.
Premiär 1995-12-08, 451 048 besök.

Mission: Impossible

Action/USA/Brian de Palma/Från 11 år.
Premiär 1996-09-13, 428 516 besök.

Pocahontas

Se ovan 1995.
Premiär 1995-11-17, 374 679 besök.

Förnuft och känsla (Sense and Sensibility)

Drama/USA/Ang Lee/Barntillåten.
Premiär 1996-03-01, 330 429 besök.

1997*Adam & Eva*

Komedi/Sverige/Hannes Holm, Måns Herngren/
Från 7 år.
Premiär 1997-02-14, 648 242 besök.

101 dalmatiner (101 Dalmatians)

Familjefilm/USA/Stephen Herek/Från 7 år.
Premiär 1997-02-07, 592 157 besök.

Men in Black

Komedi/USA/Barry Sonnenfeld/Från 11 år.
Premiär 1997-07-11, 580 998 besök.

*Bean – den totala katastroffilmen**(Bean – the Ultimate Disaster Movie)*

Komedi/Storbritannien/Mel Smith/Barntillåten.

Premiär 1997-09-05, 518 416 besök.

The Lost World. Jurassic Park

Action/USA/Steven Spielberg/Från 11 år.

Premiär 1997-09-19, 474 521 besök.

Den engelske patienten (The English Patient)

Drama/USA/Antony Minghella/Från 15 år.

Premiär 1997-03-07, 365 960 besök.

Tomorrow Never Dies

Action/Storbritannien/USA/Roger Spottiswoode/

Från 15 år.

Premiär 1997-12-19, 362 360 besök.

Hercules

Animerad/USA/John Musker, Ron Clements/

Från 7 år.

Premiär 1997-11-14, 351 259 besök.

Min bästa väns bröllop (My Best Friend's Wedding)

Komedi/USA/P J Hogan/Barntillåten.

Premiär 1997-10-03, 344 568 besök.

Con Air

Action/USA/Simon West/Från 15 år.

Premiär 1997-06-25, 339 444 besök.

1998*Titanic*

Drama/USA/James Cameron/Från 11 år.
Premiär 1998-01-16, 2 166 584 besök.

Armageddon

Action/USA/Michael Bay/Från 11 år.
Premiär 1998-07-09, 592 752 besök.

Fucking Åmål

Drama/Sverige/Lukas Moodysson/Från 11 år.
Premiär 1998-10-23, 566 855 besök.

Mulan

Animerad/USA/Barry Cook, Tony Bancroft/
Från 7 år.
Premiär 1998-11-13, 479 068 besök.

Livet från den ljusa sidan (As Good As It Gets)

Komedi/USA/James L Brooks/Från 11 år.
Premiär 1998-02-13, 396 134 besök.

Rädda menige Ryan (Saving Private Ryan)

Drama/USA/Steven Spielberg/Från 15 år.
Premiär 1998-10-09, 394 841 besök.

Tomorrow Never Dies

Se ovan 1997.
Premiär 1997-12-19, 387 345 besök.

Mannen som kunde tala med hästar (The Horse Whisperer)

Drama/USA/Robert Redford/Från 11 år.
Premiär 1998-09-04, 386 043 besök.

Hamilton

Action/Sverige/Norge/Harald Zwart/Från 15 år.
Premiär 1998-01-30, 369 211 besök.

Dödligt vapen 4 (Lethal Weapon 4)

Action/USA/Richard Donner/Från 15 år.
Premiär 1998-07-29, 332 229 besök.

1999*Notting Hill*

Komedi/USA/Roger Michell/Barntillåten.
Premiär 1999-06-30, 893 212 besök.

Tarzan

Animerad/USA/Kevin Lima, Chris Buck/Från 7 år.
Premiär 1999-11-12, 827 688 besök.

Star Wars Episod 1 – Det mörka hotet

(*Star Wars Episode I – The Phantom Menace*)

Äventyr/USA/George Lucas/Från 11 år.
Premiär 1999-08-19, 807 362 besök.

Ett småkryps liv (A Bug's Life)

Animerad/USA/John Lasseter, Andrew Stanton/
Från 7 år.
Premiär 1999-02-05, 633 708 besök.

Under solen

Drama/Sverige/Colin Nutley/
Från 7 år.
Premiär 1998-12-25, 540 773 besök.

Matrix

Action/USA/Australien/Andy Wachowski,
Larry Wachowski/Från 15 år.
Premiär 1999-07-14, 465 677 besök.

Runaway Bride

Komedi/USA/Garry Marshall/Barntillåten.
Premiär 1999-09-03, 458 393 besök.

Vuxna människor

Komedi/Sverige/Fredrik Lindström, Felix Herngren/
Från 7 år.
Premiär 1999-09-24, 420 459 besök.

Världen räcker inte till (The World is Not Enough)

Action/Storbritannien/USA/Michael Apted/
Från 15 år.
Premiär 1999-12-08, 419 379 besök.

Tsatsiki, morsan och polisen

Familjefilm/Sverige/Ella Lemhagen/Barntillåten.
Premiär 1999-10-01, 400 900 besök.

Videogram**1991**

Pretty Woman – Se ovan Biograffilmer 1990.

Nikita – Action/Frankrike/Italien/Luc Besson/Från 15 år.

Titta han snackar! – Se ovan Biograffilmer 1990.

Lovligt byte (Bird on a Wire)

– Action/USA/John Badham/Från 15 år.

Misstänkta förbindelser (Internal Affairs)

– Thriller/USA/Mike Figgis/Från 15 år.

Revenge. Hämnd – starkare än kärlek (Revenge)

– Thriller/USA/Tony Scott/Från 15 år.

Ensam hemma – Se ovan Biograffilmer 1991.

Jakten på röd oktober – Se ovan Biograffilmer 1990.

Pacific Heights – den objudne gästen (Pacific Heights)

– Thriller/USA/John Schlesinger/Från 15 år.

Misstänkt för mord (Presumed Innocent)

– Thriller/USA/Alan J Pakula/Från 11 år.

1996

Goldeneye – Se ovan Biograffilmer 1995.

Copycat – Thriller/USA/Jon Amiel/Från 15 år.

Heat – Action/USA/Michael Mann/Från 15 år.

Casino – Action/USA/Martin Scorsese/Från 15 år.

Beslut utan återvändo (Executive Decision)

– Action/USA/Stuart Baird/Från 15 år.

Jumanji – Äventyr/USA/Joe Johnston/Från 11 år.

Broken arrow – Action/USA/John Woo/Från 15 år.

Krigarens själ (Once Were Warriors)
– Äventyr/Nya Zeeland/Lee Tamahori/Från 15 år.

De tolv apornas armé (Twelve Monkeys)
– Action/USA/Terry Gilliam/Från 15 år.

Farliga sinnen (Dangerous Minds)
– Drama/USA/John N. Smith/Från 11 år.

1997

Fargo – Thriller/USA/Joel Coen/Från 15 år.

Mission Impossible – Se ovan Biograffilmer 1996.

Tin Cup – Komedi/USA/Ron Shelton/Barntillåten.

Primal Fear – Action/USA/Gregory Hoblit/Från 15 år.

Long Kiss Goodnight – Action/USA/Renny Harlin/Från 15 år.

Adam & Eva – Se ovan Biograffilmer 1997.

Sleepers – Drama/USA/Barry Levinson/Från 15 år.

Kingpin – Drama/USA/Peter Farrelly, Bobby Farrelly/
Från 11 år.

Ransom – Action/USA/Ron Howard/Från 15 år.

The Rock – Se ovan Biograffilmer 1996.

1998

Livet från den ljusa sidan – Se ovan Biograffilmer 1998.

Face/Off – Action/USA/John Woo/Från 15 år.

The Game – Thriller/USA/David Fincher/Från 15 år.

Och han älskade dem alla (Kiss the Girls)
– Thriller/USA/Gary Fleder/Från 15 år.

Ogifta par ...en film som skiljer sig
– Komedi/Sverige/Peter Dalle/Från 7 år.

L A Konfidentiellt (L A Confidential)
– Action/USA/Curtis Hanson/Från 15 år.

Allt eller inget (The Full Monty)
– Komedi/Storbritannien/USA/Peter Cattaneo/Barntillåten.

Schakalen (The Jackal)
– Action/USA/Michael Caton-Jones/Från 15 år.

Min bästa väns bröllop – Se ovan Biograffilmer 1997.

Hamilton – Se ovan Biograffilmer 1998.

1999

Sex dagar, sju nätter (Six Days Seven Nights)
– Action/USA/Ivan Reitman/Från 11 år.

Truman show – Komedi/USA/Peter Weir/Från 11 år.

Rädda menige Ryan – Se ovan Biograffilmer 1998.

Kod Mercury (Mercury Rising)

– Action/USA/Harold Becker/Från 15 år.

Den där Mary (There's Something About Mary)

– Komedi/USA/Peter Farrelly, Bobby Farrelly/Från 7 år.

Enemy of the State – Thriller/USA/Tony Scott/Från 15 år.

Förhandlaren (The Negotiator)

– Action/USA/F. Gary Gray/Från 15 år.

Out of sight – Action/USA/Steven Soderbergh/Från 15 år.

Zingo – Komedi/Sverige/Christjan Wegner/Från 11 år.

Dödligt vapen 4 – Se ovan Biograffilmer 1998.

Analytiska nedslag

Ett filmdecennium: generella drag

Genretendenser

Biograffilmer

Genom genreklassificeringen av filmerna som redovisats i det föregående låter sig en grovindelning göras och en jämförelse av förhållandet mellan olika filmkategorier. Detta kan i sin tur tillåta försiktiga slutsatser om en eventuell utveckling under decenniet, liksom om skillnaderna mellan bio- och videovisning. Genremässigt dominerar actionfilmerna (24 %) påtagligt bland biograffilmerna, tätt följda av komedier (23 %). En delad tredjeplats intas av dramer och animationer (båda 19 %). Därpå är glappet stort till thrillers (9 %), äventyr (4 %) och familjefilm (2 %). Att den sistnämnda kategorin är så obetydlig förklaras av att samtliga animationer också är familjefilmer; endast två filmer under perioden låter sig inte så lätt fogas in under annan rubrik än familjefilm, nämligen spelfilmerna *101 dalmatiner* och *Tsatsiki, morsan och polisen*.

Äventyrsgenren är kanske den som i störst utsträckning inbjuder till diskussion, i och med att filmerna där inte sällan låter sig kategoriseras utifrån flera kriterier. Den omfattar *Dansar med vargar*, *Robin Hood*, *Jurassic Park* och *Star Wars: Episod 1 – Det mörka hotet* på biosidan (medan uppföljaren till *Jurassic Park*, *The Lost World*, intressant nog klassats som action; detta gäller även på vissa håll *Star Wars*), och på videosidan *Jumanji* och *Krigarens själ*. Gemensamt för dessa är

trots allt att de flesta anspelar på äventyrsberättelsernas klassiska mönster eller motiv. *Robin Hood* är självklar i genren, liksom *Star Wars*, som redan med föregångarna i serien etablerat sig som filmhistoriens science fiction-äventyr framför andra. *Dansar med vargar*, som dels är ett drama, dels också en indianberättelse, och *Krigarens själ* – som vad skildringens innehåll beträffar även kunde klassificeras som drama – knyter likaså an till motivet främmande kulturer i sin skildring av maorikrigare. I *Jumanji* finns motivet med de unga som kastas ut i andra världar och får kämpa mot vilddjur, naturkrafter och hotande katastrofer; *Jurassic Park* spelar tydligt på samma strängar. Äventyrsfilmerna innehåller också samtliga mer eller mindre tydliga inslag av våld.

Videofilmer

Iögonenfallande vid en genrejämförelse mellan bio och video är att andelen actionfilmer är betydligt större på hyrvideosidan (44 %) än bland biograffilmerna. Också här intar komedierna andraplatsen, men med blott 24 %. Thrillers på tredjeplatsen (20 %) följs av dramer med 8 % och slutligen äventyr 4 %. Man bör dock akta sig för att dra alltför stora växlar på detta resultat. Den totala avsaknaden av animationer/familjefilmer på hyrvideosidan och deras frekventa förekomst bland biofilmerna måste ses i relation till det enkla faktum att biografstatistiken omfattar antal entréer (dvs. hela antalet familjemedlemmar) medan videostatistiken avser antal uthyrningstillfällen (dvs. ett per familj). Det är dock värt att konstatera att också genrer som äventyr eller drama är representerade i så påfallande liten utsträckning bland videorna. En detalj att notera i sammanhanget är att thrillers dominerar 1991 medan action tagit över 1996, vilket som vi skall se stämmer väl med utvecklingen på biosidan.

Mer action

Ser man till utvecklingen för biofilmerna under decenniet är det just den ökande andelen actionfilmer som frapperar. 1990–94 är det en eller två filmer per år, medan det 1995–99 lika genomgående är tre eller fyra filmer. Tendensen är så påtaglig att man tveklöst kan tala om en förändring i genredominansen under decenniets lopp. Dock skulle man, med hänvisning till vad som ovan sagts om den otydliga gränsdragningen mellan thriller och action, kunna hävda att en större andel thrillers under decenniets första hälft kompenserar för det lägre antalet actionfilmer, medan thrillers som kategori nästan försvinner under dess andra hälft. Det skulle i så fall innebära att skillnaderna låg på klassifikationssidan snarare än i tittarpreferenserna. I viss begränsad utsträckning kan en sådan förklaring nog äga sin giltighet. Flera av de filmer som klassificerats som thriller har också tydliga drag av action, exempelvis *Black Rain* eller *Jakten på Röd Oktober*. Likaså rymmer flera av actionfilmerna thrilleraspekter, såsom *Jagad*, *Die Hard – Hämningslöst* eller *Leon*. Ändå finns där en tydlig distinktion i det övervägande flertalet fall, där actionfilmen – som namnet antyder – är mer inriktad på en serie konflikter och konfrontationer som, oftast våldsamt, löses under handlingens gång. Thrillergenrens berättelser däremot, baseras huvudsakligen på eller innefattar åtminstone psykologiska spänningar, dock som regel i kombination med actionmoment. Det är alltså inga vattentäta skott mellan genrerna, trots att indelningen ter sig tämligen klar. Båda är intressanta ur våldsskildringssynpunkt – inte minst i fråga om i vilken grad thrillers integrerar våldsamma actionaspekter.

Science fiction

Science fiction är en överlappande genrekategorisering som oftast används parallellt med en annan huvudbeteckning. Jag har avstått från att använda beteckningen i min översikt men diskuterar science fictionvåldets karakteristiska drag i mina analyser nedan. Spridningen över decenniet är ojämn: tyngdpunkten för populär science fiction-film ligger avgjort på slutet av 1990-talet. 1991 figurerar sålunda en science fiction-film på topplistorna: actionfilmen *Terminator 2*. Sedan återkommer filmkategorin först 1996, med actionfilmerna *Independence Day* på biosidan och *De tolv apornas armé* bland videofilmerna. 1997 återfinns bland biofilmerna komedin *Men in Black*, 1998 actionfilmen *Armageddon*, och 1999 figurerar en äventyrsfilm, *Stjärnornas krig 1 – Det mörka hotet* liksom en actionfilm, *Matrix*. Kanske kan denna obalans vara relaterad till science fiction-genrens uppsving inför millennieskiftet, då en rad filmer med apokalyptiskt motiv producerades. Åtminstone ett par av de här aktuella science fiction-filmerna kan avgjort räknas dit.

Statistisk översikt 1: Fördelning på genrer

Biofilmer

	Action	Anime- rad	Drama	Familje- film	Komedi	Thriller	Äventyr
1990	1	1	3	-	3	2	-
1991	1	1	1	-	4	1	2
1992	2	2	2	-	2	2	-
1993	2	3	-	-	2	2	1
1994	1	2	4	-	3	-	-
1995	4	3	2	-	1	-	-
1996	4	3	1	-	-	2	-
1997	3	1	1	1	4	-	-
1998	4	1	4	-	1	-	-
1999	2	2	1	1	3	-	1

Videofilmer

	Action	Anime- rad	Drama	Familje- film	Komedi	Thriller	Äventyr
1991	2	-	-	-	3	5	-
1996	6	-	1	-	-	1	2
1997	5	-	2	-	2	1	-
1998	4	-	-	-	4	2	-
1999	5	-	1	-	3	1	-

Statistisk översikt 2: Antal besök per genre (avseende biofilmer)

Komedi	25%	14 509 576
Action	20%	11 477 736
Animerad	19%	10 870 889
Drama	19%	10 917 695
Thriller	8%	4 822 288
Äventyr	7%	3 815 687
Familjefilm	2%	993 057

Produktionsländer

Beträffande fördelningen mellan produktionsländer är resultatet föga överraskande, men snarare tydligare än förväntat. På biosidan dominerar USA stort med 71 %, följt av Sverige med 21 %, Storbritannien med 7 % (där Bondfilmerna, det vill säga alla toppnoteringar utom två – *Fyra bröllop och en begravning* och *Bean – den totala katastroffilmen* – dessutom samproducerats med USA, vilket om samproduktionerna i stället räknas till USA ger siffran 76 %) och Frankrike med en enda procent. På videosidan är USA:s dominans än mer förkrossande: hela 84 % (86 % om den brittiska samproduktionen *Goldeneye* i stället räknas till USA), medan svensk film påtagligt fått stryka på

foten och endast omfattar 8 %. Storbritannien ligger något lägre än på bio (4 %), medan Frankrike och Nya Zeeland här har 2 % (dvs. en film) vardera.

Statistisk översikt 3: Fördelning på länder

Biofilmer

	USA	Sverige	Storbritannien	Frankrike
1990	8	2	-	-
1991	8	2	-	-
1992	6	4	-	-
1993	9	1	-	-
1994	7	3	1	-
1995	5	3	1	1
1996	8	1	1	-
1997	7	1	2	-
1998	7	2	1	-
1999	6	3	1	-

Videofilmer

	USA	Sverige	Storbritannien	Frankrike	Nya Zeeland
1991	9	-	-	1	-
1996	8	-	1	-	1
1997	9	1	-	-	-
1998	7	2	1	-	-
1999	9	1	-	-	-

Bio kontra video

Man kan lätt föreställa sig att de mest populära filmerna under ett decennium huvudsakligen skulle vara en och samma grupp filmer, vare sig man ser till biografentréer eller till videouthyrning. Trots allt är det ju ett begränsat antal filmer som verkligen givit eko under den aktuella perioden, och som i tittarnas minnen och medvetanden framstår som särskilt signifikativa för decenniet. Realiteten är emellertid delvis en annan, och sambandet mellan biograffilm och hyrfilm under de år där det finns statistik för bägge är i själva verket överraskande litet: totalt 13 filmer.

Fyra bland de mest uthyrda videofilmerna under 1991 figurerade också på biotopplistorna under 1990 (*Pretty Woman*, *Titta han snackar!*, *Jakten på Röd oktober*) respektive 1991 (*Ensam hemma*).

En videofilm under 1996 (*Goldeneye*) låg på både 1995 och 1996 års biotopplista, tre under 1997 låg också på biotoppen under 1996 (*Mission Impossible*, *The Rock*) eller 1997 (*Adam och Eva*).

Tre under 1998 hade figurerat bland biotopparna 1997 (*Min bästa väns bröllop*) eller 1998 (*Hamilton*, *Livet från den ljusa sidan*). 1999 var det två filmer, *Rädda menige Ryan* och *Dödligt vapen 4*, som bägge legat på 1998 års biotopp.

Denna brist på överensstämmelse bekräftas också vid en internationell jämförelse: Douglas Gomery påpekar samma tendens i sin studie över lanseringen av filmer i USA.¹ Film och

---

¹ Douglas Gomery, *Shared Pleasures, A History of Movie Presentation in the United States*, Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1992, s. 288 ff.

video har alltså separata distributionssystem för varsin publikmarknad som endast i liten utsträckning överlappar varandra, trots att lanseringen av videor ofta baseras på tidigare film-lanseringar.

Det kan samtidigt konstateras att *samtliga filmer på hyrvideo-toppen är tidigare biograffilmer* som även – eller, oftare, i stället – fått sitt genomslag på video. Således är det inte frågan om helt separata marknader, med filmer som distribuerats endast på video. Den dubbla lanseringen tycks i videofilmernas fall vara en förutsättning för att nå de riktigt stora tittargrupperna.

Likaså är det intressant att se att de filmer som överlappar på bägge sidor även stjälpur genrestatistiken över ända. Actionfilmerna – *Goldeneye* (bio 1995–96, video 1996), *Mission Impossible* (bio 1996, video 1997), *The Rock* (bio 1996, video 1997), *Hamilton* (bio och video 1998), *Dödligt vapen 4* (bio 1998, video 1999) – vägs här upp med marginal av komedierna – *Pretty Woman* (bio 1990, video 1991), *Titta han snackar!* (bio 1990, video 1991), *Ensam hemma* (bio och video 1991), *Adam och Eva* (bio och video 1997), *Min bästa väns bröllop* (bio 1997, video 1998), *Livet från den ljusa sidan* (bio och video 1998) – i sällskap med en thriller, *Jakten på Röd Oktober* (bio 1990, video 1991), och ett drama, *Rädda menige Ryan* (bio 1998, video 1999).

Detsamma gäller de filmer som hållit sig kvar på biotoppen i mer än ett år, där endast Bondfilmerna *Goldeneye* (1995–1996) och *Tomorrow Never Dies* (1997–1998) hör till actiongenren. I övrigt gäller det Disneyfilmer – *Skönheten och odjuret* (1992–1993), *Aladdin* (1993–1994), *Lejonkungen* (1994–1995), *Pocahontas* (1995–1996) – och ett drama, *Forrest Gump* (1994–1995).

Stjärnor

Utöver genrekategorier måste man också se till förekomsten av vissa stjärnor för att komplettera bilden av decenniet. Att se en Bruce Willis-film torde vara vanligare som explicit motivering för att välja en viss film än att se en actionfilm, även om den starka kopplingen mellan kända aktörers image på duken och bestämda genrer också gör att det ena med självklarhet följer av det andra. Det tycks också sannolikt, särskilt ifråga om ett litet fåtal megastjärnor, att det i hög grad är deras närvaro i filmerna som gjort att dessa hamnat på tio-i-topp-listorna. Även om närvaron av en megastjärna i en film inte med nödvändighet tillförsäkrar den en plats där, är sambandet synnerligen tydligt. Framför allt finns det inget annat som med självklarhet förenar de populäraste filmerna, vare sig ifråga om regi, effektivt berättande eller estetiska kvaliteter.

En förteckning över vilka skådespelare som figurerat i centrala roller i fler än två filmer ger följande resultat:

Bruce Willis	6
Kevin Costner	5
Richard Gere	5
Robert De Niro	4
Michael Douglas	4
Mel Gibson	4
Julia Roberts	4
Sean Connery	3
John Travolta	3
Robin Williams	3

Det mest slående med denna förteckning är, utöver Bruce Willis' stora popularitet, den totala avsaknaden av kvinnor utöver Julia Roberts. Detta har givetvis med gränsdragningen vid

tre filmer att göra; exempelvis har Sharon Stone, Nathalie Portman eller Madeleine Stowe gjort två mer centrala filmroller vardera. Sätter man å andra sidan gränsen vid två filmer tillkommer också ytterligare en lång rad män, som regel i otvetydiga huvudroller: Nicholas Cage, Tom Cruise, Harrison Ford, Hugh Grant, Brad Pitt. Obalansen är alltså helt entydig.

Till en början kan man konstatera att korrelationen mellan kvinnliga stjärnors närvaro och topplaceringar är klart mindre än för manliga stjärnor. Detta har att göra med kvinnorollernas relativa brist på betydelse i de populäraste filmerna, ett faktum som utvecklas vidare nedan. Man kan också konstatera att en påtagligt marginell roll kan bidra till att etablera en kvinnlig skådespelares relativa stjärnstatus, till exempel med Gwyneth Paltrow i *Seven* eller Liv Tyler i *Armageddon*. Det faktum att många kvinnoroller är besatta av påfallande unga kvinnor gör också med nödvändighet att det inte kan vara frågan om så etablerade kvinnliga stjärnor. Filmhistoriskt kan man dock konstatera en avgörande förändring i förhållande till den klassiska Hollywood-filmens många kvinnliga stjärnor och centrala kvinnliga rollkaraktärer. Om förändringen är specifik för 1990-talet eller ej skulle dock kräva en mer detaljerad jämförelse med de populäraste filmerna under tidigare decennier. Klart är dock att den gäller för hela tioårsperioden.

Kvinnoroller

Ett av de mest slående dragen överlag om man ser igenom hela periodens filmer – som tydligt framgått genom granskningen av megastjärnorna – är den påfallande avsaknaden av centrala

kvinnliga rollkaraktärer. Detta har givetvis med genrefördelningen att göra, men förtjänar en kommentar i sig.²

Disneyfilmerna behandlas nedan i ett separat avsnitt. Vad gäller biosidan förekommer inte oväntat kvinnor i viktiga roller i komedier och dramer. Till komedierna hör *Pretty Woman*, *Titta han snackar!*, *Fyra bröllop och en begravning*, *Adam och Eva*, *Min bästa väns bröllop*, *Livet från den ljusa sidan*, *Notting Hill* och *Runaway Bride*. I samtliga filmer är det den heterosexuella romansen som kräver en kvinnlig närvaro, däremot berättas inte historien med fokus på kvinnans perspektiv i något av fallen – möjligen med undantag av *Titta han snackar!*, där dock Travoltas stjärnstatus förskjuter perspektivet i hans riktning. Dramerna är *1939*, *Inte utan min dotter*, *Änglagård*, *Stekta gröna tomater*, *Sista dansen*, *Änglagård – andra sommaren*, *Förnuft och känsla*, *Den engelske patienten*, *Titanic*, *Fucking Åmål*, *Mannen som kunde tala med hästar* samt *Under solen*. Av de tolv biofilmerna är hälften svenska, och i fem av dem gestaltas den enda eller den ena centrala kvinnliga rollkaraktären av Helena Bergström i Colin Nutleys regi (förutom *1939*). Av övriga filmer är det fyra – *Inte utan min dotter*, *Stekta gröna tomater*, *Förnuft och känsla*, *Titanic* – som primärt fokuserar på ett drama med en kvinna i huvudrollen (även om Leonardo di Caprio stjal föreställningen i den sistnämnda). En enda actionfilm, *Terminator 2*, har en kvinnlig huvudrolls-innehavare, och två thrillers: *När lammen tystnar* och *Basic Instinct*. Den sistnämnda intar en särställning genom att kvinnan intar den annars tämligen exklusivt manliga psykopat- och seriemördarrollen.

---

2 För en allmän diskussion av förhållandet unga kvinnor, film och våld, se Karin Stigbrand och Sofie Stolpe (red.), *Tusen flickor om film och våld*, Våldsskildringsrådets skriftserie nr. 23, Stockholm 2000.

Kvinnoroller på video

När det gäller kvinnoroller på videosidan är genrefördelningen annorlunda. Komedierna lyser med sin frånvaro, och där figurerar endast ett drama med kvinnlig huvudroll, *Farliga sinnen*. Däremot finns inte mindre än tre actionfilmer – *Nikita*, *Long Kiss Goodnight*, *Out of Sight* – och lika många thrillers – *Copycat*, *Fargo*, *Och han älskade dem alla*. De tre actionfilmerna har alla kvinnliga actionhjältinnor: två agenter och en polis. Också i *Fargo* är hjältinnan polis. I *Copycat* liksom *Och han älskade dem alla* har två representanter för den vanliga kvinnliga offerkategorin graderats upp till huvudrollsinnehavare, bägge under konstant hot från seriemördare. Särskilt beträffande *Nikita* och *Fargo*, som väckte viss offentlig diskussion om de ovanliga hjältinnorna, tycks alltså videofilmerna här stå för ett slags alternativ till biografernas mer självklara topputbud. På videosidan lyckas uppenbarligen en liten handfull mer udda eller ”alternativa” actionfilmer och thrillers göra sig gällande också i toppsammanhang.

Bondbrudar

Ändå är det samlade intrycket oerhört massivt, nämligen att kvinnor i populär film som regel intar biroller, centrala eller perifera. Det kan vara värt att utförligare utreda deras funktioner. Exempelvis har Bondkvinnorna avancerat sedan de tidiga åren; som regel finns nu alltid en ond och en god Bondkvinna. Den förra fungerar gärna som kombinerad antagonist och sexpartner tidigt i filmen – det gäller Famke Janssens gestaltning av Xenia Onatopp i *Goldeneye*, Paris (Teri Hatcher) som kommit i dåligt sällskap i *Tomorrow Never Dies*, eller Sophie Marceaus femme fatale Elektra i *Världen räcker inte till*. Den goda kvinnan, som numera alltid har expertkompetens inom något fält, brukar fylla en mer central roll i berättelsen:

hon får kämpa vid Bonds sida och bistå honom under filmens andra del. Det gäller Isabella Scorupcos dataexpert Natalya i *Goldeneye*, soldaten ur Folkets säkerhetsstyrka Wai Lin (Michelle Yeoh) i *Tomorrow Never Dies* och Denise Richards' kärnvapenexpert Christmas Jones i *Världen räcker inte till*. Att Bonds chef M blivit kvinna är också ett liknande anpassningsförsök till moderna tider, som samtidigt kontrasterar mot den övervägande avsaknaden av actionkvinnor. Även om Bond förblir superhjälten och alla kvinnor primärt ses i relation till honom är den allmänna "feminisering" av filmerna ändå en förändring värd att notera, i synnerhet i relation till genren i övrigt.

Actionkvinnor

I en handfull andra actionfilmer figurerar också kvinnor i biroller som är av avgörande betydelse för berättelsen. Det gäller *Speed*, där en kvinna spelad av Sandra Bullock får ta över ratten i bussen med bomben, *Leon*, där barnkvinnan Mathilda (Nathalie Portman) lär upp sig till yrkesmördare, *Matrix* där en kvinna spelad av Carrie-Anne Moss för centralgestalten Morpheus' talan och älskar Neo, "den utvalde". I *Bodyguard* är Whitney Hustons karaktär Rachel Marron viktig; det är hon som skall ha livvakt, men även hennes syster som visar sig vara skurk har betydelse i berättelsen. Också i *Mission: Impossible* är den överlevande kvinnan en av skurkarna.

I *Cliffhanger* kommer en kvinnlig pilot med som partner till Sylvester Stallones karaktär under berättelsens senare del, och i *The Lost World. Jurassic Park* är det på samma sätt ett par som kämpar mot dinosauriehotet.

På videosidan märks *De 12 apornas armé*, där en kvinnlig läkare blir Bruce Willis' följeslayerska i nutiden, eller actionkomedin *Lovligt byte* där Goldie Hawn och Mel Gibson gör gemensam sak mot sina förföljare. Likaså är det ett par med Melanie Griffith i den kvinnliga rollen som kämpar mot intränglingen i *Pacific Heights*. *Sex dagar sju nätter* är ett romantiskt drama i lika hög grad som en actionfilm; följaktligen spelar Anne Heche en stor roll, dock vida överglänst av Harrison Fords stjärnstatus. I *Beslut utan återvändo* assisteras Kurt Russells major Grant av Halle Berry i flygvärdinnans roll, och i *Broken Arrow* står en kvinnlig polisofficer på den gode pilotens sida i kampen mot den onde. I *Kod Mercury* assisteras Bruce Willis-karaktern av en kvinna i en liten roll men med självständig funktion. Grundkonflikten mellan Richard Geres advokat och Edward Nortons klient i *Primal Fear* får en tredje part i Laura Linneys åklagare. I *The Game* spelar Deborah Kara Ungers servitris rollen av mystisk spelpartner för Michael Douglas' finansman. I *Schakalen* figurerar två kvinnor, en kompetent men utseendemässigt vanställd KGB-agent och en avhoppad IRA-terrorist. Ingenta spelar någon särskilt omfattande roll, även om båda har viktiga bifunktioner. Mönstren upprepas och varierar; som regel består ändå grundförutsättningen att kvinnokaraktererna har birollsstatus.

Bland actionfilmer och thrillers överväger filmer där kvinnorna förblir ännu mer i periferin än i de ovan beskrivna exemplen. Hit hör i hög grad de svenska actionfilmerna, med undantag för *Den demokratiska terroristen*, där Katja Flint i rollen som terroristen Monika spelar en viktigare roll. Man kan också konstatera att ett par av Hamiltonfilmerna placerar en kvinnlig birolls innehavare i en chefsposition, dock fortfarande med perifer roll i berättelsen som helhet. Detta är en exklusivt manlig värld, vilket även gäller många av de svenska filmernas amerikanska motsvarigheter och förebilder.

I *Die Hard 2* fungerar John McClanes fru spänningsskapande därför att hon sitter i ett hotat plan, medan hon eliminerats ur berättelsen genom en skilsmässa som nämns i *Die Hard 3*. I *Dödligt vapen 3* och *4* finns en kvinnlig polis som har en romans med Mel Gibsons karaktär Martin Riggs. Hans kompanjon Roger Murtaughs stora familj utgör en tryggt vardaglig fond i berättelsen, samtidigt som dennes dotter kan flirta med Riggs. I *Cape Fear* finns Sam Bowdens (Nick Nolte) familj som tacksam måltavla för Max Cadys (Robert de Niro) trakasserier, dessutom kompletterat av en älskarinna. *Misstänkta förbindelser* har på ett liknande sätt familjen som fond för trakasserier. På samma sätt är familjen hotad i *Falling Down*, och i *Seven* blir Mills' (Brad Pitt) fru, spelad av Gwyneth Paltrow, mördad. *Ransom* realiserar hotet mot familjen genom kidnappningen av en liten pojke. Här står dock konflikten mellan fadern och kidnapparen helt i fokus medan modern (Rene Russo) är i yttersta marginalen. I *Black Rain* saknas kvinnor så gott som helt, liksom i *Jakten på Röd oktober*. Kvinnorollerna i *L A Konfidentiellt* fungerar som bildmässig utfyllnad och filmhistorisk referens. I *Jagad*, där Harrison Ford-karaktärens hustru inledningsvis blivit mördad, är det en exklusivt manlig värld, medan *Independence Day* innehåller några fruar. Också *Förhandlaren* är tämligen exklusivt manlig.

I *Misstänkt för mord* har Harrison Ford-karaktärens fru mördat älskarinnan; ingendera spelar dock någon särskilt stor roll. Och i *Con Air* är hustru och dotter visserligen målet för Nicholas Cage-karaktärens äventyrliga hemfärd, men utan att spela någon egentlig roll i berättelsen. I *The Rock* har Sean Connery, som spelar Mason, en dotter. Samma sak gäller Bruce Willis' Stamper i *Armageddon*, där Liv Tyler i birollen får fungera som kvinnligt stjärndragplåster. *Revenge. Hämnd – starkare än kärlek* är en konflikt mellan två män – Kevin Costner och Anthony Quinn – om den senares hustru. Också *Heat* är i hög grad en historia mellan två män – Robert de Niro och Al Pacino

– där de Niro förälskar sig i en kvinna som emellertid är högst marginell i berättelsen. Likaså handlar *Face/Off* om konflikten mellan Travoltas och Cages rollfigurer, där den förstnämndes fru och dotter endast tjänar som konkurrensobjekt. I *Enemy of the State* figurerar i händelsernas periferi en hustru som går ifrån Will Smiths advokat samt en f.d. flickvän som mördas. I *Casino* fungerar Sharon Stones roll som krass hustru till de Niro-karaktären som blott ytterligare en i en serie konflikt-punkter mellan män.

Våld mot kvinnor

Tydligt våld mot kvinnor av central karaktär i berättelsen förekommer (om man undantar animationsfilmerna) i cirka 20 av biofilmerna och i ytterligare cirka 15 av videofilmerna. I de flesta fall – cirka 12 biofilmer och ungefär lika många videofilmer – är det dock inte i första hand frågan om ”kvinnovåld”, det vill säga våld som riktar sig mot kvinnorna primärt i deras egenskap av kvinnor. De drabbas av andra skäl, på grund av sin funktion, sin position eller en handling de med rätt eller orätt antas ha begått. Polispsykologen Beth dödas i *Basic Instinct* därför att hon misstänks vara mördare, hustrun dödas i *Jagad* av en mördare som är ute efter maken, mördaren i *Seven* dödar den yngre polisens hustru för att själv begå ”sin” dödssynd (avund) och tvinga den andre att döda honom (dödssynden vrede), och så vidare. Våldet kunde således i princip lika gärna ha riktats mot en man i samma position. I återstående filmer är det däremot entydigt frågan om kvinnovåld. Julia Roberts-karaktären i *Pretty Woman* utsätts för våldtäktshot som hämnd, i sin egenskap av prostituerad kvinna. Andelen våld mot kvinnor inom familjen är störst: hustrurna i *1939*, *Inte utan min dotter*, *Stekta gröna tomater*, *Revenge* och framför allt *Krigarens själ* utsätts för hot eller misshandel, och i *Cape Fear* och *Falling Down* är det frågan om terror mot familj och älskarinna respektive

exhustru. I *Speed* är det en attack från psykopaten mot Sandra Bullocks rollkaraktär Annie, som kidnappas och förses med en sprängämnesväst, vilket får klara övertoner av kvinnovåld. I *När lammen tystnar* liksom *Och han älskade dem alla*, slutligen, är det frågan om den välbekanta kategorin sexualmördare. Kvinnovåldsstatistiken under decenniet är emellertid som helhet inte påfallande mörk; våld mot kvinnor tycks inte höra till de mer publikdragande faktorerna i populärfilmerna; alternativt är det under 1990-talet mindre vanligt i amerikansk film över huvud taget.

Sammanfattningsvis kan konstateras att dessa filmers manuskript ofta tycks ha komponerats som exklusivt manliga berättelser, där olika faktorer i samverkan – behovet av medverkan från kvinnliga stjärnor som publika dragplåster, konventions- och opinionsmässiga hänsyn – gjort att kvinnoroller också skrivits in i skildringen, även om de nästan aldrig har någon bärande funktion. Alternativt är deras funktion som utlösande faktorer i berättelsen helt bärande, genom deras status som skurkar, mordoffer etc., men de kommer nästan inte till synes där.

Det antas inte sällan att kvinnor primärt eller åtminstone i stor utsträckning är våldsoffer i actionfilmerna – men inte ens detta är särskilt dominerande under 1990-talet.³ Snarare är de irrelevanta, i en filmvärld där konflikten mellan två män utgör det centrala temat i det överväldigande flertalet berättelser, där männen spelar med och mot varandra.

---

3 Se till exempel Bangs specialnummer om film, 3/2000, bland annat Josephine Askegårds artikel ”Skrämmer och skräms”, s. 22-23.

Legitimerat våld: krigsfilm som genre

Bilder av kriget utgör med filmer som *Född den fjärde juli*, *Schindler's List*, *Den engelske patienten* och *Rädda menige Ryan* en icke obetydlig del av 1990-talets mer våldsamma filmer. Dessa filmer intar emellertid en absolut särställning bland våldsskildringarna. Den historiska ambitionen att skildra ett bestämt krig – vare sig det rör sig om Vietnam eller andra världskriget – tycks förläna legitimitet åt nog så våldsamma filmiska händelseförlopp. Det är onekligen något av en paradox att ett uppenbart antivåldssyfte lika uppenbart genererar våldsskildringar. Här tycks tanken om filmers avskräckande effekt ha levt kvar i viss utsträckning: ju brutalare eller obehagligare krigsskildring, desto effektivare som antikrigsfilm har den gärna antagits vara.⁴

Den våldsamhet som kännetecknar krigsfilmer har också att göra med att åskådaren tenderar att projicera sin historiska kunskap om de krig som skildras. Vetskapen om Auschwitz finns sålunda hela tiden närvarande i *Schindler's List*, liksom skuggan av Vietnamkrigets massaker i *Song My* tycks skymta i *Född den fjärde juli*. Tillkommer gör också tyngden av tidigare krigsfilmers visualiseringar av likartade skeenden, som filmerna på olika sätt kan apostrofera genom att gripa tillbaka på

---

4 En ”klassisk” diskussion av det paradoxala i problematiken återfinns i Leif Furhammars och Folke Isakssons *Politik och film*, Stockholm: Norstedts, 1968, s. 257: ”Behovet av ett gemensamt psykologiskt perspektiv som förenar filmen och publiken blir särskilt nödvändigt i sammanhang där våldet spelar stor roll. Problemet är tämligen enkelt när våldsverkarna ska vara föremål för publikens avsky. Genren överflödar av indignationsscener med perspektivet förankrat hos offren – men det kan svårligen undvikas att propagandan ibland också måste arbeta med indignationens omvändning, framställa våldsutövandet som något positivt, visa det ur utövarnas perspektiv.”

väletablerade berättarkonventioner och ikonografiska mönster. Det är alltså inte bara det rent faktiska våldet i filmerna som bidrar till intrycket av dem.

En viktig aspekt av krigsfilmerna är att våldet i dem som regel har två dimensioner: förutom de fysiskt våldsamma inslagen finns också det psykiska våldet, som är väl så viktigt och som torde stå för en central del av den förmodat avskräckande effekten. Detta psykiska våld kan skildras i form av en krigsvänlig familj (*Född den fjärde juli*), av brutala officerare som markerar sin makt (*Den engelske patienten*), av kommenderingar som upplevs som meningslösa (*Rädda menige Ryan*), av en skrämmande övermakt i scener där inget direkt våld utövas (*Schindler's List*), genom en part i kriget som vägrar bistå en fiende i nöd (*Den engelske patienten*), genom ett offentligt hyckleri kring en krigsverklighet vars vidrighet både krigsveteraner och filmåskådare känner (*Född den fjärde juli*). Man kan notera att den tidigare frekventa krigsfilmsgenren som skildrar pennialism under militär utbildning lyser med sin frånvaro bland de populära filmerna under 1990-talet.

Vad det fysiska våldet beträffar tycks det inte ha sprängt några gränser i populära krigsfilmer under 1990-talet. Det är inte en slump att de alla genreklassificeras som dramer; fokus ligger på dramatiska skeenden i och kring kriget. Här finns dock det sedvanliga krigsvåldet: en ikonografi med lervälling och ruiner, och en handling med sprängningar och explosioner, överrumplingar och attacker, invaliditet och död. Våldet i *Schindler's List* har väckt en del debatt, bland annat i Sverige på grund av åldersgränsen 15 år, vilken efter överklagande till

såväl Kammarrätten som Regeringsrätten slutligen fastställdes, men också på andra håll i världen.⁵

Utöver denna film är det framför allt i *Född den fjärde juli* och *Rädda menige Ryan* som själva kriget som sådant står i fokus. Typiskt för bägge är att fokus också i hög grad ligger på ett ifrågasättande av krigen. I *Född den fjärde juli* är allt oförändrat där hemma när Tom Cruises rollkaraktär Ron Kovic återvänder från Vietnam; endast hans liv är slaget i spillror genom att underkroppen totalförslams. Har hans liv ännu något värde? I *Rädda menige Ryan* slår ett humanitärt syfte – att för moderns skull skona en soldat vars tre bröder redan dödats i kriget – över i sin absurda motsats genom att så gott som hela den styrka som skickas i väg på uppdraget, inklusive kaptenen (Tom Hanks), blir dödad. Är Ryans liv värt priset? Genom att *Rädda menige Ryan* tar livet av hjälten tycks den i än högre utsträckning peka på krigsvåldets meningslöshet. Särskilt intressant att notera är också att alla fyra krigsfilmerna utspelas under historiska krig på avstånd från nuet: första och andra världskriget samt Vietnamkriget.

---

5 Det svenska censurbeslutet diskuteras av Jan Christofferson i Argument i repris, Våldsskildringsrådets skriftserie nr. 17, Stockholm 1997, s. 23 ff. I Martin Barkers och Julian Petleys Ill effects: the media/violence debate, London/New York: Routledge, [1997] Andra omarbetade upplagan, 2000, diskuteras den brittiska så kallade Newsonrapporten (1994) om filmers skadliga inflytande, där bland annat ett verkligt exempel diskuteras om en kvinna som begått självmord efter att ha sett *Schindler's List* (s. 22 f).

Disney och våldet

I den allmänna debatten om filmvåld figurerar animationsfilmen mer sällan. Flera av de animerade filmerna hör dock till de mer våldsamma, även om animationen skapar en viss distans i förhållande till den spelade actionfilmens mer påtagliga realism. Här är knappast platsen för någon mer omfattande utredning av animationsvåldets specifika förutsättningar. Ett par allmänna iakttagelser kan ändå vara på sin plats, särskilt som genrens popularitet är så grundmurad. Detta förstärks av alla lanseringar kring filmerna: leksaker, barnkläder och så vidare. Det är också den enda sortens filmvåld som specifikt riktar sig till barn.

Bland Disneyfilmer finns under 1990-talet några filmer som fokuserar på kvinnor: *Den lilla sjöjungfrun*, *Pocahontas* och *Mulan*. Den sistnämnda är bland de våldsammaste. *Mulan* utmärker sig framför allt genom att den tillåter kvinnan i huvudrollen – filmen utspelas i Kina – att både bryta ett tabu genom att klä ut sig till man för att kunna gå ut i kriget i sin fars ställe, varvid hon dessutom lyckas rädda kejsaren (och därför benådas från dödsstraff), och att få den hon älskar. Det är ingalunda någon självklar filmisk ekvation, allraminst hos Disney.

Typiskt för Disney är däremot de starkt symbolladdade och därför också åskådligt tydliga våldsamma konflikterna. I *Pocahontas* till exempel utspelas en strid mellan gevär och pilbågar, det vill säga vita och indianer. Denna avståndsstrid får sin uppföljning i en närkonfrontation mellan en vit och en indian. Den vite hjältenns vän kommer till undsättning just som indianen ska till att spetsa denne med kniven; indianen blir skjuten men den vite tas till fånga av indianerna. Denna närkamp resulterar i en upptrappning på ömse sidor. Bägge parter bereder sig till strid. Den vite ledaren skjuter för att träffa indianledaren men den vite hjälten skyddar honom och blir i stället själv träffad.

I *Mulan* börjar det försiktigt, med svärdshot. Senare blir de goda attackerade med pilar och brinnande pilar, och svarar med att skjuta något slags raketer under en fyra minuter lång strids-scen. Än mer långdragen är filmens slutuppgörelse, som i stället fokuserar på närstrider. Först har Mulan och några män utklädda till kvinnor tagit sig in i kejsarpalatset, där kejsaren hålls fången. De övermannar tre skurkar. Därefter följer en kamp mellan den manlige hjälten och storskurken, och till sist får storskurken möta Mulan i en avslutande strid. Allt sker alltså efter klassisk filmdramaturgi. Stundtals kan det i stridens hetta vara svårt att uppfatta skeendet i bilderna; det hela är rörigt, i synnerhet i massscenerna, och klippen är relativt snabba.

Att Disneyfilmerna skulle ha förändrats i våldsammare riktning förefaller dock vara en förhastad slutsats; möjligen kan man våga antagandet att de idag tenderar att i högre grad stöpas i actionfilmens form.

Actionvåld och Bondfilmer

Talet om actionvåld i allmänhet tycks innefatta en lika allmänt grundad uppfattning om vad som avses: filmer som är handlingsbaserade och skildrar konkreta konflikter vilka får sitt uttryck och sin eventuella upplösning i direkta fysiska konfrontationer av mer eller mindre våldsam karaktär. Actionfilmens primära intressefokus tycks ligga i effektfulla urladdningar på handlingsplanet snarare än i psykologiska spänningar, även om sådana också kan figurera där. Den behöver inte vara mer våldsam än thrillern, men tycks som regel söka mindre legitimering av sitt våld, och är kanske just därför oftast ifrågasatt.

Ett undantag utgörs av Bondfilmerna, som genom sina litterära förlagor, sin överlevnadskapacitet i tid och inte minst samproduktionen Storbritannien/USA skapar sina egna förutsättningar.

I den mån de ifrågasätts är det i egenskap av Bondfilmer, i relation till denna "genre" som helhet, snarare än som actionfilmer. Bondvåldet kan dock förtjäna att närmare synas i sömmarna. Som redan nämnts i avsnittet om kvinnor är det uppenbart att det under 1990-talet tycks ha funnits ett behov av förnyelse av Bondkonceptet, som annars varit sig påfallande likt under decennier.⁶

Att Bondfilmernas popularitet alltjämt är stor omvittnas av det faktum att såväl *Goldeneye* som *Tomorrow Never Dies* legat kvar på biotoppen i två år. *Goldeneye* drog under 1995–96 totalt 843 922 besök, och *Tomorrow Never Dies* drog under 1997–98 sammanlagt 749 705.

Ser man till vilka förändringar som skett – utöver de förändrade kvinnorollerna – mellan 1990-talets Bondfilmer och exempelvis *Goldfinger* från 1964 är det framför allt teknikens ökande betydelse som frapperar. I påfallande utsträckning tycks intressefokus i filmerna ha förskjutits mot avancerade teknikdetaljer, ett tema som alltid varit centralt i Bondfilmerna men vars betydelse under senare år tycks ha mångdubblats. I inledningen till den senaste filmen, *Världen räcker inte till*, använder Bond exempelvis en multifunktionell båt, med vars hjälp han kan flyga, färdas på och under vattnet och slutligen köra runt med på gatorna. Här har onekligen en lång väg tillryggalagts från den klassiska preparerade bilen i *Goldfinger*, med vars hjälp Bond kan sprida dimma eller halkvätska till förföljarna, eller skjuta ut passageraren genom biltaket. Däremot har våldet i sig

---

6 Se Umberto Eco, "Narrative Structures in Fleming", i *The Role of the Reader Explorations in the semiotics of texts*, London etc: Hutchinson, 1981, s. 144–172. Eco ger här en tidig och utomordentligt klagörande strukturell analys av hur berättarmönstren går igen och varierar i de litterära Bond-förlagorna från *Casino Royale* till *You Only Live Twice*, en analys som är lika giltig för filmerna.

i filmerna inte ökat – det visar en aldrig så ytlig jämförelse med tidigare Bondberättelser. Antalet jakter, strider och lik i *Goldfinger* är minst lika många och våldsscenerna lika tätt förekommande som i 1990-talsfilmerna. Men utvecklingen mot en ”teknifiering” med en ökande andel våldsamma effekter, och därmed också mer teknologiskt avancerade jaktscener där hela teknikrepertoaren demonstreras, är däremot helt uppenbar.

På samma sätt är det viktigt ifråga om actionfilmer i allmänhet att granska den förmodat ökande andelen våld. Här kan det också konstateras att till exempel en film som *Black Rain*, som innehåller en stor andel våld – utan direkt orsak utöver konflikter mellan gangsterligor – förlagts till Japan, och därmed fått den berättarmässiga möjligheten att integrera åtskilligt mycket mer våld som samtidigt ges en stiliserad koreografi. Exempelvis finns här den två minuter långa, extremt våldsamma och utdragna scen där Michael Douglas-karakters partner Charlie, spelad av Andy Garcia, blir mördad av ett motorcykelgäng. Till fots jagar han en av dem, som han hinner upp i ett garage. Denne rusar motorn och väntar in en rad andra motorcyklister, som omringar Charlie. De kretsar fram och åter, rusar sina motorer och viftar med knivar, för att sedan först tilldela Charlie ett hugg i bröstet och sedan halshugga honom med sällspord brutalitet, alltmedan kompanjonen maktlöst tvingas titta på från sin position bakom ett galler som han inte lyckas forcera. Ett sådant exempel stödjer i och för sig argumentet om en ökande våldsmängd, men förändrar delvis också de berättarmässiga förutsättningarna för våldet – det främmandegörs genom att framför allt tillskrivas japanska gangstrar, och klassificeras som ”maffiavåld” eller ”gängvåld”. Huruvida det uppfattas så av åskådaren är en annan fråga.⁷

---

7 Mot ett sådant synsätt talar exempelvis iakttagelser i Gudrun Uddéns studie *Man ville vara hjälte... Unga kriminella om faktiskt våld och filmvåld*, Våldsskildringsrådets skriftserie nr. 20, Stockholm 1998, s. 108, 120.

Å andra sidan kan det också sättas frågetecken vid tesen om ett rent kvantitativt ökat medievåld genom den ökade användningen av inklippsbilder eller närbilder om man jämför exempelvis 1990-talet med 1970-talet. I sin avhandling om den filmiska närbilden påpekar Jan Holmberg med rätta att ett sådant påstående dels är grundat i en inte nödvändigtvis objektiv föreställning om en absolut korrelation mellan våld och närbild (om inklippen ökar så ökar också våldet). Det måste också beläggas inte bara genom exempel på ökande närbildsanvändning i rena våldsscener, utan även jämföras med närbildsanvändningen i allmänhet. Detta torde ge resultatet att andelen inklipp generellt ökat i så stor utsträckning att det motbalanserar den eventuellt högre användningsfrekvensen i våldsscener.⁸

Psykopater och normalitet

En frapperande stor mängd filmer under perioden skildrar psykopater som genom sina psykologiskt motiverade (van)föreställningar styr händelseförloppet. På biosidan gäller det sju filmer – *När lammen tystnar*, *Basic Instinct*, *Cape Fear*, *Falling Down*, *Speed*, *Die Hard – hämningslöst* och *Seven*. På videosidan tre filmer: *Pacific Heights – den objudne gästen*, *Copycat* samt *Och han älskade dem alla*.

De båda förstnämnda liksom de två sistnämnda är alla kopplade till kön och sexualitet: med ”samlarmördare” i *När lammen tystnar* och *Och han älskade dem alla*, och en kvinnlig variant på temat i *Basic Instinct*; i *Copycat* däremot är det förvisso en samlare – som kopierar kända mord – men han är inte enbart sexualmördare, utan sexualiseringen ligger snarare i filmens

---

⁸ Jan Holmberg, *Förtätade bilder, Filmens närbilder i historisk och teoretisk belysning*, Stockholm: Aura förlag, 2000, s. 57 f (n).

fokus på kvinnliga offer. I övriga filmer är det frågan om störda personligheter rent allmänt, mest extremt i *Speed*, *Die Hard – hämningslöst* och *Seven*. I dessa filmer iscensätter psykopatkaraktärerna detaljrikt uttänkta planer från en tillbakadragen position. Planerna involverar filmernas huvudpersoner i en konstant gäckande katt- och råttalek, där de har uppgiften att mot alla odds försöka eliminera olika katastrofscenarion, i en kamp mot klockan och sin bristande kunskap.

Om man ser till filmkategorin psykopatfilmer och dess fördelning över perioden är det påfallande att psykopaterna försvinner bland de populäraste filmerna på bioduken ungefär halvvägs genom decenniet (från och med 1996 med *Seven*), för att figurera på videosidan med *Pacific Heights* 1991, *Copycat* 1996 och återkomma med *Och han älskade dem alla* 1998. Trots denna sena förekomst på videosidan låter sig fenomenets popularitetstopp huvudsakligen ringas in till decenniets första hälft.

Ser man till *Die Hard*-filmerna är det intressant att notera att Bruce Willis i *Die Hard 2* uteslutande bedriver terroristjakt – även om skurken redan här har drag av galenskap – medan Willis i trean *Die Hard – Hämningslöst* konfronteras med en till synes fullständigt galen man. I gåtans form ger denne olika instruktioner per telefon i leken ”Simon says”, som Willis och hans ofrivillige kompanjon har att utföra, den ena märkligare än den andra, vilket ger den berättarmässiga förevändningen för handlingen. Det visar sig till sist att ”psykopaten” blott använt sina bisarra iscensättningar för att avleda uppmärksamheten från sitt egentliga syfte: en gigantisk bankkupp. Detta varierar dock de annars enahanda jakt- och effektmönstren i berättelsen och introducerar framför allt en ny sorts hinder: tillfälliga och just därför intressanta begränsningar i hjältens annars åtminstone principiellt gränslösa kapacitet. Detta sker i form av instruktioner han inte begriper, begriper alltför sent eller genomför alltför långsamt.

Redan i Will Wrights studie av westernfilmen förekommer iakttagelsen att den klassiska konflikten mellan gott och ont i denna sedan länge etablerade genre tycks ha ersatts av andra polariteter, i ett slags etikens nivellering.⁹ I westernfilmen rör det sig om övergången till vad Wright kallar en ”professionell intrig”. Professionellt verksamma skurkar ersätter de moraliskt onda, en förändring som också är giltig för stora delar av dagens actionfilm. Psykopatfilmerna går emellertid ännu ett steg längre, genom att de tydligt ersätter begreppen gott och ont med föreställningar om friskt och sjukt. Detta eliminerar det moraliska dilemmat till förmån för medicinskt bestämda distinktioner, som därmed läggs utanför den enskilda individens förmåga att påverka skeendet i ena eller andra riktningen.

Iakttagelsen att begreppen gott och ont har urholkats är dock generellt giltig för de flesta populära actionfilmer och thrillers under 1990-talet. Motivet till den professionalisering som Wright på ett tidigt stadium iakttog i westerngenren kan variera: det kan röra sig om agenter, om professionella mördare eller personer som har ekonomisk vinning av brotten. Det kan vara värt att göra en utvikning till dessa ”normalitetsskildringar” för att jämföra dem med psykopatfilmerna och se vad som utmärker respektive typ av berättelse. I vissa av filmerna är det ett brott som står i fokus. Då är givetvis förövaren den onde, och berättelsen går ut på att eliminera honom (eller undantagsvis henne). Dock uppehåller sig filmen inte särskilt utförligt vid ondskan i sig som moralisk kvalitet, utan den fungerar mer som berättarmässig förevändning. I flera filmer etableras – som framgått ovan – också en parallell mellan de båda huvudkaraktärer som ställs mot varandra. De visar sig ha något slags

---

9 Will Wright, *Sixguns and Society. A Structural Study of the Western*, Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press, 1975, s. 85 ff.

samband, ibland i sympatins form (*Heat*), ibland genom något som förbinder dem från det förflutna (*Schakalen*), ibland blott en stark konflikt i nuet som upprättar en oönskad förbindelse (*Ransom*), stundtals ända intill förblandning, vilket i en film som *Face/Off* tydliggörs rent fysiskt på ett sätt som slår över i det komiska. Här understryker filmen att de goda inte är entydigt goda, eller att det åtminstone finns en potential för ondska också hos dem. På så sätt undergrävs på ytterligare ett sätt varje självklar distinktion mellan gott och ont. Också där dessa kvaliteter finns som självklar förutsättning blir kraftmätningen mellan de båda sidorna relativt förutsägbar i sina uttryck så länge det endast gäller att eliminera den ena sidan, med jakter och fysiska konfrontationer som huvudsaklig ingrediens.

Vad psykopatfilmerna främst tillför action- eller thrillergenren är att de tillhandahåller ett annat slag av berättarmässig spänning, i form av motiveringar till händelseförloppet av annat slag än rent moraliska normer.

Ändå förmår de på ett liknande sätt som en moralisk problematik skapa en spänning i flera dimensioner i berättelsen. Psykopaten har inga kända gränser för sitt handlande. Allt är således möjligt, inte minst i våldshänseende. Utöver det ordinarie fysiska våldet kan också psykologiskt våld förekomma, liksom utstuderat sadistiskt våld. Att psykopatfilmerna tycks avta i betydelse under decenniets senare del torde bero just på deras spektakulära karaktär, som lätt kan leda till en viss övermättnad beträffande efterfrågan. Psykopattemat är typiskt för det slags kortlivade trender som dyker upp i amerikansk populärfilm för att på nytt försvinna; ett annat, något tidigare exempel på samma företeelse är temat med kvinnliga serie-mördare, som genom *Basic Instinct* delvis överlappar med psykopaterna.

Hotet från framtiden: medier och kontrollsamhälle

En liten handfull filmer tar sig an ett tema som på få undantag när tycks nytt för 1990-talet, nämligen medieutvecklingen och riskerna för utvecklandet av ett övervakningssamhälle bortom rimlighetens gränser, en bevakning ursprungligen avsedd att informera eller skydda medborgarna som slår över i sin motsats och i stället slår tillbaka mot dem. Först ut bland dessa filmer är Bondfilmen *Tomorrow Never Dies*, på biotoppen 1997–1998, medan övriga ligger på videotoppen 1999: *Enemy of the State*, *Kod Mercury*, *Truman Show*. Man kunde även nämna *Matrix* i sammanhanget, som finns på 1999 års biotopplista. Denna film, som tar sin början i skildringen av en datahacker, analyseras utförligare nedan. Dessa filmer härrör således helt och hållet från periodens senaste år; det är fullständigt uppenbart att hotbilder av mediernas intrång i privatlivet och deras roll som potentiell kontrollinstans ökat i betydelse under seklets sista decennium.

I två av filmerna är det medievärlden som står i skottgluggen: *Tomorrow Never Dies* och *Truman Show*. I *Tomorrow Never Dies* formuleras det så att medierna inte bevakar nyheterna utan skapar dem; detta indikerar en hunger efter sensationer och spektakulära fenomen som är potentiellt omätligt. I *Truman Show* har redan alla gränser sprängts i och med konstruktionen av en helt fiktiv plats där en ovetande person stängts inne som blickfång för giriga mediekonsumenter världen över. Det är en dokusåpa som urartar till mardröm, genom att dess huvudperson inte har någon kännedom om sin roll. Medierna har i dessa fiktioner tagit över dagordningen totalt och gör anspråk på att vara *larger than life*, i stället för att fungera i sin klassiska roll som förmedlande instanser av nyheter eller underhållning.

Lika intressant är att NSA, National Security Agency, spelar skurkrollen i ett par filmer: *Kod Mercury* och *Enemy of the State*. Det finns gott om filmer som skildrar poliskorruption och korruption inom säkerhetspolisen. Här är det emellertid inte vilken polismakt som helst som korrumpers, utan den säkerhetsstyrka som står som yttersta garant för säkerheten i det amerikanska samhället, och detta i ärenden som gäller datorsystemsäkerhet respektive övervakning. Det är också av intresse att se vilka som hotas av NSA. I fallet *Kod Mercury* är det en liten autistisk pojke, som av misstag råkat knäcka en säkerhetskod. I fallet *Enemy of the State* en helt oskyldig advokat, som i sig själv tjänar ett rättvisans system, och endast råkat få ett videoband med för NSA komprometterande information i sin hand. Bägge hotas av döden; NSA skyr inga medel för att oskadliggöra sina fiender, verkliga eller förmodade. Mest intressant är dock den bild som filmerna ger av välutvecklade bevakningssystem: varje steg som Bruce Willis respektive Will Smith tar i de bägge filmerna noteras omedelbart av en veritabel armé av lika väl dolda som effektiva iakttagare, och registreras med hjälp av olika media. Bägge filmerna ger en fullständigt paranoid bild av ett övervaknings- och kontrollsamhälle som spårat ur.

Populärt och våldsamt

De analyser som följer diskuterar, som framgått av inledningen, den actionfilm, alternativt thriller, som dragit flest besökare till biografen under respektive år på 1990-talet. Jag har alltså, liksom i studien som helhet, utgått från popularitetskriteriet i mitt urval. Avsikten med dessa filmanalyser, där jag går in på beskrivningar av våldsscenernas förekomst i filmerna, deras spridning i berättelsen och deras karaktär, är att via ett statistiskt baserat urval av konkreta exempel kunna ringa in och mer detaljerat diskutera olika typer av skildringar och våldets berättarmässiga funktion i dem. På så sätt förmedlar jag också en inblick i mitt tillvägagångssätt i analysen av våldet visavi det fullständiga filmmaterialet, en analys som av utrymmesskäl inte låter sig redovisas i den färdiga studien. Det visar sig också, vid en jämförelse med materialet som helhet, att detta urval på tio filmer framstår som tämligen representativt för de tendenser som kan skönjas under decenniet.

Die Hard 2

Pretty Woman, som utan konkurrens toppar listan över 1990 års mest sedda filmer, drog inte mindre än 1 287 475 besökare, medan årets mest sedda actionfilm var *Die Hard 2*, som intog fjärdeplatsen med 481 672 besök. Föregångaren *Die Hard* tillhörde de mest utskällda actionfilmerna under 1980-talet, och ansågs av många kritiker representera en bottennotering ifråga om själlöst våld, även bland de kritiker som ansåg själva berättandet skickligt. Mest skarptungad var Jan Aghed i Sydsvenska Dagbladet, som talar om ”alla special effects-kåta

Hollywoodgossars våtdröm om likvidering, demolering och pulvrisering”, om ”idiotisk förutsägbarhet” i handlingen och om filmen som helhet som en ”total, infantil meningslöshet”.¹ Det är därför av särskilt intresse att se på uppföljarens berättande, och dess skildring av våld i synnerhet. Redan från början kan det dock påpekas att kritikerna knappast var nådigare mot tvåan, med ett fåtal undantag. Aghed skrev om ”Megadöd i ultrarapid”, och signaturen SEO i Arbetet om ”Utdraget slaktande”.²

I inledningen till filmen ses John McClane (Bruce Willis) utanför Dulles-flygplatsen i Washington D.C. I väntan på sin hustru, som är på väg från Los Angeles på julferie, ådrar han sig parkeringsböter och får bilen bortforslad. Själva inledningsbilden visar den kedjeförsedda bilen bakifrån, på väg att bli parkeringsvakternas rov. Kameran är lätt skakig i den första åkningen och klipprytmen genomgående snabb, vilket skapar en känsla av ryckighet i hela scenen. Det är ett bildberättande som skulle slå igenom på bredare front på 1990-talet, exempelvis i polisserien *NYPD-Blue*. Det är framför allt i anslaget till *Die Hard 2* som detta berättande används, för att sedan avlösas av en mer konventionell kameraanvändning. Men det fungerar effektivt, som ett medel att i en vardaglig scen etablera en ”actionkänsla”, en viss hetsighet i tempot: här kommer det att gå snabbt till och vara händelseladdat.

-
- 1 SDS 1988-10-01. Jämför även Bernt Eklund i Expressen 1988-09-30 ”Eländigt manus”, Sven-E Lindberg i GP 1988-10-01 ”Skickligt men frånstötande”, Mårten Blomkvist i DN 1988-09-30 ”Skickligt men okänsligt”.
  - 2 Bägge 1990-09-28. Jämför också DN:s Eva af Geijerstam samma dag som skrev om trötthet inför ”Pangpang i juletid”, eller Jens Peterson i Aftonbladet som talade om ”...oväsen. Explosioner och pangpang.” Odelat positiv var endast SvD:s Carl Rudbeck, som såg en ”sympatisk ironi” i Willis’ rollgestaltning, också detta 1990-09-28.

Ett annat formmässigt drag som är genomgående i *Die Hard 2* är inklippbilderna. Det första inklippet, i början, är på Bruce Willis' personsökare. Nästa inklipp introducerar skurken, överste Stuart, genom en närbild av hans framsträckta händer, den ena prydd med en jättelik ring. Den följs av en helbild på honom bakifrån, naken, tränande framför spegeln innan han med målmedvetna steg, i en kameravinkel snett underifrån som understryker hans makt, ger sig av på det uppdrag som ska bli hans sista. Ett tredje inklipp är på det mystiska paketet i julklappsförklädnad, som först sätter Bruce Willis på spåret av skurkarna. I filmens samtliga våldsscener följer också liknande inklipp, alltifrån en ansiktsnärbild på pastorn som dödas i den kyrka som skurkarna tar över, till bilden på den blodstänkta jetmotorn där den korrupte chefen för säkerhetsstyrkan suggs in efter sin slutstrid med Willis. Men det är inte enbart frågan om makabra slutgiltiga vittnesbörd om våldets effekter, utan också rent "funktionella" inklipp som syftar till att poängtera viktiga föremål i berättandet. Till exempel inklipp på vapen – pistol, golfklubbor – som strax därpå kommer att tillgripas.

Die Hard 2 innehåller totalt sex våldsscener, varav den första är helt kort, cirka 20 sekunder: mordet på pastorn. Återstående fem scener varierar i längd mellan cirka tre och fem minuter.

Den första av dem är den scen där Willis spårat det mystiska paketet, förföljer de två skurkar som är på väg bort med det och råkar in i en strid i ett rum med väskrullband, med dödlig utgång för en av skurkarna (totalt cirka tre minuter). Längre fram utkämpas en andra rullbandsstrid, denna gång på en plan rulltrappa, mellan en polisstyrka i det godas tjänst – småningom förstärkt av Willis – och en hel grupp skurkar. Denna scen är något längre, cirka fyra minuter, och ytterst oklar ifråga om antalet skurkar. Den slutar med att alla dör utom Willis och en tekniker på den goda sidan. Den tredje våldsscenen är den längsta, cirka fem minuter, men består nästan uteslutande av en

upptrappning till en kort klimaktisk våldseffekt. Skurkarna beslutar sig i början av scenen för att statuera ett exempel och förändrar angivelsen av markytan på datorskärmen. Detta leder till att ett plan som skall landa håller alltför hög fart, kraschar rakt ner i asfalten och exploderar i ett brinnande inferno. Här är spänningen så stark att åskådaren hålls i ett järngrepp under hela scenen. Scenens främsta funktion i berättelsen är att markera skurkarnas beredskap att gå hur långt som helst, och grundligt motivera att även de får ett lika våldsamt slut.

Också nästa våldsscen – cirka 3 minuter lång – utspelas i ett flygplan i vilket knarksmugglaren Esperanza, vars fritagning givit upphov till allt våld i filmen, landat på Dullesflygplatsen, omedelbart mött av Bruce Willis – men också av Stuart och hans män. Det blir en konfrontation mellan Willis och hans motståndare, där de senare försöker eliminera Willis genom att, som det heter, ”ge honom en militärbegravning” instängd i planet. Scenen slutar med att Willis skjuter ut sig i en katapult just innan planet exploderar, samtidigt som skurkarna försvinner från platsen precis innan brandkåren hinner fram.

Slutuppgårelsen utspelas också i ett flygplan, i vilket samtliga skurkar är på väg mot friheten – tills Willis halar ner sig på vingen ur en helikopter och går till attack. Först sker en strid med en man som hamnar i jetmotorn och sedan ett handgemäng med Stuart, som lyckas få ner honom från planet på marken (på vägen lyckas han dock öppna locket till bensintanken så att planet förlorar allt bränsle, vilket ger Willis möjlighet att slå två flugor i en smäll: tända på planet genom att antända bensinbanan och samtidigt tända upp en landningsbana för de många plan som skurkarna hållit kvar i luften genom att slå ut flygplatsens kontrolltorn). Scenen slutar med att planet exploderar, i en parallell till flygplanen som skurkarna tidigare sprängde. Detta understryks också av parallellismen mellan de bägge scener där Willis rullar i snön, i det första fallet i frustration och

sorg över att maktlös ha tvingats åse det exploderande planet, i det andra fallet skrattande av förtjusning över hämndens ljuvhet. Denna scen är cirka 4 minuter lång, vilket ger en mycket precis rytm åt våldet i filmen: 20 sekunders våldsamt anslag, därefter två parallella rullbandsscener à 3 respektive 4 minuter, så en klimax à 5 minuter där skurkarna demonstrerar sin vidrighet genom att angripa oskyldiga, och slutligen två parallella flygplansscener à 3 respektive 4 minuter.

I *Die Hard 2* hålls kvinnorna utanför våldet, utöver den komiska utveckling som görs genom Bruce Willis' hustrus äldre kvinnliga granne på flygplanet. Hon berömmar den tekniska utvecklingen som gjort det möjligt för henne att ersätta tår-gassprejen med en elpistol för att gå till attack mot manliga angripare, en liten manick som Willis' fru också använder för att slå ut den enerverande TV-reporter som är hennes ofrivilliga sällskap på planet. Detta, i kombination med hustruns tekniker som understryks i telefonsamtalet med Bruce Willis i början, där hon till hans ohöljda skepsis säger: "Vi lever på 1990-talet. Det finns mikrochips, mikrovågor, faxar, flygplans-telefoner", fungerar som ironisk motpol till det högteknologiska våld som han sedan blir tvingad att bekämpa filmen igenom.

När lammen tystnar

Dansar med vargar, överst på biotoppen 1991, nådde nästan samma nivå som *Pretty Woman* året innan, med 1 093 886 besök. Detta år var det i stället en thriller, *När lammen tystnar*, som intog fjärdeplatsen: 687 501 entréer.

Genombrottet för *När lammen tystnar* kom kanske mer än något annat att bli trendsättande för de ovan omtalade psykopatfilmerna. Filmen väckte gensvar hos kritiken, som berömde berättandet och att filmen inte frossade i våld eller effektsökeri:

att den – med Carl Rudbecks formulering i SvD – ”använder sig av skräckromantikens hela rekvisita och befolkas av människor som kunde varit stigna ur markis de Sades texter och James Ellroys romaner”. Dock väckte den även internationell debatt och viss moralisk panik, exempelvis i Storbritannien, över sin våldsskildring och den potentiella risken för att den skulle inspirera till brott.³

Under filmens anslag etableras mördaren Buffalo Bill genom en vägg hos FBI med urklipp och foton, skildrande hans seriemord och de skinnflådda offren, som Jodie Fosters agent Clarice Starling studerar; en effektiv etablering av ett brutalt våld. 17 minuter in i filmen gör Clarice sin sorti från det fängelse där hon just avlagt sitt första besök hos Hannibal Lecter, varvid en medfånge genom gallret kastar sperma i ansiktet på henne. Detta är ett övervåld med psykologiska övertoner som får särskilt obehagliga bitoner som det i filmen handlar om en sexualförbrytare. Efter ytterligare en kvart hjälper en kvinna en man att lyfta in en soffa i en skåpbil. Hon slås ned utanför bild och tas till fånga. Därefter ses mannen undersöka hennes storlek och i närbild klippa upp hennes kläder och känna på huden. Tio minuter längre in i filmen ses Clarice och hennes chef på FBI tillsammans med tekniker undersöka en anonym kvinnas skändade kropp. Bildstorleken varierar, från inklipp på enstaka närbilder på olika kroppsdelar, infogade mellan bilderna av Clarices ansikte där hon spämt men neutralt beskriver det hon ser, till helbilder där offret är synligt i sin helhet. Scenen innehåller i sig inget våld, men berättar närmast kliniskt om ett lika grymt som äcklande våldsdåd.

---

3 Ill effects, s. 148. För en belysning av begreppet moralisk panik, se Kenneth Thompson, *Moral Panics*, London/New York, Routledge, 1998. Intressant i detta sammanhang är hans påvisande av hur filmer som svårligen kan klassificeras som våldsfilm, exempelvis *Ensam hemma*, väckt moralisk panikdebatt (s. 109).

Tre minuter efter denna scen sker en kort visit hos Buffalo Bill, varvid den tidigare tillfångatagna kvinnan hörs skrika på hjälp. Åtta minuter senare visas i en två minuter lång sekvens fången i källarhålet, i en växling mellan perspektiv uppifrån och ned. Uppifrån i inklippsbild på hennes ansikte när hon gråter och vädjar, underifrån på ett sätt som understryker stenväggen och avståndet uppåt.

Härefter dröjer det cirka 15 minuter till nästa våldsinslag. Då tar sig Hannibal Lecter ur sitt handfängsel i en tillfällig cell där han placerats, fängslar den ene vakten och biter den andra som han sprejar i ansiktet, varefter han går lös på den förste med batong, detta under cirka två minuter. Fem minuter senare skjuter poliserna i sin jakt på rymlingen mot benet på den som de tror vara Hannibal, som ligger på hisstaket. Då luckan öppnas faller en död kropp ner, en chockartad effekt. Omedelbart klipps det över till ambulansen där Hannibal, utklädd till polis, reser sig upp och tar av sig den mask han skurit loss från polisens lik. Denna scen tar totalt endast någon minut i anspråk. Detta slags kryssklippning tillämpas på flera ställen i filmen som spänningsskapande effekt.

Cirka nio minuter senare visas på nytt kvinnan i fängelsehålan, som – medan Buffalo Bill sminkar sig – försöker fånga hans hund, en scen som varar cirka två minuter. Efter ytterligare två minuter visas att hennes försök varit framgångsrikt – hunden är infångad.

Fem minuter därefter är det dags för slutstriden mellan Clarice och Buffalo Bill. Hon letar efter honom överallt i huset och upptäcker då kvinnan i fängelsehålan med den skällande hunden. Den utdragna jakten varar i cirka sex minuter. Clarice, med dragen pistol, söker bakom alla dörrar och försöker samtidigt hålla ryggen fri. Hon gör den makabra upptäckten av det fyllda badkar där Buffalo Bill uppenbarligen har för vana att flå sina

offer. Småningom tvingas hon ge sig in i ett mörkt rum, varvid det sker ett perspektivbyte: nu får filmåskådaren i stället dela Buffalo Bills perspektiv och se genom hans mörkerglasögon som grönfärgar Clarice och omgivningen. Till sist, då hon upptäcker honom på grund av det klickande ljudet från hans pistol, faller hon mot en dörr som öppnas, varvid ljuset strömmar in och perspektivet kan skifta på nytt. Nu skjuter Clarice blixtnsnabbt och Buffalo Bill ses falla till marken från sidan, med ansiktet och bröstet täckta av blod. Striden är över.

Om spänningen tvärsigenom denna thriller framför allt baserats på psykologiska faktorer, till exempel den komplexa relationen mellan Hannibal och Clarice, är det i denna sista strid en synnerligen fysisk kraftmätning mellan protagonist och antagonist – trots att de inte kommer i fysisk kontakt. Vinklarna är sneda, kamerarörelserna ryckiga – i likhet med Clarices rörelsemönster – och klipprytmen hetsig. Perspektiven växlar snabbt – hotet kan befinna sig var som helst utanför bilden. Att slutstriden ovanligt nog står mellan en kvinna och en man exploateras också på flera sätt. Dels läggs större fokus vid hennes ensamhet, utsatthet och nervositet (de darrande händerna, flämtningarna), dels ses Buffalo Bill genom mörkerglasögonen sträcka ut handen som för att smeka henne. Här byts också berättarsätt: i stället för ryckiga klipp fixerar kameran genom Buffalo Bills glasögon stint Clarice. Det oavvända betraktandet blir här lika skrämmande i den målmedvetenhet det antyder som flackandet tidigare. Som helhet är scenen – liksom för övrigt hela filmen – oerhört effektivt berättad.

Dödligt vapen 3

Den ofrivillige golfaren slog 1992 decenniets publikrekord dittills med 1 377 292 besökare, tätt följd av *Änglagård* som också passerade miljonstrecket. Denna gång hamnade en actionfilm på tredje plats: *Dödligt vapen 3* med 795 263 entréer.

Att *Dödligt vapen 3* kombinerar action med komedi gör att den intar en särställning i våldshänseende i förhållande till övriga actionfilmer. Å ena sidan hör den till de våldsammaste filmerna under decenniet. Å andra sidan motbalanseras detta våld hela tiden av komiska repliker eller incidenter. Filmen inleds med ett bombhot, varefter en bomb briserar som leder till att ett helt hus rasar samman. Detta sker efter att fönster blåsts ut och elden spritt sig lavinartat i och omkring byggnaden. Nio minuter in i filmen följer i samband med ett värdetransporträn en skottlossning följd av en biljakt med slagsmål under totalt fyra minuter. Sex minuter senare blir en värdetransportränare som inte åkt fast nerslagen av sin boss och slängs ner i cement vid ett bygge. Cirka en minut senare griper Mel Gibsons karaktär Martin Riggs in i ett butiksrån som emellertid visar sig vara en filminspelning. Riggs råkar i handgemäng med regissören. Ytterligare ett tiotal minuter senare – cirka en halvtimme in i filmen – har rånarbossen tagit sig in i polishuset där han skjuter den andre rånaren (det hela tar tio sekunder). Efter fem minuter är bossen inblandad i en jakt vid en ishockeymatch, där han blir attackerad av en man som blir skottskadad.

Ytterligare fem minuter senare ser Riggs något skumt: ett gäng knarklangare. Han ger sig tillkänna men får en kulsprutesalva som svar. Danny Glovers Murtaugh kommer till undsättning och skottlossningen fortsätter. En ung svart kille – kompis till Murtaughs son – skjuts ner av Murtaugh. Knappt tio minuter senare har Riggs tagit sig in i en lokal där bovar är i färd med att lasta lådor. Han övermannas. Rene Russos karaktär Lorna

Cole kommer till undsättning, men tvingas släppa vapnet. Då tar hon i stället till knytnävar och sparkar. Riggs och Cole flyr med den lastade bilen. Drygt fem minuter senare är Murtaugh full och klarar inte att konfrontera familjen efter att ha skjutit sonens kompis. Han hotar Riggs med vapen och klipper till honom.

Fem minuter passerar, sedan följer ett slagsmål i två minuter mellan Lorna Cole och ett antal av bossens grabbar som hon håller stängen medan Riggs och Murtaugh förtjust tittar på och faller muntra kommentarer. Till sist kommer Murtaugh henne till undsättning. En minut senare hotar bossen polischefen och kör iväg med honom. Efter drygt fem minuter tar sig bossen med polischefens hjälp in i polisens lokaler för att stjäla vapen. Två minuter senare är det dags för en sju minuter lång skottlossning och jakt, först i tunnelbanan och sedan utanför, där Riggs och hans kompanjoner är vapentjuvarna på spåren. En ung polis skjuts ihjäl. Riggs tar en polismotorcykel och förföljer bovarna, och jakten tar slut då han kör omkull med motorcykeln. Fem minuter senare är det dags för slutstriden, som varar i cirka sex minuter. Den utspelas nattetid på samma bygge som figurerade i början. Riggs & co har hunnit upp bovarna och sätter eld på en tankbil, efter att ha spritt brandfarlig vätska över området. Det slår upp lågor överallt, och närkampen med bossen och hans män äger rum i livsfarlig närhet till dessa bränder, i ett bild- och ljudmässigt kaos. Lorna Cole blir skadad, medan bossen och hans män dödas, allt i bild men med snabba klipp.

Dödligt vapen-filmen har alltså som helhet en dramaturgi som bygger på korta och täta våldsinslag med såväl effektvåld på distans som närstrider, och på kontrasten mellan dessa och den bokstavligen avväpnande komiken och trivseln kring den familjekäre Murtaugh och hans problem med att avyttra sitt

hus, liksom den romantiska dimension som tillkommer i affären mellan Cole och Riggs.

Bodyguard

Jurassic Park – klassificerad som äventyrsfilm – lockade 971 970 personer till biografen under 1993, vilket medförde en förstaplacering på topplistan. Den följdes på andra plats av thrillern *Bodyguard*, som drog 713 728 besökare.

Filmens anslag visar ett garage med flera limousiner. Kevin Costners rollfigur, livvakten Frank, skyddar en person med vapen i hand. På marken syns en man ligga orörlig. En sådan upptakt skulle kunna antyda en mer våldsmättad berättelse än vad det faktiskt sedan blir. I sin egenskap av thriller bygger filmen i högre grad på hot och spänning. Frank anställs hos Whitney Hustons karaktär, superstjärnan Rachel Marron, som livvakt då hon hotats. Efter 16 minuter ses handskbeklädda händer förfärdiga ett hotbrev med urklippta ord. Brevet anländer först till Rachel 32 minuter in i filmen. Efter 37 minuter får stjärnan nytta av sin livvakt, då det uppstår kalabalik och slagsmål på en klubb i samband med ett uppträdande. Frank tar hand om sin klient, men lämnar en man i sällskapet i sticket. Denne tar sig hem till Rachel och försöker slå ner Frank men blir i stället själv nedbrottad. Sedan han släppts fri gör han ytterligare ett misslyckat försök att komma åt Frank. Fyra minuter senare figurerar fiktionsvåld inom fiktionen: det klipps in en scen ur Kurosawas *Yojimbo – Livvakten* – där Toshiro Mifune ses hugga någon med sitt svärd. Från biodeuken klipps det till Frank och Rachel som lämnar biografen.

En timme och tio minuter in i filmen slår Frank tämligen provocerat ned en person i hotellets restaurang, mest i frustration över att han själv blivit illa behandlad av Rachel. En kvart

senare har hela sällskapet tagit sig ut till landet för att fly undan hoten. Rachels son sitter i en båt, och Frank kastar sig efter honom. De hamnar i vattnet varefter båten sprängs i bitar. Fem minuter längre in i berättelsen – det har blivit natt – får Frank veta av Rachels syster att hon lejt en mördare. Han hör mystiska ljud från övervåningen, men medan han kollar dem skjuts system ihjäl, varvid han ger sig ut i snön på en jakt med viss skottlossning, som dock blir resultatlös.

Efter 110 minuter är det dags för slutstrid, passande nog på Oscarsgalan. Frank har listat ut vem som är den lejde mördaren. Denne, försedd med en filmkamera som i själva verket är ett vapen, slår ner Franks kompanjon. Två minuter senare kastar sig Frank framför Rachel samtidigt som kameramannen skjuter. Frank skadas, men lyckas ändå öppna eld och oskadliggöra sin motståndare.

Filmen är som helhet berättad utan några anmärkningsvärda våldseffekter. Trots sin genreetikett och en actionmättad final är filmen till stor del en romantisk berättelse i thrillerförpackning om den gryende kontakten mellan stjärnan och hennes livvakt – det torde ha varit kombinationen Whitney Huston och Kevin Costner som tillförsäkrade den årets andraplacing.

Speed

1994 var ett mörkt år för actionfilmer och thrillers. Årets första-plats intogs av *Lejonkungen* med 1 214 613 entréer, följd av komedier, dramer och en animation. Först på sjunde plats kom en actionfilm, *Speed*, med 416 183 besökare. (Det kan nämnas att den följdes av ytterligare två dramer och en komedi: *Sista dansen*, *Gilbert Grape* och *Välkommen Mrs Doubtfire*.)

I gengäld är *Speed* utan tvekan en av de snabbast berättade actionfilmerna under decenniet, vars tempo gör skäl för namnet. Samtidigt befinner den sig i gränstrakten till thriller-genren med sin psykopatskildring; ingen vet vad nästa steg kommer att bli, vad som helst är möjligt och åskådaren hålls i gastkramande spänning. Att det kommer att gå våldsamt till står dock klart tre minuter in i filmen: en vakt kommer gående i ett källarutrymme, möter en person och säger att det är förbjudet område, varvid han får en kniv i tinningen. Två minuter senare ses någon trycka på en utlösare så att en sprängladdning detonerar på taket av en fullastad hiss i rörelse. Hissen rasar ner men blir efter en stund hängande.

Efter 18 minuter tar sig Keanu Reeves som Jack och hans partner, Jeff Daniels' Harry, ner på taket till den hiss där denne någon, Dennis Hoppers karaktär Payne, befinner sig. Han skjuter upp mot taket, Harry faller ner i hissen, och Payne trycker sedan upp hissen mot högsta våningen vilket tvingar Jack att hoppa ner i den. Jack siktar på Payne, som hotar att skada Harry. De lämnar hissen, och Jack skjuter Harry i benet så att Payne släpper honom. Payne går ut genom en dörr som sedan sprängs. Denna scen varar i fyra minuter. Två minuter senare sprängs en buss med Jack som vittne, vilket följs av ett telefonsamtal från Payne med hot om sprängning av en ny buss. Jack tar sig ombord på den hotade bussen.

Efter ytterligare 13 minuter, 39 minuter in i filmen, hotar en av passagerarna Jack med pistol, och vid ett försök att övermannas honom går ett skott av som träffar föraren, varvid Sandra Bullocks rollkaraktär Annie får ta över ratten. Spänningen är helt fokuserad på bussfärden, och först 38 minuter senare inträffar en våldsam klimax på annat håll. Nu har polisen med Harry i spetsen tagit sig in i huset där de tror att Payne befinner sig, endast för att upptäcka att det är apterat. Sekunder efteråt detonerar bomben, och poliser ses flyga omkring. Tio minuter

senare inträffar ytterligare en explosion, när den nu tomma bussen kör in i ett flygplan och allt flyger i luften. Dessa explosionsscener liksom de tidigare sprängningarna berättas också i explosiva montage ur en mängd olika bildvinklar, till skillnad från filmen i övrigt.

Fem minuter senare leder Payne, utklädd till polis, bort Annie, som Jack en minut senare finner iklädd en ”dynamitväst”. Nu ger sig Payne till känna och leder småningom iväg Annie till tunnelbanan där han sätter fast henne vid mittpinnen i tunnelbanevagnen. Efter ytterligare två minuter skjuter Payne tunnelbaneföraren. En minut senare skjuter han upp mot taket på vagnen, i vetskapen att Jack befinner sig där uppe, och efter ännu en minut har han givit sig upp på taket, där en brottningskamp utbryter som slutar med att Paynes huvud huggs av.

Våldsinslagen är tämligen utspridda men inte så långdragna i denna film, allt i linje med den övergripande snabbhetsprincipen och den hetsiga rytmen generellt i berättelsen.

Vendetta

Änglagård – *andra sommaren* toppade 1995 års lista, med 755 439 besökare. Den följdes tätt av *Lejonkungen* som fortfarande under sitt andra år höll sig kvar så högt som på andra plats. På tredje plats kom den svenska actionfilmen *Vendetta*, med 584 281 besök.

Bland svenska filmer under 1990-talet är det framför allt actionfilmerna som innehåller filmvåld i ordets gängse mening, nämligen de tre Guilloufilmatiseringarna *Den demokratiska terroristen*, *Vendetta* och *Hamilton*. Vid sidan av dem är också *Jägarna* särskilt intressant: den är genreklassificerad som thriller, men balanserar i sin handling stundtals på gränsen till

actionfilmen. Samtidigt ger *Jägarna* en engagerad skildring av svenskt "vardagsvåld", genom sina vardagliga berättelser om tjuvjakt på ren, om konflikter i jägarlaget, om vådaskjutning och dess konsekvenser, om rasism (riktad mot "filippinskan") och om den allmänna rädslan för det annorlunda. Detta representeras framför allt av Rolf Lassgårds polis som efter intensiva Stockholmsår, med visst kändisskap som följd, återvänder hem till Norrland och börjar rensa upp i missförhållanden som sedan årtal tagits för självklara och förtigits av den lokala rättvisan. Att *Jägarna* i grund och botten är en thriller står helt klart. Den bygger, till skillnad från Hamiltonfilmerna, på en ständig känsla av spänning, av ett latent hot och ett konstant närvarande obehag. Då och då kommer detta till konkret uttryck i en våldsscena, som för varje gång bidrar till att ytterligare öka obehagets intensitet. Till skillnad från *Jägarna* är actionfilmerna mer fokuserade på centrala konflikt- och våldsscener. I *Den demokratiska terroristen* och *Hamilton* är dessa tämligen utspridda, och ofta också försedda med längre upptrappingssekvenser.

Vendetta, som huvudsakligen utspelas i maffiavåldets Sicilien, är den av 1990-talets svenska filmer som tveklöst innehåller flest våldsscener, distribuerade över filmen med en täthet som skiljer sig kraftigt också från merparten av de amerikanska filmer som ingår i studien. Detta kräver en mer detaljerad genomgång. Innan dess emellertid en kort utveckling angående kritiken, som beträffande *Vendetta* delar sig i två läger. Å ena sidan finns de som – på gott och ont – identifierar dess beroende av och likhet med amerikansk actionfilm (Jens Peterson, *Aftonbladet*, Mårten Blomkvist, *Dagens Nyheter* eller Jan Söderqvist, *Svenska Dagbladet*). Å andra sidan poängteras det "svenska" – flera kritiker hävdar att "våldet och explosionerna har tonats ner för mer personliga dilemman" (Petter Karlsson, *Expressen*), att filmen innehåller "...en hel del mer av känsloliv och familjerelationer än vad som är normalt i en amerikansk motsvarighet" (Sven E Olsson, *Arbetet*) eller att den betonar

”det privata känslomässiga draget hos Hamilton och hans närmaste och låter kameran gå tätt in på skådespelarnas ansikten” (Annika Gustafsson, *Sydsvenska Dagbladet*).⁴

Efter en genomgång av filmen är det emellertid svårt att frigöra sig från intrycket att de sistnämnda kritikerna mer styrts av sin förförståelse av specifikt svensk action än av det faktiska berättandet, även om såväl familjeskildring som inklipp på ansikten förekommer. Dock skiljer sig inte filmen härvidlag nämnvärt från vare sig *Die Hard* eller *Dödligt vapen* – däremot innehåller den, som tydligt framgår av det följande, snarast mer våld.

Filmen inleds med en tio sekunders dramatisk fritagningssekvens som visar sig ha varit en övning. Kort därpå klipps till siciliansk miljö, där två svenska vapenförsäljare vägrar tillhandahålla maffian den mängd vapen som de önskar. Cirka åtta minuter in i filmen följer en drygt minutlång sekvens där en taxi prejas in. Vapenförsedda personer hoppar ut och drar ut de två svenskarna ur taxin, varefter bägge tas som gisslan av maffian. Den ene hålls fast och får bevittna hur den andre får fingret kapat som straff. Nu kopplas Hamilton och hans män in för att få loss gisslan. Någon kvart senare följer en treminuters sekvens, där Hamiltons kompanjon slår ner maffiabossens, Don Tommasos, bror vid ett toalettbesök och muddrar hans fickor. In kommer en annan man som tvingas lägga ner sina vapen och därefter slås ner bakifrån med gevärskolven. Kompanjonen går därefter ut till Hamilton och avväpnar en tredje man, varpå de lämnar huset. Larmet går och skottlossning tar vid, men de lyckas fly. En bilbomb detonerar i deras bil, men det visar sig att de tagit en annan.

---

4 Hänvisningarna är hämtade från Svenska Filminstitutets faktablad om film.

Blott tre minuter senare börjar ett par på motorcykel skjuta mot Hamilton och hans kollega som sitter på en uteservering. Kollegan skadas först i benet. Därefter åker motorcyklisterna fram och pepprar kallblodigt den skadade i ryggen. Hela scenen är knappt en minut lång. Efter ytterligare tolv minuter är det dags för nästa skottlossning på en uteservering. Denna gång är det Hamilton som skjuter ner två män, varefter han ringer och hotar maffiabossen, allt under cirka 30 sekunder.

Fem minuter senare fogas en kvinna till gisslan; hon plockas upp ur bagageutrymmet på en bil och leds in till det hus där de bägge svenskarna befinner sig. Efter tre minuter inträffar sedan en minutlång närkamp på en båt, där Hamiltons nye kollega hotas av en man. Dock visar det sig vara falskt alarm: angriparen är ytterligare en kollega med bisarrt skämtlygne. Sedan dröjer det sex minuter till nästa våldsscen; då är det dags för den sistnämnde av Hamiltons kollegor, som utklädd till hotellpersonal tar sig in ett rum där två mafiosos håller till – maffian har nämligen under tiden placerat in en bomb i Hamiltons hotellrum. Han slår ner den som öppnar dörren och skjuter den andre – hela scenen tar drygt 30 sekunder.

En minut senare befinner sig Hamilton med flera följeslagare i en båt med en bunden fånge – maffiabossens bror. Man spelar rysk roulette för att skrämma honom till att tala om en knarkaffär. Sju minuter senare följer en drygt minutlång scen där Hamilton nattetid bryter sig in i maffiabossens villa, söver bossen och bryter nacken av en vakt. Efter ytterligare en och en halv minut följer en längre våldssekvens på drygt tre minuter vid samma villa, där en av Hamiltons kollegor oskadliggör en vakt och det uppstår skottlossning med en annan. Härunder tar sig också den fångne mafioson loss och börjar ett handgemäng med sin fångvaktare, vilket slutar med att bägge hamnar i vattnet, varvid scenen klipps. I tron att Hamilton blivit dödad i sin flykt från bossens villa letar hans kollegor efter kroppen på

stranden, där i stället en annan död kropp – maffiabossens bror – flutit i land.

Härpå följer en tio minuters andhämtningspaus, varvid handlingen flyttas till Sverige. Där upptäcker Hamiltons fru att deras två vakter blivit skjutna i huvudet och blir därpå vittne till att dottern kidnappas; en upptrappning som följt av mordet på maffiabossens bror. Därefter, efter nästan en kvart – åter på Sicilien – skadas en av Hamiltons kollegor av en knivman på det lastfartyg som också är knarktransport, där de tagit sig ombord. Knivmannen övermannas av Hamilton, som dödar honom och slänger honom i havet. Hamilton har också placerat en tidsinställd bomb i knarklasten. Här, mot slutet av filmen, ökar tempot på nytt. Efter en knapp minut väcks gisslan brutalt upp av maffian för att, som det visar sig, forslas bort till en utväxling. Vapenhandlarna och Hamiltons dotter byts mot en påse pengar (i själva verket jordnötter). Maffians plan att döda Hamilton sätts ur spel då man får kännedom om bomben, som man önskar få desarmerad. Under tiden har polisen stormat den plats där knarklasten befinner sig, maffiabossen tror sig lurad av Hamilton och en biljakt tar vid, nio minuter efter att gisslan väcktes upp. Jakten med skottlossning varar i fem minuter, och tar slut då en militärhelikopter anländer. Till sist – fem minuter senare – sker en tre minuters slutuppgörelse, varvid Hamilton dödar maffiabossen Don Tommasos närmaste man som precis står i begrepp att på uppdrag av maffians råd döda sin chef. Efter ett visst mellanspel dödar Hamilton också Don Tommaso. Familjen Hamilton kan återförenas i Stockholm.

Sammanfattningsvis kan konstateras att filmen innehåller inte mindre än sexton direkta våldsscener. Snabba vedergällningar följer hela tiden på varandra, och det saknas längre upptrappningar av det slag som utmärker de andra Hamiltonfilmerna. Rent bildmässigt är *Vendetta* rakt berättad, utan särskilt många eller särskilt avancerade kamerarörelser. I stället bygger snabb-

heten i dess tempo på en snabb klipprytm, särskilt i våldsscenerna, med en del inklipp till närmare perspektiv (vilket förekommer genomgående i filmen). Men det sker inga hastiga perspektivbyten vid dessa snabba klipp, vilket till exempel i *Die Hard 2* kunde förvirra åskådaren i stridens hetta ifråga om hur många inblandade som egentligen finns. Här står det – jag frestas säga med svensk tydlighet – klart vilka aktörerna är, vilka konflikter det gäller och på vilken sida var och en står, utom då det är frågan om direkta finter inom berättelsen. Just denna tydlighet gör emellertid också att våldet i *Vendetta* framstår som realistiskt på ett sätt som inte alltid utmärker det amerikanska filmvåldet.

Independence Day

Under 1996 drog – enda gången under decenniet – en actionfilm, *Independence Day*, flest besökare: 860 517, att jämföra med andraplaceringen *Jägarna* med 765 445 entréer.

Independence Day börjar med en bild på en amerikansk flagga planterad på månen, och en minnestavla som stadfäster det första mänskliga besöket på planeten. Så börjar det plötsligt blåsa i mångruset. En skugga faller och täcker småningom hela månlandskapet i bilden. Det klipps, och på nytt faller skuggan över bilden. Ett klipp över till jorden sedd ur månperspektiv visar hur en jättelik rymdfarkost, uppenbarligen upphovet till skuggan, kommer in i bilden och eliminerar jorden ur blickfältet. Så klipps, efter en svart ruta, över till ”Institutet för utomjordisk forskning”, där signalsystemet börjar blinka. Hotet är etablerat: någonting okänt är på väg mot jorden.

Våldet i *Independence Day* skiljer sig från tidigare diskuterade, jordbaserade actionfilmer genom att det är katastrofrelaterat och fienden förblir anonym. Cirka 19 minuter in i filmen sprängs ett

flygplan i luften av okänd orsak; det talas om ”himlafenomen”. Ytterligare cirka 25 minuter senare sprängs två helikoptrar. Bägge dessa skeenden är mycket korta, men knappt fem minuter senare följer ett första längre avsnitt på cirka tre minuter där den anfallande rymdfarkosten visas, och därpå en rad av dess förödande verkningar: skyskrapor sprängs och bilar flyger i luften. Såväl Vita huset som Empire State Building ses stryka med. Även detta visas på visst avstånd, utan direkta detaljbilder. Bildstorleken har helt enkelt bestämts av att det rör sig om större volymer som sprängs.

En knapp timme in i filmen är det dags för jordisk motattack mot inkräktarna. Det blir en längre sekvens, närmare sex minuter lång. Flygplan som angriper den främmande rymdfarkosten sprängs i luften, och mindre rymdfarkoster anfaller tillbaka för att parera de jordiska aggressionerna. Will Smith – Steven Hiller – blir jagad av en dylik, hans bensin tar slut och han skjuter ut sig i katapult från planet. Väl åter på jorden möter han en rymdvarelse som börjar röra på sig – men Hiller visar sig vara snabb både i rörelser och repliker, och klipper omedelbart till med orden ”Welcome to earth”. Här växlas alltså mellan avstånd och närhet i bild.

Efter totalt två timmar ligger en rymdvarelse på operationsbordet för undersökning. Den visar sig leva och går plötsligt till anfall mot läkarna som undersöker den. I striden som följer får varelsen frågan vad inkräktarna vill, varvid den replikerar ”Döda”. Småningom oskadliggörs varelsen (sekvensen är cirka fyra minuter). Till sist säger presidenten, i viss affekt: ”Använd kärnvapen mot dem”. Fem minuter senare avfyras en första missil mot farkosten.

Efter ytterligare en halvtimme sker ett nytt anfall mot farkosten efter att ett virus förts över till den. Det är dags för den långdragna slutstriden, som varar i dryga tio minuter. Liksom

tidigare är det frågan om ett luftkrig, men där även småfarkosterna nu attackerar jorden. Till sist slås moderfarkosten ut, först och främst genom det framgångsrika virusimplantatet, och sedan också genom att en man (spelad av Randy Quaid) tar rollen av kamikazepilot och med anropet "Up yours" flyger rakt upp i hålet i farkosten, varvid denna exploderar. Nu kan också de piloter som gjort implantatet frigöra sig och återvända till jorden, samtidigt som småfarkosterna framgångsrikt har kunnat oskadliggöras. Självständighetsdagen har fått nya dimensioner.

Allmänt kan sägas om *Independence Day* att dess actionscener håller ett högt tempo, framför allt därför att farkosterna som skildras är snabbflygande. Men det är också ett påkostat och formmedvetet berättande. Rasande eldhav som väller fram, som speglas i fönster under sin framfart, som fyller upp himlen så att presidentens plan med knapp nöd undkommer lågorna, skildras med utvecklade effekter.

Likaså följs tvärsigenom filmen den princip som etableras redan i anslaget månlandskap: att visa ett och samma skeende ur en rad olika vinklar för att öka den dramatiska intensiteten. Vid helikoptersprängningen i början klipps det sålunda in bilder på de bägge helikoptrarna ur flera olika vinklar, liksom bilder ur piloternas synvinkel ut mot himlen. När hotet om anfall är ett faktum klipps deras ansikten in både framifrån och från sidan, och i samband med explosionerna ses den ena helikoptern där de förgäves försöker värja sig för att undgå flammorna. Slutligen är det inte mindre än sex explosioner i tät följd, trots att helikoptrarna bara är två. De våldsamma effekterna är alltså många, men konfrontationer eller handgemäng däremot få, eftersom rymdvarelserna bara marginellt framträder som konkreta fiender. Det är alltså ett helt annat slags våld, och ett annat slags berättande, än i hittills diskuterade actionfilmer – ett i hög grad filmiskt våld, som nästan helt bygger på skiften i bildvinklar och specialeffekter.

The Lost World. Jurassic Park

Adam och Eva lockade flest besökare 1997: 648 242, med *101 dalmatiner* på andra plats, följd av ytterligare två komedier. På femte plats följde uppföljaren till *Jurassic Park*, *The Lost World*, som trots sin likhet med ”originalet” denna gång klassades som actionfilm, och lockade till sig 474 521 besök.

Det våld som skildras i *The Lost World* är ett science fiction-baserat våld, kamouflerat till våld från naturen, som slår tillbaka mot mänskliga vetenskapliga experiment, enligt känt mönster från många 1970- och 1980-talsfilmer. Efter 25 minuter sker filmens första anfall, där de stora dinosaurierna i Jurassic Park-reservatet för att skydda sin unge går till anfall mot Sarah (Julianne Moore) – en av de goda rollgestalterna i filmen. Åtta minuter senare försöker jägare – filmens onda – fånga en pachycephalosaurus: de omringar den men den anfäller. Jakten fortsätter med lasso från en specialbil, varvid djuret fångas, men jakten fortsätter ytterligare.

En minut efter detta ger en i jägarlaget (Peter Stormare) en liten orädd ödla en elektrisk stöt. Två minuter senare ligger en tillfångatagen dinosaurieunge och gnäller, med avsikten att locka fram det stora djuret som jägarna vill åt.

Efter tre minuter går djuren – som frisläppts av de goda – till anfall mot utrustning och jägarbil. Denna sprängs och flyger i luften. Efter ytterligare tio minuter har den skadade ungen (som tagits om hand av de goda) efter en lyckosam operation lämnats tillbaka till föräldrarna, varvid dessa välter ut skåpbilen där operationen ägt rum så att den hänger ut över kanten av ett stup. Åtta minuter senare, efter försök att komma upp, och med hjälp från en i sällskapet som inte befinner sig i bilen, kommer dinosaurierna tillbaka och sliter denne man i stycken. Två minuter senare uppstår handgemäng mellan en av jägarna (Stormare)

och en av de goda. Åtta minuter längre in i filmen anfalls Stormares jägare, som gått vilse i skogen, av små gröna dinosaurier. Detta upprepas tre minuter senare med dödlig utgång för jägaren (hans rättmätiga berättarmässiga straff för att han oprovocerat gav en elektrisk stöt åt en dinosaurie, för att demonstrera sin övermakt).

Cirka fem minuter senare anfaller en stor dinosaurie och jagar människorna, varvid en person trampas ned. Jägarna skjuter en bedövningsspruta. Tre minuter senare jagar dinosaurier gruppen in mot en vattenkälla, och en man blir ihjälbiten. En minut senare anfaller en annan dinosaurie på en äng med högt gräs, varvid ytterligare en person omkommer. Sex minuter därefter följer ett fem minuters dinosaurieanfall mot de goda vid radiostationen.

Sex minuter längre fram, när dinosaurierna har förts ombord på ett fartyg med avsikten att forsla dem till en djurpark, ramar fartyget hamnen i San Diego. De som går ombord för att undersöka orsaken till detta finner en lös hand hängande vid rodret. Efter ytterligare sex minuter visas hur dinosaurien, som nu kommit i land, just slukat en hund (hundkojan hänger ut genom munnen). Två minuter senare går den bärsärkargång på gatorna och en person blir slukad. Fem minuter senare har djuret dock lyckosamt återförts till fartyget, och jägartruppens anförare blir dinosauriemat i båtens lastrum.

Med undantag för konflikten mellan goda och onda, forskare och jägare, utspelas merparten av våldssekvenserna i *The Lost World* mellan dinosaurier och människor; även de bägge motparterna enas inför detta överväldigande gemensamma hot. Filmens bildberättande är genomgående tämligen konventionellt, utan något spektakulärt kameraspråk – utöver själva närvaron av dinosaurierna, som helt och hållet får stå för effekterna i berättelsen.

Armageddon

1998 slog *Titanic* alla publikrekord under 1990-talet, med hela 2 166 584 entréer. Glappet till actionfilmen *Armageddons* andraplacering ter sig mycket stort: den lockade ”endast” 592 752 besökare.

Det faktum att *Armageddon* är en rymdhistoria borgar för specialeffekter och avancerad teknik, samtidigt som den bibliskt klingande filmtiteln antyder att det kan vara frågan om jordens undergång. Dramatiken börjar efter tre minuter med att en rymdfarare som arbetar med en satellit ombord på en rymdfarkost sprängs i luften. Tre minuter senare spränger ett meteoritregn över New York hus och bilar i luften, i våldsamma explosioner med mycket eld, rök, sönderfallande byggnader och kringflygande bilar, scener snarlika de i *Independence Day*.

Den enda skottlossning som förekommer i filmen kommer efter 13 minuter, då Bruce Willis’ karaktär Stamper skjuter efter den unge man, Ben Afflecks A.J., som har ett förhållande med hans dotter. Detta tjänar som berättarmässig förevändning för att poängtera antagonismen de båda männen emellan och understryka Stampers heroism då han senare offerar sig själv och räddar A.J. Nästa våldsinslag inträffar strax innan männen ska ut i rymden (efter 52 minuter) då slagsmål utbryter på en sexklubb och polisen ingriper.

Därnäst följer – efter 53 minuter – ytterligare meteoritregn i Ostasien, och en timme och 12 minuter in i filmen är det sedan dags för en cirka fem minuter lång nyckelscen i rymden, där något gått snett: bränslekapseln sprängs, elden sprider sig och kaos utbryter. A.J. saknas och det är oklart om alla kommer att hinna ta sig tillbaka till moderskeppet innan katastrofen inträffar. Cirka sex minuter senare krockar en av farkosterna med meteoriter.

Det sista mellanmännsliga våldet inträffar då Stamper tillfälligt tänker stoppa en apterad bomb, men hotas av en medresenär med pistol, varvid handgemäng uppstår.

Sedan är det dags för ”slutstrid” som äger rum enligt alla klassiska dramaturgiska krav. Rymdfarkosten återvänder till jorden medan Stamper stannar, borrar vidare och spränger sig själv med asteroiden. Allt är kaos och förvirring, kameran är skakig, rörelserna hastiga och ryckiga och klipprytmen snabb. Det regnar plåt och meteoritdelar, och specialeffekterna är legio. Det som utmärker Armageddon är emellertid att det inte finns någon egentlig fiende, bara en abstrakt katastrof som måste hindras, och konflikter och problem på vägen dit. Det är en våldsam film – men praktiskt taget utan våld. Kampen är mot materien, tekniken och tiden.

Matrix

1999 var det *Notting Hill* som drog flest besök: 893 212. Först på sjätte plats kom actionfilmen *Matrix*, 465 677 entréer – dock intog *Star Wars*, klassad som äventyrsfilm, årets tredjeplats. Man kan notera att den enda actionfilmen vid sidan av *Matrix* på 1999 års topplista, Bondfilmen *Världen räcker inte till*, kom först på niondeplats med 419 379 besök.

Det är tydligt att science fiction-filmen på ett sätt som erinrar om den tecknade filmen kan frigöra sig från den filmiska realismens begränsningar, just genom att den är förlagd till andra världar eller tider. Detta får också konsekvenser för våldskildringarna. Ett av de argument som oftast riktas mot filmvåldet rör ju risken för att det skulle förväxlas med verkligheten, att en grad av våld som inte är fysiskt möjlig för en människa att uthärda genom inspirationen från filmiska fiktioner plötsligt skulle uppfattas som helt naturlig. Science fiction-

filmen kringgår detta argument. En rad populära filmer, också utöver dem som figurerar på tio-i-topp-listorna under senare år, innehåller skildringar av utomjordingar som just genom att de är icke-människor (trots ett mänskligt utseende) kan uthärda åtskilligt mer våld än någon mänsklig existens. I *Terminator 2* till exempel kan den onde terminatorn förlora någon av sina kroppsdelar; strax växer nya lemmar fram på de gamlas plats.

Matrix går ett steg längre. Genom att laborera med olika verklighetsnivåer, där man i den ”verkligaste” verkligheten kan besöka vardagen i nuet genom att sätta sig i en särskild stol och resa i tid och rum via nätet, introduceras ett slags dataspelsmotiv, där verkligheten utanför världen är normen, och världen endast är en spelplats för en illusion. Våldet som drabbar i vardagen påverkar visserligen personen i stolen, men faktum kvarstår att denna befinner sig i en annan, ”högre” dimension.

Två minuter in i filmen har en grupp poliser tagit sig in i en källarlokal där en kvinna, Trinity (Carrie-Anne Moss), befinner sig. När de skall sätta handfängsel på henne övermannar hon dem alla med övernaturlig styrka genom sparkar och slag, och fortsätter med att springa på väggen. Scenen fortsätter i en jakt med skottlossning. Efter tre minuter kör en lastbil in i den telefonkiosk där Trinity står.

13 minuter senare har Neo (Keanu Reeves) tagits till polisförhör, där hans mun blir som hopklistrad och försvinner. Han hålls fast och en märklig sändare i form av ett sprattlande djur placeras in i hans navel. Klipp: han vaknar upp i sängen. En mardröm?

Tre minuter senare. Neo hoppar in i en bil där han hotas med pistol. Genom en apparat som placeras på hans mage hämtas det sprattlande djuret ur naveln och slängs ut genom fönstret. Tio minuter därefter befinner han sig, försedd med slangar, i en vätska där han hålls fast av en skalbaggsliknande varelse och ”pluggas ur”, varpå han suggs ner i vätskan. En kvart därefter har han valt sida och förbereder sig för sitt nya liv genom att träna Kung Fu med Morpheus (Laurence Fishburne).

25 minuter senare – en timme och 15 minuter in i filmen – utbryter skottlossning mellan en ung man i Morpheus’ gäng, Mouse, och ett antal arméklädda poliser. I en inklippsbild på Mouse visas denne sittande i den stol som används vid resor till den andra verkligheten, där han sitter och hoppar som om han mottog de skottsälvor han får där. Det kommer blod ur hans mun. Tre minuter senare fortsätter striden: Morpheus med flera flyr genom en avloppstrumma, polisen öppnar eld vilken Neo besvarar, och Morpheus kastar sig ut genom väggen vilket mynnar ut i en närkamp mellan honom och agenten Smith.

Nu har en person i Morpheus gäng, Cypher, blivit förrädare. En minut senare skjuter han teknikern Tank med ett märkligt vapen, liksom även en annan av gängmedlemmarna. Efter ytterligare två minuter drar han ur kablarna på två andra gängmedlemmar som sitter i sina stolar, varvid man ser dem falla ihop i den andra verkligheten. Två minuter går, varefter Tank vaknar till liv och skjuter förrädaren.

Tio minuter senare har Neo och Trinity tagit sig in i det hus där Morpheus hålls fången. De skjuter ner ett antal vakter. Förstärkning anländer, men skjuts ned, en stridsscen som varar i tre minuter. En minut senare befinner de sig på husets tak, där ytterligare ett antal vakter dödas. Neo och Trinity tar en helikopter som de flyger in mot det rum där Morpheus befinner sig och öppnar eld. Morpheus fritas, allt detta under två minuter.

Sju minuter senare utbryter en tre minuter lång närkamp mellan agenten Smith och Neo på en övergiven tunnelbanestation. De fortsätter ut på stan, och under följande tio minuter jagas Neo av Smith som skjuter efter honom och till sist träffar. Han dör, men genom en kyss i stolen väcker Trinity honom till liv och en ytterligare kamp tar vid där Smith tillintetgörs och hans två följeslagare flyr. Samtidigt har otäcka varelser gått till angrepp på fartyget Nebukadnessar, Morpheus' farkost. Detta får ingen upplösning, utan filmen mynnar ut i en scen där Neo är åter i vardagsverkligheten.

Det skjuts påfallande mycket i *Matrix*. Tomma patronhylsor bokstavligen regnar i filmen och personerna är fulladdade med vapen under rockarna. Samtidigt är den mänskliga förödelsen inte särskilt stor: filmen är tvärtom påfallande oblodig. En och annan polis och ett antal vakter segnar ner, men inga kroppar flyger i luften på grund av skottsälvorna. Däremot förekommer några välriktade sparkar i närstriderna. Men den förstörelse som visas är framför allt materiell. Skjutandet får pelare att splittras och glassplitter flyger omkring vid fritagningen av Morpheus. Också i närstriderna mellan Smith och Neo i tunnelbanan blir skadorna materiella, det är väggen som drabbas när de i tur och ordning med full kraft far in i den. I den mån man ser någon form av reaktion så är det i inklippen på personerna i stolen.

Matrix' berättarrytm är rapp, stundtals nästan våldsam. Samtidigt är den stiliserad och anti-realistisk på många sätt. Introduktionen av olika verklighetsplan stjälpes den traditionella realismen över ända, men också att naturlagarna så tydligt upphävs redan i inledningen. Detta är en värld där allt är möjligt.

Slutsatser

Våldsamt populärt sammanfattar ett decenniums 100 populäraste filmer på bio, liksom den del av de populäraste videogrammen som åtminstone med någon grad av säkerhet låtit sig statistiskt beläggas – totalt 50. Vilka slutsatser kan då dras ur materialet med avseende på tendenser och karaktär hos våldskildringarna under decenniet?

De allmänna iakttagelser som gjorts beträffande filmernas nationalitet på bio och video och genreskillnader mellan dem bägge befäster först och främst den allmänt etablerade föreställningen om den amerikanska filmens starka dominans: 71 % på biosidan och 84 % på videosidan, att jämföra med 21 % svenska biofilmer och endast 8 % på video. Det begränsade antal filmer som legat kvar på biotoppen i två år (6 %) eller som överlappar mellan bio och video (totalt 13 % av biofilmerna) är, på två undantag när – komedin *Adam och Eva* (1997) och actionfilmen *Hamilton* (1998) – samtliga amerikanska filmer. Bland dem som legat kvar på biotoppen i två år är fyra animerade filmer (*Skönheten och odjuret*, *Aladdin*, *Lejonkungen* och *Pocahontas*), två Bondfilmer (*Goldeneye* och *Tomorrow Never Dies*) samt ett drama (*Rädda menige Ryan*). Av dessa är Bondfilmerna de mest våldsamma, samtidigt som de följer väl etablerade mönster och konventioner – det är knappast Bondfilmerna som brukar väcka de stora debatterna om filmvåld. Bland de överlappande mellan bio och video är andelen komedier något högre än andelen actionfilmer (sex respektive fem), därtill kommer en thriller och ett drama. Det faktum att andelen actionfilmer decenniet igenom är väsentligt högre på hyrvideo-sidan än på bio ger även en intressant antydning om tittarmönster; att gå på bio är tydligen en aktivitet som inbjuder till ett

bredare genreurval, medan videohyrandet i högre grad tycks riktas in på avkoppling med komedi eller action.

Manliga stjärnor, kvinnliga bifigurer

Särskilt påtaglig är korrelationen mellan förekomsten av populära manliga stjärnor i filmer och dessa filmers popularitet. Kvinnliga stjärnor däremot lyser till stor del med sin frånvaro i annat än biroller, vilket även indikerar en lika allmän som påtaglig brist på kvinnor i huvudroller, särskilt i actionfilmer och thrillers. Detta är föga förvånande med tanke på att de flesta filmer i dessa bägge genrer baseras på en huvudkonflikt mellan två män som får en våldsam upplösning. Detta ger i regel endast utrymme för kvinnor i biroller. En sådan huvudstruktur gäller för merparten av alla actionfilmer och thrillers, främst på biosidan. Undantagen från denna regel bland biofilmerna är följaktligen lätt räknade. I *När lammen tystnar*, *Basic Instinct* och *Leon* spelar kvinnor viktigare roller, i *Den demokratiska terroristen* står Hamilton emot en grupp terrorister, i *Independence Day*, *The Lost World* och *Armageddon* har fienden karaktären av naturkatastrof. Bland videofilmerna är balansen något förskjuten och undantagen är fler. Ett 15-tal filmer har sålunda strukturer som är något mer komplexa, där kvinnor även figurerar i något mer centrala biroller; också detta kan sannolikt kopplas till de skilda tittarmönstren för bio och video. Allmänt kan dock den ovannämnda huvudstrukturen sägas dominera, med den konsekvensen att det manliga övervåldet mot kvinnor i egenskap av kvinnor inte intar någon särskilt central roll i decenniets filmer.

Hellre skratt än våld

Vad som först och främst är frapperande vid en överblick över hela filmmaterialet ur våldssynpunkt är den relativt modesta andelen filmer som kan räknas till kategorin "våldsfilm" eller som ens innehåller våld i någon mer påfallande utsträckning. Ser man till biofilmerna och ställer antalet besök inom respektive genre mot genredominansen bestämd enbart utifrån antalet titlar finner man att resultatet blir ytterst snarlikt: 25 % komedibesök mot endast 23 % av titlarna, däremot 20 % besök på actionfilmer mot 24 % av titlarna, 19 % i vardera kategorien beträffande animationer och dramer, 8 % besök på thrillers mot 9 % av titlarna, 7 % besök på äventyrsfilmer mot 4 % av titlarna, och slutligen 2 % i vardera kategorien för familjefilmernas del. Om man sedan – relativt grovt – generaliserar så att action, thriller och äventyr förs samman inom en övergripande (mer våldsamt) kategori och animationer, drama, komedi och familjefilm i en annan blir resultatet 35 % av publiken för action, thrillers och äventyrsfilmer tillsammans mot hela 65 % för övriga filmer.

Nu är en sådan indelning emellertid inte helt invändningsfri; också bland exempelvis dramer och animationer figurerar ett visst våld. Bland dramerna är det i synnerhet krigsfilmerna som innehåller våld; under 1990-talet intar dessa en tämligen blygsam roll. Inte heller skiljer de sig vad våldsskildringarna beträffar från sina föregångare under 1980-talet. Om något utmärker dem som helhet är det snarast att de alla utspelas under historiska krig på distans och lägger en berättarmässig tonvikt på meningslösheten i dessa krig. Med undantag för *Rädda menige Ryan* utspelas de heller inte primärt vid fronten, vilket ger en mindre grad av motivering för uttryckligt våld.

Det amerikanska animationsvåldet, som utgör en kategori för sig med oförändrat stark popularitet genom decennierna, har alltsedan klassiker som *Tom och Jerry* utmärkt sig för en hög grad av våldsamhet. Detta har inte förändrats på något nämnvärt sätt under det senaste decenniet. Dock kan man notera att animerad film som genre idag i stor utsträckning tenderar att stöpas i actionfilmens allmänna form.

Mer action, mindre spänning

Att actionfilmen väsentligt har ökat sin andel av de populäraste filmerna under decenniet på bekostnad av thrillern är obestridligt, och torde endast i försumbar utsträckning bero på andra klassifikationsmönster i genreindelningen. En grov distinktion mellan action- och thrillervåld skulle kunna göras utifrån graden av motivering. Medan thrillern ”bäddar in” våldet i en intrig som genererar eller förklarar olika slags våldsytringar – exempelvis i jakten på en mördare eller försöken att avslöja en komplot, och därtill ofta motiverar det psykologiskt – har actionfilmen ett våld som mer ges ”tekniska” motiveringar: Bondfilmerna är här prototypiska. Själva actionbeteckningen implicerar också i viss utsträckning att våldet inte behöver motiveras.

Sannolikt är den ökade andelen actionfilmer en av orsakerna till att filmvåldet ibland antas ha ökat under perioden. Kritikens reaktioner på *Die Hard*-filmerna i jämförelse med till exempel *När lammen tystnar* visar tydligt att omotiverat eller åtminstone otydligare motiverat våld – vanligare i actiongenren än i thrillern – väcker starkare motstånd. Det förefaller även som om kritiken tenderade att bedöma actionvåldet som grövre, även om spektakulära våldsamer – såsom inklipp på våldsytringar och våldseffekter, eller särskilt utdragna kampscener – lyser med sin frånvaro i många av filmerna. *Die Hard 2*, som

redovisats ovan, är ett gott exempel på hur bedömningen av actionfilm gärna tar fasta dels på "det korkade" i genren, dels på det våldsamma actionmaskineriet som sådant. Dock tycks de möjligheter till ett snabbare händelseförlopp och därmed en mer uppdriven klipprytm som actionfilmen medför utgöra den huvudsakliga attraktionen, snarare än möjligheterna att skildra en högre grad av våld.

Svenskt "kvalitetsvåld"

Att filmerna är amerikanska medför samtidigt också att våldet bedöms utifrån andra kriterier än svensk film. I kritiken av exempelvis *Vendetta* påtalas sålunda inte våldsskildringen i sig, trots vissa kopplingar från kritikernas sida till amerikansk action, utan fastmer "det svenska", definierat utifrån känsla, familj och privatliv. En jämförelse mellan våldsscenerna i en amerikansk actionfilm utan komiska inslag *Die Hard 2*, den likaledes amerikanska actionkomedin *Dödligt vapen 3* och den svenska actionfilmen *Vendetta* visar att den förstnämnda innehåller betydligt färre men längre våldsinslag, medan de båda sistnämnda innehåller åtskilligt mer våld rent kvantitativt, spritt på ett 15-tal korta inslag över respektive film. Det är alltså direkt missvisande att dra slutsatsen att *Die Hard 2* skulle vara en våldsammare film; däremot kan det konstateras att reaktionerna blir starkare på längre inslag. Våldsinslagen är annars i alla dessa tre filmer, med undantag för varaktigheten, relativt likartade: ett "klassiskt" actionvåld med konflikter mellan skurkar och hjältar och med effektvåld på avstånd kombinerat med närstrider.

Psykopater och konventionsbrott

Psykopatfilmerna (totalt tio stycken), som spänner över såväl thriller som actionfilm, utgör en särskild delgenre under decenniet med sin tyngdpunkt under dess första hälft. De möjliggör att vad som helst kan hända i berättelsen, samtidigt som konflikten gott/ont överlappar eller ersätts av distinktionen friskt/sjukt. En långt högre grad av våld, liksom en större variationsrikedom i våldsinslagen än det standardiserade skjutandet, kan motiveras utifrån en sådan etikettering. Samtidigt är risken mindre att filmen brännmärks för våldsexploatering eller effektsökeri. På ett liknande sätt gör science fiction-filmen det möjligt att spränga normala konventioner för actionberättande, liksom våldsskildringar, genom att den förlägger våldet bortom realismens nödvändiga begränsningar.

Rädda världen: sanktionerat våld

Härutöver figurerar en större grupp filmer som skildrar terroristvåld, vilket – utan att innebära möjligheten till den fantasipotential som utmärker såväl psykopatfilmerna som science fiction-genren – ändå ger allmänt erkänd legitimitet åt ett samhälleligt våld som syftar till att bemästra faran. Förutom *Die Hard 2* gäller det komedin *Joker* samt actionfilmerna *Goldeneye*, *Den demokratiska terroristen*, *The Rock*, *Con Air*, *Världen räcker inte till*, *Beslut utan återvändo*, *Broken Arrow*, *Face/Off* och *Schakalen* – filmerna är alltså spridda över hela decenniet. Den grupp filmer som mot slutet av tioårsperioden skildrar mediemissbruk och framväxten av ett kontrollsamhälle, slutligen, kopplar det fysiska våldet till ett starkt psykologiskt övervåld. Även detta är förlagt bortom de gängse vardags- och verklighetskonventionerna.

Fyra kategorier

Går man igenom samtliga actionfilmer och thrillers med avseende på våldsscenernas karaktär finner man att de något schematiskt låter sig delas in i fyra kategorier utifrån den dominerande våldstendensen i respektive film: filmer med ett psykiskt våld som styr det fysiska, filmer med våldsamma men korta inslag, filmer med utdragna kampscener och filmer med effektvåld.

Psykiskt våld styr det fysiska

Den första kategorin hör på biosidan hemma under drygt första hälften av decenniet, från *När lammen tystnar* 1991, via *Cape Fear* eller *Basic Instinct* 1992, *Bodyguard*, *Jagad* och *Falling Down* 1993 till *Jägarna* eller *Seven* 1996. Det är som regel inte filmer där skjutande dominerar, utan våldet är ofta mer när-gånget, även om skottlossning också förekommer. Också på videosidan finns här en handfull filmer; *Pacific Heights* 1991 eller *Copycat* 1996 är de tydligaste exemplen, men här finns också en viss eftersläpning i förhållande till videosidan med *Primal Fear* 1997, *The Game* eller *Och han älskade dem alla* 1998.

Våldsamt men kort

Filmer med våldsamma men korta inslag är påfallande jämnt spridda över decenniet: *Jakten på Röd oktober* 1990, *Dödligt vapen 3* och *4*, 1992 respektive 1998, *Den demokratiska terroristen* 1992, *Cliffhanger* 1993, *Speed* 1994, *Vendetta* 1995, *Leon* 1995, *Mission Impossible* 1996, *Con Air* 1997 eller *Hamilton* 1998. Här förekommer såväl frekventa skottlossningar som fysiska närstrider, dock som regel med ett berättar-

sätt som inte dröjer vid detaljerna. På videosidan dominerar denna kategori våldsskildringar helt överväldigande, med totalt 20 actionfilmer och thrillers.

Utdragna kampscener

De utdragna fysiska kampscenerna dominerar även de under decenniets drygt första hälft på biosidan: *Die Hard 2* och *3*, 1990 respektive 1995, *Black Rain* 1990, *Terminator 2* 1991, *The Rock* 1996. På videosidan är detta slags actionvåld ovanligare; *Schakalen* 1998 utgör måhända ett undantag. Det talar för en tolkningsmodell som kopplar förekomsten av utdragna närkamper till stjärnor med särskilt stor muskelmassa: Bruce Willis, Arnold Schwarzenegger, Sean Connery. Närstrider förekommer också såväl i de tre Bondfilmerna som i *Matrix*, där dock sprängningar och andra effekter i högre grad präglar framställningen. I både *Black Rain* och *Matrix* är kampsporterna samtidigt viktiga inslag i närstriderna. Utmärkande för de långdragna kampscenerna är framför allt vapenslagen: det kan röra sig om kampsporter eller om strider där kombattanterna övergår från handvapen till vad som eljest står till buds, från golfklubbor (*Die Hard 2*) eller svärd (*Black Rain*) till knytnävar. Men också berättandet som sådant är annorlunda. Kameran är generellt närmare, alternativt att det inte klipps bort från våldet i den utsträckning som görs i de filmer som har snabbare berättartempo i våldsinslagen, där effekterna av skott, hugg och slag visas i korta glimtar.

Effekter och teknifiering

Den tydligaste övergripande iakttagelsen av förändringar i våldets karaktär är den förskjutning som tycks inträffa mellan decenniets första hälft och dess sista, där 1990-talets samtliga Bondfilmer i viss mån kan ses som ett slags prototypfilmer. I dessa är, förutom kvinnornas viktigare roller, främst en faktor värd att notera, nämligen teknikens ökande betydelse, och detta även med beaktande av att den redan långt tidigare spelat en viktig roll i Bondfilmerna.

Under 1996–99 är typiskt nog samtliga de actionfilmer som toppar respektive års lista filmer som bygger på ett annat slags konflikter än de tidigare. I samtliga dessa senare filmer förblir nämligen fienden tämligen anonym, och något behov av att motivera våldet – utöver det legitima försvaret mot inkräktare – föreligger inte heller. I *Independence Day* är det frågan om en kamp mot utomjordiska angripare, i *The Lost World* en strid mellan människor och dinosaurier, i *Armageddon* är det kampen mot en asteroid som hotar jorden och i *Matrix* slutligen en kamp mellan olika världar eller tidsdimensioner.

Bortsett från den redan noterade dominansen för science fiction som gör sig gällande bland dessa exempelfilmer är det också påtagligt att explosioner eller specialeffekter i allmänhet är viktigare än de regelrätta närstriderna. Detta med visst undantag för *Matrix*, där intressant nog, filmen i sitt sätt att skildra närstriderna och deras resultat mer fokuserar på den materiella förödelsen än på konsekvenserna för personernas vidkommande. Även i *Matrix* är effekterna av största betydelse. De våldsamma scenerna i dessa fyra filmer – *Matrix*, *Independence Day*, *The Lost World* och *Armageddon* – är också de mest komplext berättade om man ser till dem som helhet, både ifråga om växlingen i kameravinklar och ifråga om klippningen.

Den ”teknifiering” som kunde iakttas i Bondfilmerna tycks, att döma av de populäraste actionfilmerna mot slutet av decenniet, alltså ha vidare implikationer än enbart för Bondgenren. Våldet har alltså knappast ökat rent kvantitativt under decenniet. Däremot har fokus på teknik och specialeffekter gjort att det i många filmer ändrat karaktär och blivit mer opersonligt. Det är mindre blod, men mer våldsamma effekter.

Litteratur

Bang nr 3/2000

Barker Martin & Julian Petley [1997], *Ill effects: the media/violence debate*, London/New York: Routledge, 2000

Carlsson Ulla & Magnus Anshelm (red.), *MedieSverige 1993*, NORDICOM – Sverige, Göteborgs universitet, 1993

Carlsson Ulla & Magnus Anshelm (red.), *MedieSverige 1995*, NORDICOM – Sverige, Göteborgs universitet, 1995

Carlsson Ulla & Catharina Bucht (red.), *MedieSverige 1997*, NORDICOM – Sverige, Göteborgs universitet, 1997

Carlsson Ulla, Catharina Bucht & Ulrica Facht (red.), *MedieSverige 1999*, NORDICOM – Sverige, Göteborgs universitet, 1999

Christofferson Jan, *Argument i repris*, Vårdsskildringsrådets skriftserie nr. 17, Stockholm 1997

Eco Umberto, *The Role of the Reader. Explorations in the semiotics of texts*, London etc: Hutchinson, 1981

Furhammar Leif & Folke Isaksson, *Politik och film*, Stockholm: Norstedts, 1968

Gomery Douglas, *Shared Pleasures, A History of Movie Presentation in the United States*, Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1992

Holmberg Jan, *Förtätade bilder, Filmens närbilder i historisk och teoretisk belysning*, Stockholm: Aura förlag 2000

Stigbrand Karin & Sofie Stolpe (red.), *Tusen flickor om film och våld*, Vårdsskildringsrådets skriftserie nr. 23, Stockholm 2000

Thompson Kenneth, *Moral Panics*, London/New York: Routledge, 1998

Uddén Gudrun, *Man ville vara hjälte... Unga kriminella om faktiskt våld och filmvåld*, Vårdsskildringsrådets skriftserie nr. 20, Stockholm 1998

Wright Will, *Sixguns and Society. A Structural Study of the Western*, Berkeley etc: University of California Press, 1975

Bilaga

De populäraste filmerna

Biograffilmer

1990

Pretty Woman – (Premiär 1990-06-29, 1 287 301 besök) Komedi/USA/Garry Marshall/Från 11 år. Los Angeles-miljonären Edward Lewis (Richard Gere) möter av en slump den prostituerade Vivian Ward (Julia Roberts) och hyr henne som sällskap en vecka för 3000 dollar, för att underlätta en stor affärsuppgörelse. Gradvis uppstår och växer en ömsesidig kärlek mellan dem båda, som trots klasskillnaderna och deras kontrakt övervinner allt.

Döda poeters sällskap (Dead Poets Society) – (Premiär 1990-01-12, 936 744 besök) Drama/USA/Peter Weir/Från 11 år. Bland de nya eleverna hösten 1959 på internatskolan Welton Academy i Vermont befinner sig den blyge Todd (Ethan Hawke) och Neil (Robert Sean Leonard), vars auktoritära far förbjudit honom att utöva sin passion: att spela teater. Engelskläraren John Keating (Robin Williams), en dynamisk pedagog, har i sin ungdom lett ett hemligt sällskap, Döda poeters sällskap, vilket hans elever nu återupplivar. Neil gör rollen som Puck i *En midsommarnattsdröm* men upptäcks av fadern. Vid meddelandet att han skall flyttas till en militärhögskola begår han självmord. Keating får skulden och tvingas begära avsked men eleverna tar hans parti.

Oliver & gänget (Oliver & Company) – (Premiär 1989-12-01, 525 251 besök) Animerad/USA/George Scribner/Barntillåten. Oliver är en söt kattunge som hamnar i lag med tjuven Fagin och hans gäng av hundar i New Yorks hamn. Under gängets försök att skaffa pengar till storboven Sykes träffar de på en pudelprimadonna och den rika flickan Jenny som tar hand om Oliver.

Die Hard 2 – (Premiär 1990-09-28, 481 672 besök) Action/USA/Renny Harlin/Från 15 år. När detektiven John McClane (Bruce Willis) väntar på sin fru på Washingtons flygplats upptäcker han två misstänkta individer. Han dödar den ene i ett handgemäng medan den andre undkommer. McClane rapporterar händelsen till flygplatsens polischef som dock inte inser allvaret. En terroristliga, anförd av en överste Stuart, slår till mot flygplatsen och tar kontroll över flygledartornet. Ovanför cirklar plan på väg att köra slut på bränslet. Stuart vill frita en general och knarkhandlare, Esperanza, på väg från Latinamerika för att rannsakas i USA. McClane oskadliggör dock Stuart och Esperanza och planet med hans fru landar lyckligt.

Kurt Olsson. Filmen om mitt liv som mej själv – (Premiär 1990-02-09, 480 748 besök) Komedi/Sverige/Håkan Wennberg/Barn-tillåten. En film om Kurt Olssons liv, sammanvävt med Göteborgs historia, från mitten av 1940-talet fram till nutid. Tids-typiska fenomen som rockkultur, satellitspaning, högertrafik-omläggning och varvskris bildar ram för Kurt-figures speciella utspel och förhållande till spårvägarepappan, bästisen Arne, fästmon Gun m. fl.

1939 – (Premiär 1989-12-25, 451 467 besök) Drama/Sverige/Göran Carmback/Från 15 år. Artonåriga Annika (Helene Egelund) bor på sina föräldrars gård vid norska gränsen i Värmland när andra världskriget bryter ut. Så småningom flyttar Annika till Stockholm och får med hjälp av sin väninna

Berit (Helena Bergström) jobb som servitris på restaurang Gillet. Hon träffar Bengt (Per Morberg), direktörsson och löparstjärna. De gifter sig men olikheterna i deras bakgrund gör att äktenskapet inte håller.

Titta han snackar! (Look Who's Talking) – (Premiär 1990-04-06, 446 370 besök) Komedi/USA/Amy Heckerling/Från 7 år. New York. Den 33-åriga ogifta revisorn Mollie (Kirstie Alley) får en son med en uppdragsgivare, som dock inte kan tänka sig att lämna fru och döttrar. För sina föräldrar berättar Mollie att hon fått insemination av en anonym medicine studerande. Mollie söker en tänkbar familjefar och gifter sig slutligen med den taxichaufför, James (John Travolta), som körde henne till BB och under ett år fungerat som barnvakt och blivit barnets favorit.

Black Rain – (Premiär 1990-01-26, 371 953 besök) Thriller/USA/Ridley Scott/Från 15 år. New York-poliserna Nick (Michael Douglas) och Charlie (Andy Garcia), blir vittnen till ett brutalt gangstermord i en bar på Manhattan. Efter en jakt kan mördaren Sato (Yusaku Matsuda) gripas. Han skall utlämnas till Japan när han visar sig vara utbrytare från yakuzan (japanska maffian). Nick och Charlie som skall överlämna honom blir lurade och Sato lämnas över till sina egna män. De bägge stannar i Japan som obeväpnade observatörer för att följa spaningarna, med kommissarie Matsumoto (Ken Takakura) som eskort. Charlie halshuggs av Sato med Nick som hjälplös åskådare. Nick vänder sig då till gangstervärlden för att spåra Sato. Vid ett möte mellan Sato och fyra andra gangsterledare, som slutar i ett blodbad, kan Nick efter en mc-jakt gripa Sato och tillsammans med Matsumoto överlämna honom till Osaka-polisen.

Jakten på röd oktober (The Hunt for Red October) – (Premiär 1990-08-10, 371 681 besök) Thriller/USA/John McTiernan/Från 11 år. Marko Ramius (Sean Connery) är kapten på en rysk atomubåt, Röd oktober, som utan tillstånd närmar sig USA:s östkust. En flotta av hittills aldrig skådad storlek börjar jaga Röd oktober. Bland dem som jagar finns en amerikansk atomubåt i Los Angeles-klassen, USS Dallas, samt en rysk ubåt i Alpha-klassen, SSN Konovalov. I Washington tror CIA-analytikern Jack Ryan (Alec Baldwin) att ett ryskt avhopp kan vara på gång, och är själv snart indragen i jakten.

Född den fjärde juli (Born on the Fourth of July) – (Premiär 1990-02-23, 347 469 besök) Drama/USA/Oliver Stone/Från 15 år. Ron Kovic (Tom Cruise) är en arbetarpojke som i mitten på sextioalet tar värvning i marinkåren. Han strider i Vietnam, blir skadad och skickas hem till USA. Skottskadan gör att han blir förlamad från midjan och ner. Handikappet medför att den forne patrioten nu deltar i protestaktioner mot kriget.

1991

Dansar med vargar (Dances with Wolves) – (Premiär 1991-02-15, 1 093 886 besök) Äventyr/USA/Kevin Costner/Från 15 år. I ett slag mellan nord- och sydstater 1863 blir nordstaternas löjtnant Dunbar (Kevin Costner) svårt sårad. Efter ett heroiskt anfall får han välja sin egen postering. Det blir en farm vid frontens utkant, där han stannar ensam. Han blir vän med en varg och så småningom också med en Sioux-stam. Där förälskar han sig också i en vit kvinna som tagits tillfånga av siouxerna som barn och sedan dess varit en av dem, Står-med-knuten-näve (Mary McDonnell). Dunbar blir Dansar-med-vargar och får gifta sig med sin älskade. När armén anländer återvänder Dunbar till sitt läger för att rädda undan en dagbok som skulle kunna visa vägen till siouxerna, och tas därvid

tillfånga. Eskorten överfalls emellertid av indianerna och Dansar-med-vargar kan återvända till stammen. Dock ger han sig av tillsammans med Står-med-knuten-näve för att inte utsätta stammen för armén, som jagar honom.

Robin Hood: Prince of Thieves – (Premiär 1991-06-28, 942 469 besök) Äventyr/USA/Kevin Reynolds/Från 15 år. 1100-tal. Adelsmannen Robin of Locksley (Kevin Costner) flyr från ett fängelse i Jerusalem tillsammans med moren Azeem (Morgan Freeman) till England. Han finner sin fars borg skövlad och fadern mördad av den penninglystne sheriffen av Nottingham (Alan Rickman). Efter en strid blir han fredlös och söker sig till en grupp fredlösa i Sherwoodskogen. Tillsammans bekämpar de kungens män och ger skatterna åter till folket. Robins älskade, Marian (Mary Elizabeth Mastrantonio), tas till fånga, men han lyckas rädda både henne och landet ur härskarens klor. Han får den återvändande Rikard Lejonhjärta att välsigna giftermålet med Marian.

Macken – (Premiär 1990-12-21, 689 841 besök) Komedi/Sverige/Claes Eriksson/Barntillåten. Roy (Anders Eriksson) och Roger (Jan Rippe) har en mack. Där sker förväxlingar och försvinnanden: Rolf kliver in i fel husvagn och kommer bort. Roy och Roger stänger för semester och far för att söka upp sin far, som de till sist hittar i Simrishamn. Fadern kommer till sist hem och friar till modern. Rolf kommer till rätta. Bröderna åker ut för att fiska med sina fästmör men dessa blir kvar på land.

När lammen tystnar (Silence of the Lambs) – (Premiär 1991-03-22, 687 501 besök) Thriller/USA/Jonathan Demme/Från 15 år. En rad brutala mord har inträffat där flickor först skjutits och sedan skinnflåtts och sänkts i olika vattendrag. FBI står handfallna, men söker hjälp från den livstidsdömde massmördaren och tidigare psykiatern Hannibal Lecter (Anthony Hopkins). Denne vägrar först samarbeta. Jack Crawford (Scott Glenn)

skickar då sin favoritelev Clarice Starling (Jodie Foster) till det mentalsjukhus där Lecter befinner sig. I en serie samtal med Lecter konfronteras Clarice med plågsamma barndomsminnen, samtidigt som hon får de ledtrådar som krävs för att klara upp fallet. Men under resans gång har Lecter lyckats rymma och planerar nu att mörda den läkare som varit hans plågoande under fångenskapen.

Den lilla sjöjungfrun (The Little Mermaid) – (Premiär 1990-11-30, 668 136 besök) Animerad/USA/John Musker, Ron Clements/Barntillåten. Den lilla sjöjungfrun Ariel förälskar sig i en människoprins. Ariels far, havets härskare Triton, förbjuder henne att träffa prinsen men bevakas till sist av dotterns kärlek.

Den nakna pistolen 2 1/2: Doften av rädsla (The Naked Gun 2 1/2: The Smell of Fear) – (Premiär 1991-08-16, 571 352 besök) Komedi/USA/David Zucker/Från 11 år. Vid en bankett i Vita huset hedras polislöjtnanten Frank Drebin (Leslie Nielsen) för att ha dödat tusen knarkhandlare, och president Bush tillkännager att en ny energipolitik snart ska lanseras av solenergi-experten dr Meinheimer (Richard Griffiths). En bomb på Meinheimers kontor är dock nära att döda honom och hans PR-chef Jane Spencer (Priscilla Presley). Tillsammans med polisen Ed Hocken (George Kennedy) ska Drebin utreda händelsen. Ett antal industripampar samråder i hemlighet för att skydda kärnkraftsintressena och tysta Meinheimer som kidnappas; man har engagerat en dubbelgångare som skall hålla talet vid en presskonferens. Drebin och Hocken får reda på att pamparna håller till i en hamnbyggnad, där Drebin övermannas. Hocken kan dock befria honom och Meinheimer, som berättar om planerna och beger sig till presskonferensen, där förvirring uppstår om vem som är Meinheimer. Jane tas som gisslan och försvinner med Drebin i hämlarna. Han befriar henne och friar till henne.

Inte utan min dotter (Not Without My Daughter) – (Premiär 1991-05-24, 562 401 besök) Drama/USA/Brian Gilbert/Från 15 år. År 1984 landar amerikanskan Betty Mahmoody (Sally Field) med sin familj på Teherans flygplats i Iran. Men det som skulle bli en två veckors semester hos hennes iranske mans familj blir en 18 månader lång mardröm. Hennes man (Alfred Molina) beslutar att inte återvända till USA och förbjuder också hustru och dotter att resa. Hennes val står mellan att bli en rättrogen muslimsk hustru eller riskera livet genom att fly till Turkiet med sin dotter. Hon väljer det senare och lyckas med sin flykt med hjälp av en hemlig organisation.

Terminator 2 – Domedagen (Terminator 2: Judgment Day) – (Premiär 1991-09-13, 515 743 besök) Action/USA/James Cameron/Från 15 år. Los Angeles. I ett framtidssamhälle, ödelagt av den stora förintelsen, skall John Connor (Edward Furlong) bli ledare för de överlevande i deras kamp mot robotarmén. Men nu är det nutid och kampen gäller att rädda den unge John från Terminator (T-1000, Robert Patrick), en dödsmaskin i mänsklig skepnad, utsänd från framtiden för att förinta den blivande ledaren. John och hans mamma Sarah (Linda Hamilton) får hjälp av en annan Terminatorrobot (T-800, Arnold Schwarzenegger) i den långa brutala striden mot fienden.

Ensam hemma (Home Alone) – (Premiär 1990-12-14, 498 655 besök) Komedi/USA/Chris Columbus/Från 11 år. Kevin (Maculay Culkin) blir kvarglömd hemma i Chicago då resten av familjen reser på julsemester till Paris. I början utnyttjar han ensamhetens fördelar, men upptäcker sedan tjuvarna Harry (Joe Pesci) och Marv (Daniel Stern) som planerar ett inbrott. Han gillar framgångsrikt fällor för dem och sedan ingriper polisen. Till sist kommer familjen hem.

Joker – (Premiär 1991-10-01, 448 308 besök) Komedi/Sverige/Danmark/Sune Lund-Sørensen/Från 15 år, ändrat till Från 11 år. Nicke (Björn Skifs) är en framgångsrik reklam- och modefotograf i Stockholm. Hans största passion i livet är att iscensätta practical jokes. När hans bästa vän Pelle (Jacon Nordenson) skall gifta sig tar Nicke hand om svensexan. Som upptakt skall Pelle kidnappas, men saker går inte som Nicke planerat. Pelle tas i stället som gisslan av en terroristgrupp, och Nickes enda chans att få loss honom är att infiltrera terroristgruppen under förevändning att han själv är mycket erfaren, med specialkunskaper om vapen och sprängämnen. Med hjälp av Jens (Johan Ulveson), som Pelle förväxlats med, lyckas Nicke befria sin vän och hindra terroristgruppens planerade attentat mot Globen.

1992

Den ofrivillige golfaren – (Premiär 1991-12-25, 1 377 292 besök) Komedi/Sverige/Lasse Åberg/Barntillåten. Bruno Anderhage (Mats Bergman) har slagit vad om att han kan besegra vem som helst i golf. Vadet gäller en miljon och Stig Helmer (Lasse Åberg), uppsagd brödrostkontrollant, numera gatsoppare, utses till ofrivillig motspelare. Han far med bästa vännen Ole (Jon Skolmen) till Skottland, tränas i en golfrobot och förälskar sig i tränarens dotter. Väl hemma igen besegrar han Anderhage, medan länsantikvarien finner ett vikingamynt och därmed kan sätta stopp för golfbanan.

Änglagård – (Premiär 1992-02-21, 1 075 022 besök) Drama/Sverige/Colin Nutley/Från 7 år. Fanny (Helena Bergström) ärver en gård, Änglagård, efter sin morfar som hon aldrig träffat. Byns folk, som inte känt till Fannys existens, reagerar med rädsla och aggressivitet inför Fanny och hennes vän Zac (Richard Wolff). Arvet sätter käppar i hjulet för storbonden

Axel (Sven Wollter), som räknat med att få köpa gård och skog. Prästen i byn (Reine Brynolfsson) överbryggar motsättningarna och Fanny säljer skogen till Axel, efter att de båda genom ett brev fått veta att han är Fannys far.

Dödligt vapen 3 (Lethal Weapon 3) – (Premiär 1992-06-26, 795 263 besök) Action/USA/Richard Donner/Från 15 år. Polis-kollegorna Martin Riggs (Mel Gibson) och Roger Murtaugh (Danny Glover) utreder en vapenhärva som även polisens interna avdelning är intresserad av. Polisen Lorna Cole (Rene Russo) misstänker att poliser är inblandade och vill lösa fallet utan hjälp från Riggs och Murtaugh. Riggs blir besatt av tanken på att hinna först. Den knarkliga som Riggs och Murtaugh just upptäckt bedrivs med stulna polisvapen och ligans ledare är en f.d. polis. Till sist lyckas de spränga ligan i samarbete med Cole. En sidohandling kretsar kring Murtaughs planer på att dra sig tillbaka som polis, vilket till sist ändras.

Skönheten och odjuret (Beauty and the Beast) – (Premiär 1992-11-20, 640 846 besök) Animerad/USA/Gary Trousdale, Kirk Wise/Från 7 år. En självisk och bortskämd prins vägrar hjälpa en tiggarkvinna, som då förvandlar sig till en fe och slungar en förbannelse över prinsen. Han förvandlas till ett odjur och hans tjänstefolk till hushållsföremål. Fen ger odjuret en magisk spegel, hans enda fönster mot omvärlden, och en magisk ros. För-trollningen kan endast brytas om en ung kvinna älskar honom som han är innan det sista blombladet faller av. Den unga flickan Belle blir odjurets fånge men så småningom förvandlas hennes rädsla till tillgivenhet och hon träder in till hans försvar när byborna försöker döda honom. Hon förklarar honom sin kärlek i tid och han återfår sin mänskliga gestalt.

Basic Instinct – (Premiär 1992-05-15, 593 376 besök) Thriller/USA/Paul Verhoeven/Från 15 år. En f.d. rockstjärna i San Francisco mördas under kärleksakten med en ishacka av sin

kvinnliga partner. Polisen Nick Curran (Michael Douglas), kallad "Shooter" sedan han i misshugg skjutit några turister, förhör den mördades flickvän Catherine Tramell (Sharon Stone). Denna har publicerat en bok som beskriver ett mord identiskt med det aktuella, och berättar att hon nu skriver om en polis som faller för fel kvinna och blir mördad av henne. Hon blir misstänkt men klarar lögn-detektorn. Samtidigt inleder hon och Nick ett förhållande. Han misstror henne fortfarande, men vänder snart misstankarna åt annat håll, mot sin väninna polispsykologen Beth Garner (Jeanne Tripplehorn), som också visar sig ha haft en förbindelse med Catherine. Då Nicks kollega blir mördad med en ishacka skjuter han Beth i övertygelsen att hon är skyldig. Catherine avslutar sin bok men fortsätter förhållandet med Nick. Under den kärleksakt som avslutar filmen sträcker hon sig efter en ishacka under sängen, men låter den sedan ligga.

Stekta gröna tomater på Whistle Stop Café (Fried Green Tomatoes at the Whistle Stop Café) – (Premiär 1992-08-14, 449 380 besök) Drama/USA/Jon Avnet/Från 11 år. Evelyn (Kathy Bates), överviktig och livsled hemmafru, besöker en faster på ett konvalescenshem. Där träffar hon den 80-åriga Ninny Threadgoode (Jessica Tandy), som berättar historier från sin hemstad Whistle Stop. 1918 dödas Idgie Threadgoodes (Mary Stuart Masterson) bror av ett tåg. Hon växer upp till en orädd men välanpassad tonåring och når en varm vänskap för Ruth (Mary-Louise Parker), som gifter sig och flyttar bort. På 1930-talet misshandlas hon av sin man Frank, och Idgie och Big George, son till sömmerskan Sipsey, tar Ruth tillbaka till Whistle Stop där de öppnar café för både svarta och vita. Frank, på besök med vänner från Ku Klux Klan, hindras från att ta med sig Ruths nyfödda barn och försvinner sedan efter att ha fått ett slag i huvudet med en stekpanna. Franks försvinnande undersöks, hans lastbil muddras upp ur floden och Idgie och Big George åtalas för mord. Dock läggs åtalet ned efter vittnes-

mål från kyrkoherden. Ruth dör i cancer. I nutid har Evelyn tagit kontroll över sitt liv. Hon övertalar Ninny att flytta hem till henne. Ninny avslöjar till sist sanningen om Frank: Sipsey höll i stekpannan och bevisen försvann vid en grillfest. Evelyn förstår att Ninnie berättat sin egen historia.

Cape Fear – (Premiär 1992-03-06, 431 414 besök) Thriller/USA/Martin Scorsese/Från 15 år. Sam Bowden (Nick Nolte) är advokat i en småstad och gift med designern Leigh (Jessica Lange). Tillsammans har de en dotter. Familjen börjar trakasseras av Max Cady (Robert de Niro), en före detta klient till Sam som sluppit ur fängelset efter fjorton år. Förgäves erbjuder Sam Max pengar för att sluta med trakasserierna. När familjens hund förgiftas anklagar Sam Max hos polisen. Han arresteras, men utan att hans skuld kan bevisas. Nu raggar Max upp Sams älskarinna, som han misshandlar och våldtar, men hon vägrar vittna. Sam engagerar en privatdetektiv för att spionera på Max, och lejer hjälp för att spöa upp honom, med motsatt resultat. Sam låtsas då fara bort och detektiven sätter upp fällor i huset för att skjuta Max, men blir i stället mördad av denne tillsammans med hushållerskan. Sam får panik och tar med familjen till båten vid Cape Fear. Max tar sig dock ombord. En storm blåser upp och i slutstriden fångslas Max av Sam vid en stolpe. Båten slås i spillror och Max följer med ned i djupet.

Jönssonligan & den svarta diamanten – (Premiär 1992-10-30, 431 237 besök) Komedi/Sverige/Hans Åke Gabrielsson/Barn-tillåten. Jönssonligans ledare, Charles-Ingvar "Sickan" Jönsson, har dragit sig tillbaka. Vanheden (Ulf Brunnberg) och Dynamit-Harry (Björn Gustafson) får dock en ny ledare i doktor M A Busé (Peter Haber). På uppdrag av den rike Wall-Enberg stjal de Romanoffs svarta diamant från Nationalmuseum. Wall-Enberg lurar emellertid Jönssonligan som stjal diamanten än en gång från sin uppdragsgivare. Busé säljer diamanten till tsarättlingen Romanoff. Polisen griper Busé, men Vanheden och

Dynamit-Harry kommer undan och Dynamit-Harry kan gifta sig med Doris.

Bernard och Bianca i Australien (The Rescuers Down Under) – (Premiär 1991-11-29, 387 573 besök) Animerad/USA/Hendel Butoy, Mike Gabriel/Från 7 år. Bernard och Bianca, två möss, flyger med Albatross Airlines till Australien för att rädda Joey, en liten pojke. Han har tagits till fånga av tjuvskytten McLeach som är på jakt efter en örnhona och hennes ägg. Bernard och Bianca får hjälp av albatrossen Wilbur och den australiske kängurumusen Jake. Tillsammans räddar de Joey, örnen och äggen.

Den demokratiska terroristen – (Premiär 1992-08-21, 364 651 besök) Action/Sverige/Pelle Berglund/Från 15 år. Tyska säkerhetspolisen har fått tips om att en tysk terroraktion skall äga rum i Stockholm. De söker en svensk som kan infiltrera terrorgruppen, i syfte att oskadliggöra den sista aktiva cellen i Röda Armé-fraktionen. Den svenske agenten Carl Hamilton (Stellan Skarsgård) får uppdraget, kommer till Hamburg och lyckas till sist bli upptagen i gruppen som attack- och vapenexpert. Under tiden samarbetar han med den tyska säkerhetstjänsten. På signal från Hamilton krossas slutligen terrorgruppen i en våldsam attack av en specialtränad säkerhetsstyrka.

1993

Jurassic Park – (Premiär 1993-09-03, 971 970 besök) Äventyr/USA/Steven Spielberg/Från 11 år. På en ö utanför Costa Rica har magnaten John Hammond (Richard Attenborough) anlagt Jurassic Park, som befolkas med jätteödlor framställda på genetisk väg genom blod från fossiliserade myggor. Efter en dödsolycka i parken inspekteras den av en delegation med bland annat forskarparet Alan Grant (Sam Neill) och Ellie Sattler (Laura Dern), och Hammonds' barnbarn och advokat.

En storm bryter ut under rundturen, elstängslen slutar fungera och djuren går till attack mot människorna. Advokaten blir uppäten av en tyrannosaurus rex, Grant räddar barnen men då förföljs de av velociraptorer. En tyrannosaurus går dock till anfall mot dessa och överlevande människor kan fly från ön.

Bodyguard – (Premiär 1992-12-18, 713 728 besök) Thriller/USA/Mick Jackson/Från 15 år. Efter att ha misslyckats med att skydda president Reagan från att bli skadad under ett attentat drar sig CIA-agenten Frank Farmer (Kevin Costner) tillbaka och blir frilansande livvakt. Han får uppdraget att ta den svarta superstjärnan Rachel Marron (Whitney Huston) och hennes son som klienter. Marron har fått hotelsebrev och utsatts för ett mordförsök. Farmer och Marron inleder ett förhållande som han bryter med hänvisning till sitt jobb. Brevskrivaren visar sig vara ofarlig, men Marrons syster har däremot lejt en mördare, som avslöjas av Farmer vid en Oscarsgala där Marron ska belönas som bästa kvinnliga skådespelare.

Jagad (The Fugitive) – (Premiär 1993-08-06, 687 175 besök) Action/USA/Andrew Davis/Från 15 år. Kärlkirurgen Richard Kimble (Harrison Ford) finner hustrun mördad av en enarmad man som han brottas med men som undkommer. Kimble fälls på indicier och döms till döden. Kimble flyr och förföljs av polisinspektör Samuel Gerard (Tommy Lee Jones), som får korn på honom då han stulit en ambulans. Han ringas in, flyr genom en avloppstunnel men förföljs, hoppar nedför en dammsluttning och tros vara död av alla utom Gerard. Kimble tar kontakt med en kollega, Nichols (Jeroen Krabbe), för ett handlån. På sjukhuset klär han ut sig till portvakt och får tillgång till dataregistret över armproteser. Även Gerard undersöker registret. Kimble kommer fram till att mördaren är Fred Sykes, en f.d. polis anställd på ett läkemedelsföretag som ska lansera en ny medicin som Kimble varit med om att testa. Han förstår då att han varit det tänkta mordoffret och att mordet

beordrats av Nichols som vill dölja medicinens bieffekter. Kimble ringer från Sykes' bostad till Gerard för att samtalet ska spåras, och denne börjar lägga ihop bevisen. Sykes attackerar Kimble på ett tåg men övermannas och låses fast. Kimble beger sig till en läkarkongress där han anklagar Nichols för undanhållande av fakta. Slagsmål följer, som Kimble vinner, och Gerard medger hans oskuld.

Aladdin – (Premiär 1993-11-19, 632 717 besök) Animerad/USA/John Musker, Ron Clements/Från 7 år. Gatpojken Aladdin förälskar sig i prinsessan Jasmin. Den elake trollkarlen Jafar engagerar Aladdin att söka rätt på en magisk lampa, vars ande kan uppfylla tre önskningar. Aladdin önskar bli prins för att kunna vinna prinsessan. Men Jafar vill ha lampan och tar upp striden mot Aladdin. Efter många äventyr får denne dock Jasmin genom att vara sig själv och visa sig värdig henne. Då önskar han frihet åt lampans ande.

Djungelboken (The Jungle Book) – (Premiär 1993-03-26, 623 933 besök) Animerad/USA/Wolfgang Reitherman/Barn-tillåten. Nypremiär på filmen från 1967. När ett resande sällskap blir överfallet av tigerkungen Shere Kahn blir femåriga Mowgli övergiven i indiska djungeln. Han växer upp under en vargflocks beskydd, med björnen Baloo och pantern Bagheera som bästa vänner. En dag stöter han ihop med barndoms-kamraten Kitty, blir besinningslöst förälskad och söker upp henne i staden. Där fångslas han av soldater som vill få honom att avslöja varifrån han fått sin värdefulla dolk. Kitty övertygar sin far majoren att han skall hjälpa Mowgli, varvid soldaterna tar dem bägge som gisslan. Men med sina djurvänners hjälp besegrar Mowgli soldaterna och befriar Kitty och hennes far.

Skönheten och odjuret – (Premiär 1992-11-20, 534 292 besök)
Se ovan 1992.

Drömkåken – (Premiär 1993-10-29, 483 071 besök) Komed/Sverige/Peter Dalle/Från 7 år. När Tina (Suzanne Reuter) och barnen återvänder från semestern visar sig hennes man Göran (Björn Skifs) ha köpt ett hus på exekutiv auktion, dock med stort renoveringsbehov. Kaos uppstår i relation till de nya grannarna, med olika renoveringsbekymmer och inom familjen. Tina och barnen får till sist nog och flyttar. Efter en rad olika förvecklingar kan problemen lösas och Tina och Göran återförenas.

Hot Shots! 2 – (Premiär 1993-08-06, 419 338 besök) Komed/USA/Jim Abrahams/Från 15 år. En specialstyrka misslyckas med att befria amerikansk gisslan från en galen Mellanösterndiktators palats. Den sinnessvage presidenten (Lloyd Bridges) ger order om en styrka för att rädda specialstyrkan. Hans rådgivare föreslår Topper Harley (Charlie Sheen). Denne utkämpar en kamp i kickboxing och minns hur han övergavs av sin älskade Ramada (Valeria Golino) och blev munk. Nu har han en affär med Michelle (Brenda Bakke), CIA-uppdragets chef. Ramada visar sig vara lokal gerillakontakt när Topper anländer till Mellanöstern. Hon berättar att hon lämnade Topper för att hon var gift och att hennes man är fånge hos diktatorn. Gruppen stormar fånglägret, presidenten har anlänt i våtdräkt och duellerar med diktatorn. Topper räddar Ramadas man, som dock faller från en klippa och dör. Michelle visar sig vara spion och Topper och Ramada återförenas.

Cliffhanger – svindlande avgrund (Cliffhanger) – (Premiär 1993-07-02, 391 560 besök) Action/USA/Renny Harlin/Från 15 år. Gabe Walker (Sylvester Stallone), medlem i en räddningsstyrka, misslyckas med att rädda livet på fästmän till sin klättrarpartner Hal (Michael Rooker). Senare kapas finans-

departementets plan av en agent som flyr med ett miljonbelopp till ett annat plan, där han träffar skurken Qualen (John Lithgow) och hans gäng. Planet skadas och pengarna slängs ut i Klippiga bergen. Genom ett falskt nödsamtal involveras Gabe och Hal, tas till fånga av skurkarna och utnyttjas för att få tag i väskorna. Gabe flyr och sammanträffar med piloten Jessie Deighan (Janine Turner). De får tag i de andra väskorna och bekämpar Qualen och hans bundsförvanter. Slutstriden utspelas i en helikopter som kraschar, varvid Qualen till sist sprängs i bitar.

Falling Down – (Premiär 1993-05-28, 366 233 besök) Thriller/USA/Joel Schumacher/Från 15 år. I en bilkö i Los Angeles under årets varmaste dag lämnar William "D-Fens" Foster (Michael Douglas) sin bil och ger sig ut på en våldsam odysse: krossar hyllor med ett baseballträ hos en koreansk affärsägare, tar stiletten för en latinamerikansk gängrånare och lägger sedan beslag på gängets övriga vapen, terroriserar en hamburgerrestaurang för att få frukost, dödar ägaren till en affär för överskottsvaror och jagar sin exhustru och dotter ut på en pir, där han till sist överlistas av polismannen Prendergast (Robert Duvall), skjuts och faller i vattnet.

1994

Lejonkungen (The Lion King) – (Premiär 1994-11-18, 1 214 613 besök) Animerad/USA/Roger Allers, Rob Minkoff/Från 7 år. Den vise lejonkungen Mufasa härskar över Lejonklippan och landet däromkring. Han presenterar sin nyfödde Simba för de övriga djurarterna i området. Scar, Mufasas yngre bror, smider dock lömska planer för att störta kungen och själv erövra makten som tyrann. Mufasa dör efter ha ramlat nerför ett berg och hamnat under en framrusande hjord vilda gnuer. Scar övertygar Simba om hans skuld till faderns död och uppmanar

honom att fly lejonriket för att aldrig återvända. Simba skaffar sig vänner i djungeln, vårtsvinet Pumbaa och surikaten Timon. En dag dyker barndomsvännen Nala upp och berättar om svåra tider i lejonriket och Scars tyranni. Hon bönfäller Simba att ta över riket. Schamanbavianen Rafiki får Simba att förstå att hans fars ande lever i honom. Han återvänder, besegrar Scars hyena-armé och tar makten.

Fyra bröllop och en begravning (Four Weddings and a Funeral) – (Premiär 1994-09-15, 896-727 besök) Komedi/Storbritannien/Mike Newell/Från 7 år. Charles (Hugh Grant) delar lägenhet med Scarlett (Charlotte Coleman). De tillbringar många lördagar på vänkretsens bröllop. På ett av dem möter Charles amerikanskan Carrie (Andie Mc Dowell). De tillbringar natten tillsammans varefter hon försvinner. På ett annat bröllop dyker hon upp med ny fästman. Trots att Charles försöker förklara sin kärlek genomför hon bröllopet. Vid detta tillfälle dör deras gemensamme vän Gareth. På begravningen håller dennes partner ett gripande tal. Till sist har Charles beslutat gifta sig med en av sina före detta flickvänner. På bröllopet dyker dock Carrie upp, nu frånskild, och Charles lämnar sin brud vid altaret för Carrie.

Sunes sommar – (Premiär 1993-12-25, 755 551 besök) Komedi/Sverige/Stephan Apelgren/Barntillåten. Familjen Andersson – Rudolf (Peter Haber), Karin (Carina Lidbom) och deras tre barn – tänker åka till Grekland på semester. Rudolf vill dock hellre åka på sin vanliga svenska fiskesemester. På resebyrån får Rudolf veta att resan kostar 30 000 kronor, och sedan yngste sonen råkat krossa ett fönster går budgeten över styr. Pappa bestämmer till de övrigas besvikelse att det ska bli husvagnssemester, och husvagnen packas full av onödiga prylar. Mamma ska köra första biten men kör på pappas fot. På sjukhuset får han hela benet gipsat. Familjen far till en camping vid havet. Pappa begår olika misstag. Äldste sonen träffar en flicka. Det

visar sig att "läkaren" som gipsade benet var vårdare och hans bror läkaren.

Schindler's List – (Premiär 1994-03-04, 511 752 besök) Drama/USA/Steven Spielberg/Från 15 år. I september 1939 samlas polska judar ihop av invaderande tyska trupper. Österrikaren Oscar Schindler (Liam Neeson) kommer till Krakow för att tjäna pengar. Han övertar en emaljfabrik med leveransrättigheter till tyska armén och underbetalda judiska arbetare. Hans bokhållare Itzhak Stern (Ben Kingsley) gömmer judiska flyktingar. Vintern 1942 sätter SS-kommandanten Amon Goeth (Ralph Fiennes) upp ett arbetsläger, Plaszow, dit gettot skall utrymmas. Schindler står utan arbetare men gör fabriken till avläggare till lägret. 1944 kommer order att judarna i Plaszow ska till Auschwitz. Schindler och Stern gör upp en lista över ousmbärliga arbetare och mutar Goeth för att kunna föra dessa judar till en ny fabrik i Brünnlitz. Vid krigsslutet tar Schindler farväl av de befriade arbetarna och flyr till väst.

Forrest Gump – (Premiär 1994-10-14, 497 368 besök) Drama/USA/Robert Zemeckis/Från 11 år. Forrest Gump (Tom Hanks) sitter på en busshållplats och berättar sitt livs historia för dem som råkar slå sig ned. Udda redan från början har han gått sin egen väg i livet och bland annat hamnat i Vietnam, blivit pingpongspelare, miljonär på räkor och löpare. Hans enda vän genom livet är Jenny (Robin Wright). De får en son som han ensam tar hand om efter hennes död.

Aladdin – (Premiär 1993-11-19, 430 144 besök) Se ovan 1993.

Speed – (Premiär 1994-07-22, 416 183 besök) Action/USA/Jan de Bont/Från 15 år. En före detta polis i Los Angeles, Howard Payne (Dennis Hopper), utsätter människor för livsfara och pressar dem på pengar. Jack Traven (Keanu Reeves) från specialförbandet SWAT och hans partner Harry (Jeff Daniels) blir

Paynes utmanare. Denne har placerat en bomb i en Santa Monica-buss på väg från stranden in till city. Bomben kommer att detonera om hastigheten sänks till under 80 km/tim. Jack tar sig ombord på bussen och dirigerar om den till en tom motorväg. En av passagerarna skjuter och sårar bussföraren. Annie (Sandra Bullock), som nyligen fått körkortet indraget för fortkörning, tar över ratten. Med hjälp av Harry i högkvarteret försöker Jack räkna ut hur bomben ska desarmeras. Alla passagerare evakueras från det framrusande fordonet som kraschar i ett eldhav mot ett fulltankat passagerarflygplan. Jack och Annie omfamnar till sist varandra i ett urspårat tunnelbanetåg, sedan Jack besekrat Payne.

Sista dansen – (Premiär 1993-12-25, 407 266 besök) Drama/Sverige/Colin Nutley/Från 11 år. Tove (Helena Bergström) och Claes (Reine Brynolfsson) är ett gift par som ofta deltar i danstävlingar. Hon har frisersalong i Gamla Stan, han arbetar på Operans PR-avdelning. Deras relation är spänd. Liselott (Ewa Fröling) och obducenten Lennart (Peter Andersson), deras vänner, har samma hobby. I samband med en danstävling dagen efter Claes mammas begravning bestämmer sig paren för att åka till Barbados på semester. Efter hemkomsten väntar ännu en danstävling, dit i stället Claes och Liselott far tillsammans, och vinner tävlingen. Under tiden har Lennart och Tove återupptagit ett förhållande från tonåren. Lennart och Liselott utses till att delta i en danstävling i England och drar med sig Tove och Claes. Lennart har bestämt sig för att lämna Liselott. Claes vill lämna Tove men förmår inte. Tove grälar med Liselott och knuffar henne över en pirkant så att hon dör. Tove och Claes vinner tävlingen, men grips av polisen.

Gilbert Grape (What's Eating Gilbert Grape) – (Premiär 1994-01-28, 391 734 besök) Drama/USA/Lasse Hallström/Från 11 år. Familjen Grape består av fyra syskon och Momma, 226 kg, som aldrig lämnar TV-soffan. Äldste sonen Gilbert (Johnny

Depp) arbetar i en specerihandel och försörjer familjen. Han har en hemlig affär med en äldre gift kvinna. Hans bästa vänner är Tucker (John C Reilly), som planerar att öppna hamburgerrestaurang, och Bobby (Crispin Glover), begravningsentreprenörens son. Becky (Juliette Lewis) och hennes farmor kommer till staden i husvagn och får fel på bilen. Becky och Gilbert finner varandra, samtidigt som kvinnan han haft en affär med blir änka och lämnar staden. Arnie, (Leonardo DiCaprio) Gilberts utvecklingsstörde 18-årige bror, klättrar ständigt upp i vattentornet och arresteras till sist. Momma beger sig till polisstationen och får honom fri till födelsedagskalaset. Becky far iväg med sin farmor sedan bilen lagats. Momma dör av överansträngning efter att ha klättrat uppför en trappa, och familjen sätter eld på huset för att inte behöva ta ut liket med lyftkran. Nästa år återkommer Becky med sin farmor till staden.

Välkommen Mrs Doubtfire (Mrs Doubtfire) – (Premiär 1994-02-04, 353 513 besök) Komedi/USA/Chris Columbus/Barn-tillåten. Daniel Hillard (Robin Williams) lämnar sitt skådespelarjobb som röst i tecknade filmer och improviserar ett vilt födelsedagsparty för ett av sina tre barn. Hustrun Miranda (Sally Field) begär skilsmässa, och Daniel söker sig till sin bror Frank (Harvey Fierstein) och hans pojkvän, teatersminkörer. Miranda möter sin gamla collegeförälskelse Stu (Pierce Brosnan). För Daniel berättar hon att hon söker hemhjälp. Daniel söker jobbet under namnet "Mrs Doubtfire", sminkad av Frank, sköter hushållet och ett TV-jobb. Han försöker samtidigt sabotera Stus chanser. Ett av barnen upptäcker att hemhjälp är en man. Daniel och barnen fortsätter spelet i maskopi. På TV-stationen lanserar Daniel idén om ett barnprogram, som ska diskuteras vid ett middagsmöte. Samtidigt bjuder Stu familjen på middag på samma ställe för att fira Mirandas födelsedag. Daniel tvingas genomföra sitt dubbelspel och vara med på bägge middagarna, men avslöjas när han börjar dricka. Daniel straffas genom att inte få träffa barnen. Miranda saknar Mrs

Doubtfire. Daniel gör barnprogram som barnen och Miranda ser. Hon förstår att de behöver sin far, domstolsbeslutet återkallas och de får träffas varje dag.

1995

Änglagård- andra sommaren – (Premiär 1994-12-25, 755 439 besök) Drama/Sverige/Colin Nutley/Barntillåten. Fanny (Helena Bergström) och Zac (Richard Wolff) återvänder till Änglagård som brunnit ned, och tar in hos bröderna Gottfrid (Ernst Günther) och Ivar (Tord Peterson). Fanny upptäcker en tredje bror, bosatt i USA, och övertalar de bägge att resa och hälsa på. Hon och Zac följer med. Rut berättar för prästen (Reine Brynolfsson) att Axel är far till Fanny, varpå Ivar kommer och tar på sig faderskapet. I New York lämnar Zac Fanny. Gottfrid dör i hjärtattack. Hemma berättar Axel för Mårten att Fanny är hans halvsyster. På Gottfrids begravning dyker Zac upp. Vid minnesstunden tänker Axel berätta att Fanny är hans dotter, men hon förekommer honom och berättar att Ivar är hennes verkliga far. Fanny och Zac lämnar byn och Fanny berättar att hon är med barn.

Lejonkungen – (Premiär 1994-11-18, 747 863 besök) Se ovan 1994.

Vendetta – (Premiär 1995-01-19, 584 281 besök) Action/Sverige/Tyskland/Italien/Mikael Håfström/Från 15 år. Bofors skall leverera ett marint robotsystem till italienska flottan men komplikationer uppstår och två svenska representanter kidnappas. Carl Hamilton (Stefan Sauk) och hans kollega reser till Palermo som regeringens sändebud. De träffar polischefen som lovar hjälp, håller själva på att tas som gisslan och flyr, varvid dock Hamiltons kollega skjuts. Han reser hem men beslutar hämnas och återvänder. Många turer, med narkotikatransporter,

bomber och kidnappning av Hamiltons dotter följer. Till sist övermannar dock Hamilton storskurken Don Tommaso.

Forrest Gump – (Premiär 1994-10-14, 535 607 besök) Se ovan 1994.

Die Hard – Hämningslöst (Die Hard With A Vengeance) – (Premiär 1995-06-30, 459 136 besök) Action/USA/John McTiernan/Från 15 år. Polisen John McClane (Bruce Willis) utmanas av tyskättade storskurken Simon (Jeremy Irons). Simon, som hatar McClane, tänker hämnas sin brors död och driver sin dödliga lek ”Simon says” med McClane och dennes ofrivillige svarte medhjälpare Zeus (Samuel L. Jackson), ägare till en elektronikaffär. På offentliga platser i New York placerar Simon ut tidsinställda bomber som McClane och Zeus får försöka desarmera med hjälp av gåtor och ledtrådar. Simons huvudmål är dock att tömma ”Federal Reserve Bank of New York” på 140 miljarder i guld. Via en storsprängning i en näraliggande tunnelbana tar sig hans män in med truckar. Efter hårda konfrontationer lyckas slutligen McClane med Zeus’ bistånd likvidera Simon och hans anhang.

Goldeneye – (Premiär 1995-12-08, 392 874 besök) Action/Storbritannien/USA/Martin Campbell/Från 15 år. James Bond (Pierce Brosnan) är på uppdrag med Alec Trevelyan (Sean Bean) för att spränga en rysk kemisk vapenfabrik. Trevelyan fångas av general Ourumov (Gottfried John), och Bond tvingas välja mellan att rädda honom eller slutföra uppdraget. Han spränger basen på Trevelyans uppmaning. Nio år senare möter Bond Xenia Onatopp (Famke Janssen) på väg till Monaco. Hon stjälar en helikopter tillsammans med Ourumov som de använder för att spränga en bas i Sibirien för att få tillgång till satellitvapnet Goldeneye. Två dataexperter, Natalya Simonova (Isabella Scorupco) och hennes kollega, överlever attacken. Bond sänds till Ryssland där han fångas av Trevelyan

som alltså lever. Natalya har förråttats av sin kollega och spänns fast med Bond i en helikopter, apterad för självförstöring. De flyr, arresteras och berättar för ryske försvarsministern att Ourumov är en förrädare. Denne skjuter dock ministern och kidnappar Natalya. Bond förföljer dem och skjuter Ourumov. Natalya lokaliserar Trevelyan till Västindien, där han planerar att använda Goldeneye mot London. Bond och Natalya infiltrerar hans bas och förstör den för att sedan döda Trevelyan och Onatopp.

Pocahontas – (Premiär 1995-11-17, 390 240 besök) Anime-rad/USA/Mike Gabriel, Eric Goldberg/Från 7 år. År 1607. En grupp engelska äventyrare under ledning av den brutale och girige guvernör John Ratcliffe och med den orädda soldaten John Smith i besättningen ger sig av i riktning mot den amerikanska kontinenten för att leta guld. Där söker samtidigt den vackra indianprinsessan Pocahontas vägledning i livet. Ska hon gifta sig med den indiankrigare som hennes far, hövdingen Powhatan, planerat, eller har ödet något annat i beredskap? Sjöfararna har efter en svår resa stigit i land, och Ratcliffe tvingar dem att gräva efter guld. Pocahontas och John Smith möts och det blir kärlek vid första ögonkastet. Samtidigt blir förhållandet mellan engelsmännen och indianerna allt sämre. När slutuppgörelsen mellan de båda parterna närmar sig lyckas Pocahontas genom sin kärlek till John avstyra striden.

Pongo och de 101 dalmatinerna (One Hundred and One Dalmatians) – (Premiär 1995-03-17, 385 198 besök) Anime-rad/USA/Wolfgang Reitherman/Barntillåten. Nypremiär på filmen från 1961. Pongos och Perditas valpar hotas till livet av en elak häxa. Efter åtskilliga äventyr lyckas föräldrarna med hjälp av andra hundar överlista häxan och bovarna. På julafton kommer de tillbaka till sin husse och matte med alla valpar. Husse, som är schlagerkompositör, har just sålt sin första sång och

planerar att köpa ett hus på landet och öppna kennel för sina 101 dalmatinervalpar.

Leon – (Premiär 1995-02-24, 355 154 besök) Action/Frankrike/Luc Besson/Från 15 år. I Little Italy i New York bor yrkesmördaren Leon (Jean Reno) i en sjabbig lägenhet. Grannflickan Mathildas (Nathalie Portman) familj mördas av en korrupt polis, Stansfield (Gary Oldman) och hon tar sin tillflykt till Leon och begär att han ska lära upp henne så att hon ska kunna hämnas sin lillebror. De tar in på hotell som far och dotter, men slängs ut då Mathilda berättar att hon är kär i Leon. Mathilda återvänder till föräldrarnas lägenhet, dit Stansfield kommer, skuggar honom, överlistas men räddas av Leon. Dennes hotell stormas av paramilitär polis på Stansfields order. Mathilda och Leon flyr olika vägar. Leon skjuts av Stansfield men ger denne sprinten till en handgranat som exploderar. Mathilda beger sig till skolan och anförtror sig till rektorn.

En på miljonen – (Premiär 1995-08-25, 354 411 besök) Komeddi/Sverige/Måns Herngren, Hannes Holm/Från 11 år. Torsten Södergren (Tomas von Brömssen), banktjänsteman, avskedas från banken på sin födelsedag men förmår inte berätta det för sin hustru Berit (Ulla Skoog). Genom att fingera ett bankrån som ska ge honom tillfälle att spela hjälte hoppas han övertyga sin chef Callert (Gösta Ekman) om sin oumbärlighet. Det misslyckas emellertid och Torsten går till arbetsförmedlingen. Där blir han känd som den som gav ”arbetslösheten ett ansikte” och populär bland allmänheten. Men när rånet till sist klaras upp hamnar Torsten i fängelse. Benådad efter ett regeringsbeslut skriver han boken ”En på miljonen”.

1996

Independence Day – (Premiär 1996-10-03, 860 517 besök) Action/USA/Roland Emmerich/Från 11 år. Ett rymdskepp närmar sig jorden. Ur detta moderskepp lösgör sig ett antal farkoster med en diameter på cirka 24 kilometer som placerar sig över ett antal större städer runt om i världen. Centrala byggnader i Los Angeles, New York och Washington sprängs och städerna blir till eldhav. Människor flyr i panik. Presidenten och hans stab hinner i tid lämna Washington tillsammans med bland andra datageniet David Levinson (Jeff Goldblum), hans far och hustrun Constance (Margaret Colin) som arbetar för presidenten. De hamnar på en hemlig flygbas, Area 51. Stridsflyg attackerar rymdfarkosterna som dock skyddas av ogenomträngliga sköldar. På Area 51 finns ett okänt rymdskepp som landat i USA för länge sedan. David inser att ett datavirus måste planteras i moderfarkosten, och far tillsammans med stridsflygpiloten Steven Hiller (Will Smith) iväg med det gamla rymdskeppet. I och med att de lyckas i sitt uppsåt är rymdfarkosterna blottade för anfall runt om på jorden. Steven och David avfyrar missiler i moderskeppet som sprängs i bitar sedan de lämnat det, och de fientliga rymdfarkosterna på jorden attackeras med stridsflyg. Jorden räddas.

Jägarna – (Premiär 1996-02-02, 765 445 besök) Thriller/Sverige/Kjell Sundvall/Från 15 år. Stockholmspolisen Erik (Rolf Lassgård) återvänder till Norrland efter faderns död och bosätter sig med sin bror Leif (Lennart Jähkel) på arvegården. Erik får polistjänst i trakten och hyllas som årets hemvändare. Han upptäcker en tjuvskytteliga som härjat länge i trakten. Hans chef manar honom dock att ta det lugnt. Djurkroppar och vapen som skulle ha förstörts hittas i ett hemvärnsförråd i skogen. Bärplockande ryssar hittas döda i skogen. En filippinska, servitris på puben, försvinner. Erik får via ett vittne, den lätt utvecklingsstörde Ove som visar sig vara hans halvbror, veta att

Leif dödat ryskan. Men Erik kommer för sent när han ska hämta Ove till förhör: jägarna har redan tagit honom ut på jakt där han "vådaskjuts" av dem alla fem. En åklagare, Anna (Helena Bergström) som tidigare letat bevis för åtal för tjuvskytte, kan inte åtala någon för mordet eftersom alla skjutit. Erik konfronterar Leif som ber om en timmes anstånd för att sedan anmäla sig själv. Erik ger sig av hemifrån varvid Leif spränger sig själv och huset i luften.

The Rock – (Premiär 1996-07-05, 551 045 besök) Action/USA/Michael Bay/Från 15 år. Den gamla fängelseön Alcatraz ockuperas av elitsoldater under ledning av Francis X. Hummel (Ed Harris), överste av första graden. De tar turister som gisslan och riktar kemiska stridsspetsar mot San Francisco. Översten är upprörd över att familjer till offren vid hemliga militäroperationer inte fått ersättning, och hotar staden om inte en lösensumma på 100 miljoner dollar utbetalas inom 40 timmar. En förvirrad FBI-agent, Goodspeed (Nicholas Cage), expert på kemiska vapen, kallas in för att oskadliggöra dessa. Men han saknar fälterfarenhet. FBI anlitar en fånge, Mason (Sean Connery), den ende som flytt från Alcatraz och överlevt. De tar sig in samma väg som Mason tog sig ut, och en långdragen kamp inne på Alcatraz tar sin början. Goodspeed och Mason överlever och kan avvärja katastrofen, och Goodspeed låter Mason fly.

Ringaren i Notre Dame (The Hunchback of Notre Dame) – (Premiär 1996-11-15, 549 453 besök) Animerad/USA/Gary Trousdale, Kirk Wise/Från 7 år. Ringaren i Notre Dame, Quasimodo, har sedan barnsben hållits instängd i katedralens torn av den zigenarhatande Claude Frollo, som bär ansvaret för hans mors död. Quasimodo tar mod till sig och besöker den årliga narrfestivalen. Där möter han för första gången zigenerskan Esmeralda och Phoebus, kaptен för stadens vaktstyrka. Quasimodo kröns till narrkung men tvingas fly undan

soldaterna, och Esmeralda hjälper honom till Frollos förtret in i katedralen. Phoebus förälskar sig i Esmeralda, och tillsammans med Quasimodo söker han upp zigenarnas gömställe för att varna för Frollos attack. Esmeralda tillfångatas och ska avrättas, men räddas av Quasimodo. Frollo förtärs av eldslågor som sprutar ut från Notre Dame. Quasimodo räddas av Phoebus under ett fall från taket och de förenar sig med Esmeralda och kommer oskadda ut på torget under folkets jubel.

Seven – (Premiär 1995-12-25, 520 957 besök) Thriller/USA/ David Fincher/Från 15 år. Kriminalinspektör William Somerset (Morgan Freeman) ska gå i pension och lära upp sin efterträdare David Mills (Brad Pitt). En fet man hittas död, tvingad att äta ihjäl sig, med ordet frosseri som en signatur från mördaren. Sedan en rik advokat hittats död med ordet girighet skrivet på samma sätt anar Somerset att en seriemördare är i färd med att iscensätta de sju dödssynderna. Mills är fientlig till Somersets okonventionella metoder, att söka ledtrådar i litteraturen. Mills fru Tracy (Gwyneth Paltrow) bjuder dock hem Somerset på middag för att försona de båda poliserna. Ett tredje offer hittas, som legat bunden i sin säng ett år (lättja). Somerset skaffar en lista via FBI på personer som lånat misstänkta böcker, och spårar en låntagare, John Doe (Kevin Spacey). Denne börjar skjuta och slår ner Mills, men skonar hans liv. Besöket i Does våning binder honom till mordet. Sedan ytterligare två offer hittats – begär och högmod – anmäler sig Doe frivilligt, men begär att få visa Mills och Somerset de två sista offren på en hemlig plats. De kör ut i öknen. Klockan sju den sjunde dagen efter första mordet kommer ett bud med en kartong innehållande Tracys huvud. Doe tillstår att avunden mot Mills lyckliga äktenskap varit hans synd. Somerset försöker lugna Mills för att inte mördaren ska triumfera, men denne skjuter Doe och gör därmed listan på dödssynder komplett genom sin vrede.

Toy Story – (Premiär 1996-03-08, 474 228 besök) Anime-rad/USA/John Lasseter/Från 7 år. Så snart lille Andy lämnar sitt rum får hans leksaker liv. Andy har födelsedag och alla undrar vad han ska få för ny leksak. Han får en astronaut, Buzz Lightyear, som blir ny storfavorit, till stor förtret för tidigare favoriten cowboyn Woody. Buzz tror inte att han är en leksak utan en riktig astronaut. När Andys familj nästa dag ska flytta uppstår ett handgemäng mellan Woody och Buzz, varvid Buzz ramlar ut genom fönstret. Han lyckas dock komma med familjens bil på väg till Pizza Planet, men blir kvar på en bensinstation med Woody. De liftar och hamnar på Pizza Planet, Buzz kryper in i en raket och bägge leksakerna fångas av Andys elake grannpojke Sid, som spränger och bygger om leksaker. De försöker fly, men Sid fångar dem och binder fast en raket på Buzz' rygg. Woody mobiliserar Sids vanställda leksaker och skrämmer iväg Sid upp på rummet. Men de missar "sin" familjs flyttbil. Genom att Woody tänder raketerna på Buzz lyckas de bägge hamna i den bil som Andy färdas i. Nästa jul får Andy en hundvalp.

Goldeneye – (Premiär 1995-12-08, 451 048 besök) Se ovan 1995.

Mission: Impossible – (Premiär 1996-09-13, 428 516 besök) Action/USA/Brian de Palma/Från 11 år. Jim Phelps (Jon Voight), en nyckelperson inom Impossible Missions Force (IMF) får i uppdrag att eliminera en förrädare i Prag, och samlar ett team som infiltrerar en mottagning vid amerikanska ambassaden. Något går snett och alla blir skjutna utom Claire (Emmanuelle Béart), Jims hustru, och Ethan (Tom Cruise), som kontaktar CIA och blir medveten om att operationen var en fälla för att avslöja en förrädare inom IMF. Han misstänks själv, och försöker tillsammans med Claire och ett par nya samarbetspartners hitta den skyldige. Jim visar sig vara i livet och har tillsammans med Claire iscensatt mordet. Slutstriden

sker på ett tåg mellan England och Frankrike, där Jim råkar skjuta Claire och förföljs av Ethan upp på taket och till en helikopter, som Ethan dock lyckas fästa i tåget och sedan spränga. CIA-chefen ger Ethan upprättelse.

Pocahontas – (Premiär 1995-11-17, 374 679 besök) Se ovan 1995.

Förnuft och känsla (Sense and Sensibility) – (Premiär 1996-03-01, 330 429 besök) Drama/USA/Ang Lee/Barntillåten. 1700-talets England. Mrs Dashwood (Gemma Jones) och hennes tre döttrar Elinor (Emma Thompson), Marianne (Kate Winslet) och Margaret (Emile François) tvingas gå från gård och grund då hon blir änka. Utsikterna till äktenskap ser mörka ut, även om Edward Ferrars (Hugh Grant), bror till husets nya härskarinna, ser ut att ha ett gott öga till Elinor. Förälskelser kommer och går, och hemliga förlovningar, svek och sjukdom skapar spänning i tillvaron. Så småningom faller dock allt på plats, Edward och Elinor får varandra och Marianne gifter sig rikt med överste Brandon (Alan Rickman).

1997

Adam & Eva – (Premiär 1997-02-14, 648 242 besök) Komed/Sverige/Hannes Holm, Måns Herngren/Från 7 år. Brandmannen Adam (Björn Kjellman) räddar Eva (Josefin Nilsson), de förälskar sig och gifter sig. Efter fyra år är tristessen ett faktum. Ska de skiljas eller flytta till hus och skaffa barn? Adam inleder ett förhållande med sin brors barnflicka och uppmuntrar Eva att säga ja till ett år i Köpenhamn. Eva upptäcker otroheten och det blir skilsmässa. Hon träffar Åke, Adams kompis, och de gifter sig. Adam åker till Paris med sin väninna Tove, som i stället förälskar sig i en flygkapten. Tillbaka i Stockholm träffar han

Eva som är gravid. Åke har dock lämnat henne för en manlig vän. Adam och Eva närmar sig varandra på nytt.

101 dalmatiner (101 Dalmatians) – (Premiär 1997-02-07, 592 157 besök) Familjefilm/USA/Stephen Herek/Från 7 år. Dalmatinern Pongo ser till att hans husse Roger (Jeff Daniels), misslyckad datorspelskonstruktör, hittar en fästmö i mode-tecknaren Anita (Joely Richardson). Pongo hittar själv en fästmö i Anitas dalmatiner Perdy. Roger och Anita gifter sig och snart har dalmatinerparet en kull på femton valpar. Anita är anställd hos Cruella de Vil (Glenn Close) på hennes modehus. Hon vill betala vad som helst för valparna för att använda deras skinn i en päls. Hon fångar dem, men de befrias genom många djurs förenade list och Cruella fångslas.

Men in Black – (Premiär 1997-07-11, 580 998 besök) Komedi/USA/Barry Sonnenfeld/Från 11 år. Specialstyrkan Men in Black (MiB) har till uppgift att övervaka tusentalet fredliga utomjordingar i USA och se till att de inte bryter mot de regler som omgärdar deras existens. Utanför New York landar ett flygande tefat med en främmande varelse som tar över Edgars kropp (Vincent d'Onofrio). Samtidigt jagar polisen James (Will Smith) en främmande varelse som kastar sig ut från en byggnad efter att ha predikat jordens undergång. K (Tommy Lee Jones), veteran inom MiB, rekryterar James (kodnamn J). De förhör Edgars hustru och utplånar sedan hennes minne. Edgar spåras till Manhattan där han mördat en person på en restaurang. I offrets huvud återfinns en liten utomjording som identifieras av läkaren Laurel (Linda Fiorentino) som uppmanar K och J att söka en galax i Orions bälte. Om inte denna räddas kommer jorden att förstöras. K och J spårar galaxen till ett halsband som bärs av restaurangoffrets katt Orion, som nu är i Edgars våld, medan Edgar förvandlats till en insekt. K, J och Laurel eliminerar Edgar och räddar galaxen, J utplånar

K:s minne så att han återvänder till hustrun och fortsätter inom MiB, nu med Laurel som partner.

Bean – den totala katastroffilmen (Bean – the Ultimate Disaster Movie) – (Premiär 1997-09-05, 518 416 besök) Komedi/Storbritannien/Mel Smith/Barntillåten. Mr Bean (Rowan Atkinson), hopplös vaktmästare på National Gallery i London, skickas till Los Angeles som konstexpert av kollegorna som vill bli av med honom. Han skall tala vid avtäckningen av Whistlers målning av sin mor, som köpts tillbaka till USA, och får bo hos galleriets kurator David Langley (Peter MacNicol), vars familj lämnar honom på kuppen. Bean förstör originalmålningen, ersätter den med en kopia och håller ett banalt tal. Sedan räddar han livet på en polis och därefter på Langleys fru som fallit i koma, bådaddera av misstag. Åter hemma ses Whistlers original på hans vägg.

The Lost World. Jurassic Park – (Premiär 1997-09-19, 474 521 besök) Action/USA/Steven Spielberg/Från 11 år. Fyra år efter Jurassic Park-katastrofen har några djur räddats undan till en ö. Chefen Dr Hammond (Richard Attenborough) skickar dit ett filmteam med kaosforskaren Ian Malcolm (Jeff Goldblum), vars fästmö paleontologen Sarah Harding (Julianne Moore) redan är på plats. Hammond skickar också ett team till ön för att frakta urtidsdjur till en ny park i San Diego, vilket får djuren att känna sig hotade och gå till attack. Flera människor dödas. En tyrannosaurus rex med sin unge förs dock till San Diego, vilket leder till katastrof. Till sist lyckas Ian och Sarah föra tillbaka de båda djuren till fraktbåten för att under stark eskort återföra dem till isoleringen på ön.

Den engelske patienten (The English Patient) – (Premiär 1997-03-07, 365 960 besök) Drama/USA/Antony Minghella/Från 15 år. Ett plan skjuts ner över öknen i Nordafrika 1943 och den svårt brännskadade piloten (Ralph Fiennes) räddas av beduiner.

Hana (Juliette Binoche), som förlorat sin pojkvän och sin bästa väninna i kriget, vårdar honom senare i ett övergivet kloster, läser för honom och lyssnar på hans dramatiska minnen; han var ökenforskare och älskade en gift kvinna, Katharine (Kristin Scott Thomas). En agent, Caravaggio (Willem Dafoe) dyker upp, då han misstänker att patienten är en ungrare, Laszlo de Almásy, som spionerat åt tyskarna. I återblickar visas hans och Caravaggios historia. Kip, en sikhisk officer som desarmerar minor, kommer till klostret och blir Hanas älskare. Kriget slutar, Hana hjälper piloten att dö och de överlevande lämnar klostret.

Tomorrow Never Dies – (Premiär 1997-12-19, 362 360 besök) Action/Storbritannien/USA/Roger Spottiswoode/Från 15 år. Mediemogulen Elliot Carver (Jonathan Pryce) nöjer sig inte med att sälja nyheter genom sin tidning Tomorrow och sitt världsomspännande satellitnät – han skapar dem också. För att skapa en världskris sänker hans högteknologiska slagskepp ett brittiskt fartyg i Sydkinesiska sjön för att sedan skylla på kineserna. James Bond (Pierce Brosnan) sänds för att infiltrera ett stort party som Carver ger i Hamburg. Han träffar där Carvers vackra hustru, Paris (Teri Hatcher) som han tidigare haft ett förhållande med, och gör bekantskap med Wai Lin (Michelle Yeoh) från Folkets säkerhetsstyrka i Beijing. Genom att starta krig mellan Storbritannien och Kina planerar Carver att placera en kinesisk general som Kinas näste ledare, som ska ge Carver ensamrätt på radio- och TV-sändningar i Kina. Tillammans med Wai Lin lyckas Bond avslöja Carver och förhindra ett tredje världskrig.

Hercules – (Premiär 1997-11-14, 351 259 besök) Anime-rad/USA/John Musker, Ron Clements/Från 7 år. Hercules, son till Zeus och Hera, kidnappas av Hades och hamnar på jorden. För att kunna återvända till Olympen måste han bli hjälte. Han räddar den sköna Megara – ”Meg” – från en kentaur. Hon visar

sig dock vara i Hades' våld. Han får sedan utföra en rad stor-dåd, provningar som Hades sänder i hans väg. Till sist lyckas han besegra en cyklop, rädda Meg från dödsriket och besegra de fyra titanerna – berg, vind, lava och is. Då väljer han livet på jorden med Meg.

Min bäste väns bröllop (My Best Friend's Wedding) – (Premiär 97 10 03, 344 568 besök) Komedi/USA/P J Hogan/Barntillåten. Julianne Potter (Julia Roberts) får veta att hennes bäste vän och före detta älskare Michael O'Neal (Dermot Mulroney) står i begrepp att gifta sig med Kimmy Wallace (Cameron Diaz). Michael är nervös och ber om Juliannes stöd. Hon älskar dock Michael och försöker sätta käppar i hjulet för honom, men misslyckas ideligen. Då ringer hon sin homosexuelle vän George (Rupert Everett) som dyker upp och spelar pojkvän. Michael blir dock inte svartsjuk. Till sist skickar hon ett falskt e-mail i Kimmys fars namn där hon antyder att Michael ska få sparken. Denne blir upprörd och bryter med Kimmy, men glömmer inställa bröllopet. På bröllopsdagen bekänner Julianne sina känslor, hon och Michael kysser varandra och Kimmy flyr. Julianne söker dock upp henne och talar om att Michael älskar henne. På mottagningen dansar Julianne med George.

Con Air – (Premiär 1997-06-25, 339 444 besök) Action/USA/Simon West/Från 15 år. Cameron Poe (Nicholas Cage), villkorligt frigiven efter åtta år i fängelse för dråp, är på väg hem i myndighetens flygbolag Con Airs fångtransportplan för att återförenas med hustru och dotter. Ombord på planet finns också Cyrus "The Virus" Grissom (John Malkovich), som petar upp handbojorna med en nål och kapar planet. Vid en första mellanlandning får besättningen lämna planet i utbyte mot sex ytterligare fångar. Under tiden har federale sheriffen Vince Larkin (John Cusack) upptäckt planerna i Grissoms cell. Poe balanserar mellan Grissom och Larkin, och tvingar till sist piloten att kraschlanda i Las Vegas. Grissom flyr med en brand-

bil och förföljs av Poe och Larkin på motorcyklar. Grissom dödas i en krock med en pansarbil och Poe förenas med familjen.

1998

Titanic – (Premiär 1998-01-16, 2 166 584 besök) Drama/USA/James Cameron/Från 11 år. Vid en undersökning av Titanics vrak på jakt efter en diamant hittas en teckning av en ung kvinna, som visar sig ha överlevt katastrofen. Hon flygs till vraket och berättar om sina upplevelser från katastrofen 1912: Rose (Kate Winslet) och hennes rike fästman Cal (Billy Zane) går ombord på Titanic. Konstnären Jack (Leonardo di Caprio) har vunnit sin tredjeklassbiljett på poker. Han räddar Rose som vill hoppa överbord. Cal lovar Rose en berömd diamant. Men hon och Jack har förälskat sig och han målar av henne naken. Jack anklagas falskeligen för diamantstöld, arresteras och låses fast. När fartyget håller på att sjunka räddar Rose Jack ur arresten. Han hittar drivved åt henne och hon räddas, men han dör av köld. Hon byter namn och gömmer sig för Cal. Åter i nuet kastar Rose diamanten överbord och dör sedan.

Armageddon – (Premiär 1998-07-09, 592 752 besök) Action/USA/Michael Bay/Från 11 år. En jättelik asteroid befinner sig på kollisionskurs med jorden. Oljeborraren Harry Stamper (Bruce Willis) får uppdraget att genomföra en expedition för att landa på asteroiden, placera en atombomb i dess inre och därmed spränga den i bitar. Han tränar upp sitt eget team oljearbetare, bland dem A. J. Frost (Ben Affleck) som har ett förhållande med Stampers dotter Grace (Liv Tyler). De ger sig av i två separata rymdkapslar under Stampers respektive Frosts ledning, men den senares kapsel kraschar. Stampers team får i stället problem med borrhutrustningen, men räddas av Frost som överlevt. Då det visar sig att en man måste stanna kvar och

utföra sprängningen och lotten faller på Frost offerar sig Stamper i hans ställe. Övriga kan återvända till jorden och sprängningen lyckas.

Fucking Åmål – (Premiär 1998-10-23, 566 855 besök) Drama/Sverige/Lukas Moodysson/Från 11 år. Agnes (Rebecca Liljeberg) har 16-årsfest som ingen vill komma till. Hon är en outsider efter två år i Åmål. Till sist kommer Elin (Alexandra Dahlström), som Agnes är kär i, och hennes storsyster, som slår vad om att Elin inte vågar pussa Agnes. Elin vinner vadet och systerarna springer skrattande därifrån. Senare ber hon Agnes om ursäkt och de båda börjar lifta till Stockholm, men slängs ut av bilisten då de pussas. Agnes' mamma tjuvläser hennes dagbok i datorn med en konflikt som resultat. Elin inleder håglöst en förbindelse med Johan, kompis till Jessicas pojkvän, men gör sedan slut. Hon söker upp Agnes men råkar krossa hennes fönster. I skolan ber hon om ursäkt, och Agnes och Elin hamnar på toaletten där de kysser varandra. När andra elever bankar på tar Elin ställning och de öppnar dörren och visar sig tillsammans.

Mulan – (Premiär 1998-11-13, 479 068 besök) Anime-rad/USA/Barry Cook, Tony Bancroft, Från 7 år. Hunnerna förbereder en invasion av Kina. Den åldrade och sjuke fadern i familjen Fa bereder sig att gå in i kejsarens armé. Dottern Mulan klär ut sig till man och tar hans plats, med hjälp av draken Mushu och lyckosyrsan Cri-Kee. Mulan tränas av kapten Shang som hon blir kär i. Shang leder sina rekryter mot hunnerna. Mulan lyckas hejda fienden med ett snöskred, men hennes identitet avslöjas när hon skadas. Hennes liv skonas, men hon kastas ut från truppen. Mulan får veta att hunnernas hövding förbereder en attack mot kejsarpalatset och kejsaren kidnappas. Mulan, Shang och några av hans män tar sig in i palatset förklädda till dansare och lyckas efter en strid befria kejsaren. Mulan belönas av denne för sin tapperhet och åter-

vänder hem till familjen. Shang, som insett att han älskar henne, kommer efter och ber fadern om hennes hand.

Livet från den ljusa sidan (As Good As It Gets) – (Premiär 1998-02-13, 396 134 besök) Komedi/USA/James L Brooks/Från 11 år. Melvin Udall (Jack Nicholson) är en medelålders ensamstående författare i New York, en misantrop med bacillskräck som rutar in sitt liv med diverse ritualer. Som granne på Manhattan har han den homosexuelle konstnären Simon (Greg Kinnear) och dennes lille hund Verdell som Melvin hatar. Melvin, som just håller på att avsluta sin bok nr. 62, äter dagligen lunch på kvarterskroger, full av sarkasmer, beväpnad med plastbestick och serverad av den ensamstående modern Carol Connelly (Helen Hunt). När Simon misshandlas och rånas för tillfälligheterna samman Melvin, Carol och Simon. Melvin tvingas ta hand om Verdell och engagerar sig plötsligt också i Carols svårt astmatiska son. Småningom lyckas också Melvin få Carol att tro på hans kärlek.

Rädda menige Ryan (Saving Private Ryan) – (Premiär 1998-10-09, 394 841 besök) Drama/USA/Steven Spielberg/Från 15 år. Dagen D 1944. Kapten Miller (Tom Hanks) förlorar de flesta av sina män vid landstigningen på Omaha Beach. Snart får han ett nytt uppdrag: att rädda menige Ryan som finns bakom fiendens linjer. Tre av Ryans bröder har redan dödats och militärledningen vill skicka hem honom. Miller väljer sex män för uppdraget. De hittar en Ryan som visar sig vara fel man. En av Millers män blir dödad. Nästa dag berättar en svårt sårad soldat att Ryan sänts till Ramelle för att försvara en bro. På vägen dit förlorar Miller ytterligare en man. När de spårat Ryan (Matt Damon) vägrar han lämna sina kamrater. Miller beslutar att de skall hjälpa till att försvara bron. Tyska stridsvagnar anfäller, men med hjälp av amerikanska plan i sista minuten lyckas man hålla bron. Miller dör och endast en av hans män och Ryan överlever.

Tomorrow Never Dies – (Premiär 1997-12-19, 387 345 besök)
Se ovan 1997.

Mannen som kunde tala med hästar (The Horse Whisperer) – (Premiär 1998-09-04, 386 043 besök) Drama/USA/Robert Redford/Från 11 år. 13-åriga Grace (Scarlett Johansson) och hästen Pilgrim skadas allvarligt i en olycka och Grace förlorar en del av sitt ben. Hennes mor Annie (Kristin Scott Thomas) inser att dotterns välbefinnande är bundet till den nu psykiskt störda hästen. Annie konsulterar Tom Booker (Robert Redford), som kan få kontakt med hästar. Då han visar sig ovillig att bistå beger hon sig till hans ranch, och han ger efter. Sakta vinner han Pilgrims förtroende. Annie och Grace stannar på ranchen under terapitiden, och Annie och Tom blir förälskade. Graces och Pilgrims terapi slutförs lyckosamt, och Grace återvänder med sin far till New York. Annie ställs inför valet mellan två män och Tom ser henne köra iväg med Pilgrim.

Hamilton – (Premiär 1998-01-30, 369 211 besök) Action/Sverige/Norge/Harald Zwart/Från 15 år. På initiativ av CIA får Carl Hamilton (Peter Stormare) i uppdrag att stoppa ett försök att smugla ut en kärnvapenmissil från Ryssland via Sverige. Med fem man far han till ryska tundran för att stoppa försöket. Den smugglande gruppen hittas och avrättas med ett undantag. Men ingen kommer till platsen för överlämnandet av missilen. Mordet på en långtradarchaufför avslöjar en andra missil som smugglats ut och är på väg till Libyen. Hamilton ingriper och spåren leder till amerikanen Mike Hawkins (Mark Hamill), med skrotningsföretag i Ryssland som fasad och hjälp från KGB. Hamilton desarmerar missilen och Hawkins dödas.

Dödligt vapen 4 (Lethal Weapon 4) – (Premiär 1998-07-29, 332 229 besök) Action/USA/Richard Donner/Från 15 år. Polis-kollegorna Martin Riggs (Mel Gibson) och Roger Murtaugh (Danny Glover) upptäcker under en fisketur organiserad män-

niskosmuggling av kineser till USA, vilket senare leder dem till ett asiatiskt brottssyndikat med en hämndlysten ledare, Wah Sing Ku. En privatdetektiv och en ny ung polis kopplas också in. Riggs och Murtaugh spårar en tryckeriverksamhet med falska kinesiska sedlar, avsedda att köpa loss några ledare för ett brottssyndikat. Vid slutuppgörelsen, då Riggs och Murtaugh spelar ut två brottsorganisationer mot varandra, dödas de flesta och efter en lång och utdragen kamp kan Wah Sing Ku också dödas. En parallellhandling kretsar kring att Riggs väntar barn med sin sambo, polisens internutredare Lorna Cole, och att Murtaughs dotter Rianne väntar barn, som det visar sig med den unge polisen.

1999

Notting Hill – (Premiär 1999-06-30, 893 212 besök) Komedifilm/USA/Roger Michell/Barntillåten. William Thacker (Hugh Grant) är frånskild och bor i ett litet hus i Notting Hill, London, omgiven av en originell vänkrets. Han har också en resebokhandel på Portobello Road. Dit kommer en dag filmstjärnan Anna Scott (Julia Roberts) och köper en bok. Tillfälligheter gör att de möts igen och Anna följer honom till en middag på hans systers födelsedag. Senare går de på restaurang och Anna bjuder William med upp på hotellrummet, där dock hennes pojkvän dykt upp. När pressen publicerat gamla nakenfoton av Anna gömmer hon sig hos William. Efter en natt med honom överraskas de av pressen och Anna blir rasande. Nästa gång hon kommer till London söker han upp henne på filminspelningen, men ett missförstånd håller på att skilja dem åt. Till sist friar William under en presskonferens, och i slutbilden väntar Anna barn.

Tarzan – (Premiär 1999-11-12, 827 688 besök) Anime-rad/USA/Kevin Lima, Chris Buck/Från 7 år. Efter ett dramatiskt skeppsbrott utanför Afrika och efter att ha förlorat sina föräldrar tas pojken Tarzan om hand av gorillan Kala som själv förlorat ett barn. Hennes make Kerchak kan dock inte acceptera denna bleka och hårlösa varelse som sin son, utan Kala får själva ta hand om Tarzans fostran. Till ön kommer den tankspridde professor Porter, hans dotter Jane och deras guide, jägaren Clayton, för att studera gorillor. Men Claytons avsikt är egentligen att fånga gorillor för att sedan sälja dem vidare. Tarzan möter Jane och förstår att han är en människa. Han hjälper sin gorillafamilj mot Clayton och hans anhang. Jane och Tarzan förenas.

Star Wars Episod 1 – Det mörka hotet (Star Wars Episode I – The Phantom Menace) – (Premiär 1999-08-19, 807 362 besök) Äventyr/USA/George Lucas/Från 11 år. Den galaktiska Republiken är i fara. Två Jedi-krigare, Qui-Gon Jinn (Liam Neeson) och Obi-Wan Kenobi (Ewan McGregor) som värnar om galaxens fred och rättvisa, kallas in för att förhandla fram en lösning. De upptäcker att den giriga Handelsfederationen, uppbackad av en mörk Jedi, tänker inleda krig mot den lilla fridfulla planeten Naboo, vars unga drottning Amidala (Natalie Portman) ställs inför svåra beslut när kriget tycks oundvikligt. De båda Jedi-krigarna landar på Naboo och blir vänner med Jar Jar Binks (Ahmed Best) från rasen Gunga. Invasionen lyckas och de hjälper Amidala att fly. Under flykten räddas rymdskeppet från förintelse av R2-D2, men det behöver repareras och de stannar på planeten Tatooine. Den mörke Jedin har sänt ut sin lärling Darth Maul på jakt efter Amidala. Qui-Gon träffar en slavpojke på Tatooine, Anakin Skywalker (Jake Lloyd), som han identifierar som född till Jedi och köper loss. När gruppen skall lämna planeten duellerar Darth Maul med Qui-Gon. Amidala får veta att galaktiska senaten inte vill hjälpa Naboo, och Jedirådet vägrar Qui-Gon att träna Anakin till Jedikrigare.

Amidala bestämmer sig för att återvända till Naboo, följd av Qui-Gon, Obi-Wan, Jar Jar och Anakin, för att göra uppror mot Federationen. Hon övertygar Gungas om att iscensätta ett angrepp som drar bort angriparna från staden, medan hennes grupp ska smyga in i palatset för att fånga Federationens vicekung. Just som Gungas håller på att förlora slaget sätter sig Anakin bakom spakarna på ett skepp och förstör Federationens kommandoskepp. Darth Maul dödar Qui-Gon i en duell, men dödas sedan av Obi-Wan. Sedan Naboo befriats blir Anakin dennes lärling.

Ett småkryps liv (A Bug's Life) – (Premiär 1999-02-05, 633 708 besök) Animerad/USA/John Lasseter, Andrew Stanton/Från 7 år. En myrkoloni på en liten ö tvingas varje år lämna ifrån sig den mat de samlat ihop till ett gäng elaka gräshoppor ledda av den tuffe Hopper. Olyckliga omständigheter gör att förrådet hamnar på sjöbotten och gräshopporna blir rasande. Flip, som ofrivilligt bär skuld till det hela, lovar sätta stopp för gräshoppornas plundringar genom att anställa småkryp som ska skydda myrorna och deras mat. Flip återvänder till myrsamhället med ett gäng slagskämpar, som dock visar sig vara sju småkryp som är arbetslösa insekter från en loppcircus, och som ogillar att slåss. Detta utlöser både förvecklingar och missöden, men ger också upphov till hjältedåd från många inblandade och ett lyckligt slut.

Under solen – (Premiär 1998-12-25, 540 773 besök) Drama/Sverige/Colin Nutley/Från 7 år. Olof (Rolf Lassgård), ensamstående lantbrukare i 1950-talets Västergötland, annonserar efter en hushållerska. I övrigt har han sin unge vän Erik (Johan Widerberg) till hjälp, som lånar pengar av Olof för att köpa in sig i en travhäst. Ellen (Helena Bergström) svarar på Olofs annons och får börja omgående, men Erik är sur. De tre firar midsommar tillsammans. Medan Olof är på begravning får Ellen besök av Erik, som skryter om sin tid på sjön. Det uppstår

ömna känslor mellan Olof och Ellen. Erik är sarkastisk. Ellen konfronterar Erik angående lånet till travhästen och kräver återbetalning. Som hämnd gör Erik antydningar om Ellens förflutna. Ellen lämnar gården under Olofs frånvaro och lämnar en lapp om orsaken. Olof, som är analfabet, ber Erik läsa. Han förfalskar innehållet och mönstrar sedan på en båt. Efter en tid återvänder Ellen till Olof.

Matrix – (Premiär 1999-07-14, 465 677 besök) Action/USA/Australien/Andy Wachowski, Larry Wachowski/Från 15 år. Kontoristen Thomas Anderson (Keanu Reeves) arbetar på nätterna som datahackern Neo. Han får en varning från den okända kvinnan Trinity (Carrie-Anne Moss), men åker fast genom agenten Smith (Hugo Weaving) som behöver hans hjälp att få fast en man vid namn Morpheus (Laurence Fishburne). Neo vägrar och släpps. Trinity låter honom möta Morpheus som är ledare för en grupp som bekämpar Matrix, en artificiell intelligens som kontrollerar världen. Morpheus förklarar att planetens människor är fångar i Matrix' illusioner. Neo ansluter sig till Morpheus' grupp. Han tränas och programmeras med fantastiska färdigheter. Morpheus är säker på att Neo är den utvalde, "The One" som skall rädda planeten. Men gruppen förråds av en av sina medlemmar, och Morpheus infångas av Smith som ska få honom att avslöja var Zion, mänsklighetens sista starka fäste, ligger. Neo och Trinity kämpar mot alla odds för att rädda Morpheus. När Matrix' styrkor knappar in lyckas Smith fånga Neo och skjuta ner honom, men Trinity räddar honom från döden genom en kyss. Neo tar livet av Smith, omfamnar Trinity och accepterar sin roll som "The One", för att återuppväcka en slumrande värld.

Runaway Bride – (Premiär 1999-09-03, 458 393 besök) Komed/USA/Garry Marshall/Barntillåten. Ike Graham (Richard Gere) är krönikör i en New York-tidning och har drabbats av skrivkramp. På sin favoritbar får han höra talas om en viss

Maggie (Julia Roberts) i Maryland, som har för vana att smita från kyrkan vid sina bröllop. Han skriver en krönika späckad med fel, får sparken av sin chef och f.d. fru, och beslutar sig för att åka till Maryland och ta reda på den sanna historien. Maggie planerar nu nästa bröllop, medan Ike kartlägger hennes förflutna. Ike får ta den tänkte brudgummens plats, men även detta bröllop går i stöpet – bruden försvinner från kyrkan i en skåpbil. Efter en tid söker hon dock upp Ike i New York och friar. Nu gifter de sig utomhus.

Vuxna människor – (Premiär 1999-09-24, 420 459 besök)
Komedi/Sverige/Fredrik Lindström, Felix Herngren/Från 7 år.
Advokaten Frank (Felix Herngren) och klädbutiksinnehavaren Nenne (Karin Bjurström) har varit tillsammans i åtta år och är gifta sedan tre år, men det har gått slentrian i äktenskapet och de har gått till terapeut. Frank dagdrömmer, mest om sex. Frank tänker överraska med middag men Nenne ringer och säger att hon ska sova över hos sin mor. Senare går Frank med blommor till klädbutiken och vill gå på vernissage på utställningen Skilda vägar, men Nenne ska träffa sin bror. Ensam på vernissagen träffar Frank Sofia, konststuderande. Nästa kväll har Nenne bjudit hem kollegan Rosie och hennes nye kille George, som flirtar med Nenne medan Frank pratar i telefon med Sofia. Frank påstår att han ska jobba helg men går till Sofia. Nenne ringer på mobilen och Frank påstår att han är i Göteborg. Rosie ertappar honom med Sofia på krogen och söker upp Nenne, som vägrar släppa in henne eftersom hon har George hemma. Trasslet fortsätter, tills Nenne ertappar George med barnflickan Kajsa och slår sönder hans lägenhet, samtidigt som Frank friar till Sofia och får nej. Nenne får Sofias presenter och terapeuten försäkrar att äktenskapet kommer att hålla på grund av parets ärlighet.

Världen räcker inte till (The World is Not Enough) – (Premiär 1999-12-08, 419 379 besök) Action/Storbritannien/USA/Michael Apted/Från 15 år. James Bond (Pierce Brosnan) är i Bilbao i Spanien för att hämta en stor summa pengar som hittats hos en dödad MI6-agent. Han återvänder till London och överlämnar pengarna till en oljemagnat på huvudkontoret. Denne dör dock i en explosion. På begravningen möter Bond hans dotter Elektra (Sophie Marceau), en gång kidnappad av terroristen Renard (Robert Carlyle). Denne har en kula i sitt huvud som långsamt dödar honom men gör honom okänslig för smärta. Elektra tänker fortsätta sin fars verk, bygget på en enorm pipeline från Ryssland över västra Asien till Istanbul. Bond sänds av sin chef M till Azerbajdzjan för att skydda Elektra och avslöja hennes fars mördare. De undkommer en attack under en skidtur, besöker kasinot i Baku och hamnar i sängen. Bond besöker en atomteststation i Kazakstan och möter kärnvapenexperten Christmas Jones (Denise Richards). Han upptäcker hur Renard stjälar en atommissil men kan inte stoppa honom, utan förföljer honom till Istanbul och ser hur han monterar in missilen i Elektras pipeline. Bond och Christmas förstår att den inte är kärnvapenbestyckad och låter den explodera. Renard och Elektra visar sig vara ett kärlekspar i maskopi. Elektra är hjärnan bakom allt och sin fars mördare, med målet att åstadkomma rivaliserande pipelines. Paret kidnappar M och tänker döda henne. Bond dödar Elektra och räddar M. Tillsammans med Christmas förföljer han Renard till en ubåt där denne slutligen besegras.

Tsatsiki, morsan och polisen – (Premiär 1999-10-01, 400 900 besök) Familjefilm/Sverige/Ella Lemhagen/Barntillåten.

Tsatsiki (Samuel Haus) bor i ett radhus i en Stockholmsförort med sin mamma Tina (Alexandra Rapaport), gitarrist och rockbandssångerska. Han är frukten av en semesterkärlek i den grekiska övärlden, och har bara ett foto på sin pappa. Tsatsiki tränar att hålla andan under vatten för att kunna visa sin pappa

någon gång. Han upptäcks av polisen Göran (Jacob Ericksson) som dyker efter honom. Denne flyttar in i mammans uthyrningsrum. Tsatsiki försöker förena mamman och polisen, men utan framgång. Göran flyttar. Tina och Tsatsiki åker till Grekland och han träffar sin pappa (George Nakas). På hemvägen från Arlanda kör Tina för fort och hejdas av en polis – Göran.

Videogram

1991

Pretty Woman – Se ovan Biograffilmer 1990.

Nikita – Action/Frankrike/Italien/Luc Besson/Från 15 år. Den totalt asociala Nikita (Anne Parillaud) döms som 20-åring till livstid för mord på tre polismän. Mot sin vilja rekryteras hon av franska underrättelsetjänsten och tränas av Bob (Tcheky Karyo) till agent med rätt att döda. Officiellt avlider hon av en överdos. Fyra år senare börjar hon begå mord för statens räkning. Hon heter nu Marie Clément och sägs arbeta som sjuksköterska. Hennes pojkvän Marco (Jean-Hugues Anglade) vet inget om hennes förflutna och anar inte vad hon egentligen sysslar med. För första gången i sitt liv är Nikita lycklig, men slits mellan kärleken och sina uppdrag. Komplikationer uppstår under ett uppdrag, och till sist väljer Nikita att försvinna.

Titta han snackar! – Se ovan Biograffilmer 1990.

Lovligt byte (Bird on a Wire) – Action/USA/John Badham/Från 15 år. Rick Jarmin (Mel Gibson) lever med hjälp av FBI under falsk identitet sedan han för många år sedan vittnat i en rättegång mot knarkmaffian. Varje gång hans rätta identitet hotat att röjas har han bytt namn, livshistoria och stad. Hans f.d. flickvän, Marianne (Goldie Hawn), som trott att Rick är död, träffar

honom av en händelse på bensinmacken där han jobbar. Samtidigt har en korrumpierad FBI-agent talat om för de män Rick vittnat mot, Sorenson och Diggs, var han finns. Rick och Marianne flyr för sina liv och lyckas till sist oskadliggöra sina förföljare.

Misstänkta förbindelser (Internal Affairs) – Thriller/USA/Mike Figgis/Från 15 år. Raymond Avila (Andy Garcia), just befordrad till Los Angeles-polisens avdelning för interna utredningar, och hans partner Amy Wallas (Laurie Metcalf) börjar undersöka polisen Van Stretch (William Baldwin) som misstänks för korruption. De stöter då på Dennis Peck (Richard Gere), som försörjer tre f.d. fruar och åtta barn på sin polislön, och Raymond försöker förgäves få Van Stretch att skvallra på Peck. Peck låtsas vara vänligt stämd till Raymond men börjar ge antydningar om hans hustrus (Nancy Travis) otrohet. Van Stretch diskuterar sina affärer med Peck med sin hustru, som dock visar sig ha en kärleksaffär med Peck, som arrangerar ett mord på Van Stretch och själv skjuter mördaren. Raymond misstänker sin fru för att ha en affär med Peck. Dennes fru avslöjar att Peck är yrkesmördare. När Amy försöker arrestera honom skjuts hon ner. Medan Raymond följer henne till sjukhuset tar sig Peck hem till Raymond och terroriserar hans fru. Raymond ingriper och tvingas skjuta Peck.

Revenge. Hämnad – starkare än kärlek (Revenge) – Thriller/USA/Tony Scott/Från 15 år. Cochran (Kevin Costner) tar ledigt från sitt yrke som pilot och reser till Mexico på inbjudan av sin gode vän Tiburon Mendez (Anthony Quinn), en man med pengar och makt. Han har också en vacker ung fru, Miryrea (Madeleine Stowe), som inleder ett förhållande med Cochran. När detta kommer till Tiburons kännedom misshandlar han Cochran och sätter Miryrea på horhus. Cochran överlever och ger sig ut för att finna Miryrea. Han hittar henne i ett kloster i

Murito, men när han bär ut henne i solskenet dör hon i hans armar.

Ensam hemma – Se ovan Biograffilmer 1991.

Jakten på röd oktober – Se ovan Biograffilmer 1990.

Pacific Heights – den objudne gästen (Pacific Heights) – Thriller/USA/John Schlesinger/Från 15 år. Högt ovanför San Francisco ligger stadsdelen Pacific Heights, dit Drake (Matthew Modine) och Patty (Melanie Griffith) flyttar sedan de köpt sitt drömhus. De hyr ut två lägenheter för att kunna betala lånen. Men de får genast problem med mannen på nedre botten, Carter Hayes (Michael Keaton). Han betalar inte hyran, och när Drake och Patty försöker vräka honom startar han ett psykologiskt krig mot det försvarslösa paret, ett krig de inte har råd att förlora av rädsla för att också förlora sitt hem. Drake misshandlar Carter och döms till besöksförbud i huset. När han ändå dyker upp skadskjuter Carter honom och försvinner. Patty spårar Carter som grips av polisen. Fri mot borgen återvänder han till huset, misshandlar Drake och hotar Patty. Under ett handgemäng med Patty och Drake blir Carter spetsad och dör.

Misstänkt för mord (Presumed Innocent) – Thriller/USA/Alan J Pakula/Från 11 år. Åklagare Rusty Sabich (Harrison Ford) får hand om ett fall där en kvinnlig åklagare, Carolyn Polhemus, hittats våldtagen och mördad. För hans chef Raymond Horgan (Brian Dennehy) kan mordet betyda slutet på en lysande karriär. Få vet att Rusty själv haft ett förhållande med åklagaren. När detta avslöjas står han plötsligt själv i den anklagades bås. Under rättegången avslöjas en rad oegentligheter. Alla inblandade, poliser och jurister, har något att dölja. Rusty frias, och får veta sanningen av sin fru (Bonnie Bedelia) – hon är mördaren.

1996

Goldeneye – Se ovan Biograffilmer 1995.

Copycat – Thriller/USA/Jon Amiel/Från 15 år. Kriminalpsykologen Helen Hudson (Sigourney Weaver) föreläser om seriemördare. Efteråt attackeras hon av Darryll Lee Cullum (Harry Connick, jr) och tvingas åse mordet på en poliskonstapel. Drabbad av torgskräck stänger hon in sig i sin lägenhet, med assistenten Andy och datorn som enda yttervärldskontakter. Ett år senare inträffar ett antal mord i San Francisco. Poliserna M J Monahan (Holly Hunter) och Ruben Goetz (Dermot Mulroney) får hand om fallen. De kontaktar Hudson som ser ett mönster: mördaren kopierar en rad ökända seriemördare. Det visar sig att mördaren har kontakt med Cullum som sitter i fängelse. Hudson övertalas att tala med Cullum via datorn och han ger henne en viktig ledtråd. Innan Monahan och Goetz hinner följa upp den skjuts Goetz i en eldstrid på polisstationen. Hudson får ett meddelande från mördaren och förstår att också han besökt hennes föreläsning. Han kidnappar Hudson, för henne till föreläsningssalen och iscensätter Cullums mordscen. Nu är Monahan utsedd till offer. Hudson övervinner dock sin fobi och flyr upp på taket, där mördaren i stället skjuts av Monahan.

Heat – Action/USA/Michael Mann/Från 15 år. Neil McCauley (Robert de Niro) och hans gäng utför en kupp mot en värde-transport. En ny gängmedlem, Waingro (Kevin Gage) spårar ur och skjuter vakterna. Vincent Hanna (Al Pacino) undersöker brottsplatsen och hittar en ledtråd i ett smeknamn, "Slick". Han lyckas spåra den brottsling som brukar kalla folk så. McCauley blir kär i Eady (Amy Brenneman) som ingenting vet om hans brottsbana. De planerar att fara till Nya Zeeland. McCauley och hans gäng planerar en ny bankkupp trots att de är bevakade, skakar av sig sina bevakare och utför kuppen. Precis när de

lämnar banken anländer dock polisen efter ett tips. McCauley håller på att klara sig iväg med Eady men vill först döda Waingro. Han lyckas men skjuts av Hanna.

Casino – Action/USA/Martin Scorsese/Från 15 år. Ace Rothstein (Robert de Niro), bookmaker i Las Vegas på 1970-talet, har installerats där av Kansas City-maffian. Han gifter sig med Ginger Mc Kenna (Sharon Stone) som inte älskar honom men lovats ekonomiskt oberoende. Hon fortsätter att träffa sin gamle pojkvän (James Woods). Yrkesmördaren Nicky Santoro (Joe Pesci), barndomskamrat till Ace, skickas till Vegas för att skydda honom. Han portförbjuds på alla casinon på grund av sin våldsamhet och blir tillsammans med sin bror tjuv på heltid. Ginger drog sig och rymmer med dottern. Nicky ingriper och hon återvänder till Ace, faller sedan i Nickys armar och slutar på en bordell, död av en överdos. FBI stoppar casino-verksamheten och bröderna Santoro mördas av maffian. Ace överlever en bilbomb och lever vidare som bookmaker i San Diego.

Beslut utan återvändo (Executive Decision) – Action/USA/Stuart Baird/Från 15 år. En 747 Jumbojet kapas på väg från Aten av en grupp terrorister. De kräver frigivandet av en islamisk terroristledare. Vid ett möte i Pentagon hävdar major David Grant (Kurt Russell) att en nervgas troligen finns ombord och att det egentliga motivet är en kamikaze-attack mot Washington. Den enda lösningen är att stoppa planet innan det når amerikanskt luftrum. Överstelöjtnant Travis' (Steven Seagal) specialkommando sänds iväg tillsammans med Grant för att docka 747:an. Under dockningen dödas Travis och gruppens radio kollapsar, så myndigheterna får inte veta att de lyckats. Gruppen finner nervgasbomben och desarmerar den. Under tiden får Grant kontakt med flygvärdinnan Jean (Halle Berry) och det framkommer att terroristledaren har en hemlig partner ombord med en bomb som är okänd för övriga terro-

risten. Presidenten beordrar nedskjutning av 747:an. Teamet lyckas dock signalera till bombplanen om sin närvaro. Grant och teamet tar sig in i passagerarkabinen och skjuter ner terroristerna. Den okände aktiverar bomben som dock kortsluts. Terroristledaren skjuter piloten men Grant lyckas med Jeans hjälp landa planet.

Jumanji – Äventyr/USA/Joe Johnston/Från 11 år. 1969, New England. Den unge Alan Parrish (Robin Williams) hittar ett brädspel, Jumanji, på en byggplats. När han spelar det tillsammans med sin kompis Sarah (Bonnie Hunt) försvinner han in i dess mystiska inre, där han blir kvar i 26 år, tills ett par andra barn, Judy (Kirsten Dunst) och Peter (Bradley Pierce), börjar spela det. När de av en ren slump lyckas beskriva Alan återvänder han som 38-åring. Alan, Judy, Peter och Sarah fortsätter sitt spel, varvid jättemoskiter, apflockar, hordar av elefanter och noshörningar anfäller grannskapet och naturkatastrofer hotar. Men till sist lyckas de genomföra spelet enligt reglerna och avsluta det.

Broken arrow – Action/USA/John Woo/Från 15 år. Vic Deakins (John Travolta) och Riley Hale (Christian Slater), två piloter inom det amerikanska stridsflyget, får i uppdrag att testa en topphemlig BR Stealth-bombare utrustad med två kärnvapenstridsspetsar. Under färden försöker Deakins skjuta Hale för att själv ta kommandot över planet. Hale, som skjuts ut i katapult från planet, upptäcks av polisofficeren Samantha Mathis (Terry Carmichael). Hon beslutar hjälpa honom i försöken att få tillbaka stridsspetsarna från Deakins. Denne levererar bomberna till sina bundsförvanter och skickar en helikopter för att döda Hale, vilken denne förstör tillsammans med Mathis, men utan att lyckas ta över bombtransporten. Med en ”broken arrow” (kodnamn för försvunna kärnvapen) på halsen sänder den amerikanska regeringen en styrka till hjälp. Efter halsbrytande äventyr, bland annat på botten av en nedlagd

koppargruva, där den ena bomben briserar, och på taket till ett framrusande tåg, kan Hale både desarmera den återstående bomben, bevittna Deakins död och återförenas med Mathis.

Krigarens själ (Once Were Warriors) – Äventyr/Nya Zeeland/Lee Tamahori/Från 15 år. Beth Heke (Rena Owen) från en förnäm Maorifamilj har ”gift ner sig” med Jake Heke (Temuera Morrison), ättling från brittiska slavar, och bor i Auckland med make och fem barn. Han är arbetslös, super hårt och misshandlar henne. Familjen hotas av sönderfall. Äldste sonen har blivit medlem i ett gäng maoriska ”krigare”. Andre sonen ställs inför rätta och döms till ungdomsvårdsskola. Äldsta dottern våldtas av en av Jakes superbröder och hänger sig. När fadern genom hennes dagbok får veta vem som är skyldig misshandlar han honom svårt. Beth tar till sist de yngsta barnen och överger Jake.

De tolv apornas armé (Twelve Monkeys) – Action/USA/Terry Gilliam/Från 15 år. I Gilliams utvidgade nyfilmatisering av Chris Markers Terrassen (*La Jetée*) blir Cole (Bruce Willis) vittne till hur en oskyldig man skjuts ner på en flygplats. I Philadelphia 2035 beslutar en underjordisk överlevande procent av mänskligheten skicka Cole tillbaka till 1996 för att spåra de tolv apornas armé, upphov till det dödliga virus som slagit ut världen. Av misstag hamnar Cole i Baltimore 1990, varnar för mänsklighetens undergång, anses galen och placeras på mentalsjukhus i psykiatern Kathryn Raillys (Madeleine Stowe) vård. Han flyr tillbaka till 2035, skickas tillbaka till första världskriget, får en kula i benet och hamnar slutligen i 1996. Efter ännu en tidsresa övertygar han med kulans hjälp Kathryn om sin historia. De spårar viruset till virologen Goines, vars son Jeffrey (Brad Pitt) styr en sammanslutning för djurens frihet med namnet De tolv apornas armé. Goines’ assistent avslöjas med viruset i en väska, Cole skall skjuta honom men skjuts i sin

tur och ser som ett yngre jag sig själv dödas. Assistenten hamnar på ett flygplan med en vetenskapskvinna från 2035.

Farliga sinnen (Dangerous Minds) – Drama/USA/John N. Smith/Från 11 år. Den nyligen skilda LouAnne Johnson (Michelle Pfeiffer), f.d. marinsoldat, får arbete som hjälplärare vid en skola där hennes vän Hal (George Dzundza) är lärare. Där får hon arbeta med elever som har speciella behov. Hon bryter mot skolans alla regler och skapar en egen, avancerad undervisningsplan. Hon får problem såväl med skolbyråkratin som med elevernas hotfulla vardagsverklighet. En av dem skjuts till döds utanför skolan. Upprörd och desillusionerad tänker LouAnne säga upp sig, men ändrar uppfattning sedan hennes klass protesterat.

1997

Fargo – Thriller/USA/Joel Coen/Från 15 år. Den skuldtyngde bilförsäljaren Jerry Lundegaard (William H. Macy) far till Fargo för att muta två skurkar – Carl (Steve Buscemi) och Gaear (Peter Stormare) – att kidnappa hans hustru, i syfte att pressa pengar av svärfadern. De båda stoppas av polisen. Gaear dödar polisen och två förbipasserande vittnen. Polischefen Marge Gunderson (Frances Mc Dormand) jagar mördarna. Svärfadern mördas av Carl, medan hustrun och sedan även Carl mördas av Gaear. Marge frågar ut Jerry, hittar mördarnas bil och Gaear som har stoppat liken i flismaskinen. Hon skjuter honom i benet och arresterar honom, varefter också Jerry grips.

Mission Impossible – Se ovan Biograffilmer 1996.

Tin Cup – Komedi/USA/Ron Shelton/Barntillåten. En eftermiddag dyker psykiatern Molly Griswold (Rene Russo) upp på Roy "Tin Cup" Mc Avoys (Kevin Kostner) golfskola. Hon har

nyligen anlönt till staden (Salome i västra Texas) och beslutat lära sig spela golf. Roy blir genast kär. Nästa dag kommer Roys gamle collegekamrat David (Don Johnson), numera golfproffs, till skolan och ber Roy ställa upp som caddy i en tävling. Roy förlorar tålamodet, satsar på en motkandidat och blir rasande när David avskedar honom. Molly visar sig vara Davids flickvän. Roys kollega föreslår att han ska ställa upp i US Open för att imponera på Molly. Hon får Roy som patient och han bekänner sin kärlek. Hon lämnar David och stöder Roy i US Open. Han förlorar på grund av halsstarrighet men kvalificerar sig till nästa år, och han vinner Mollys hjärta.

Primal Fear – Action/USA/Gregory Hoblit/Från 15 år. Martin Vail (Richard Gere), framgångsrik och karriärlysten advokat i Chicago, åtar sig att försvara Aaron Stampler (Edward Norton), en 19-årig korgosse som anklagas för mordet på ärkebiskopen. I rättegången får Martin möta åklagaren Janet Venable (Laura Linney), en f.d. älskarinna, som verkar för dödsstraff. En läkare som Martin anlitat kommer fram till att Aaron lider av personlighetsklyvning och har en brutal sida som han kallar Roy. Roy attackerar Janet under korsförhöret och ska sändas till psykiatrisk vård. I ett sista samtal med Aaron får Martin veta att hans karaktär varit ett spel och att Roy är den verkliga Aaron som mördat ärkebiskopen.

Long Kiss Goodnight – Action/USA/Renny Harlin/Från 15 år. Samantha Caine (Geena Davis), en ordinär hemmafru i New England, lider av minnesförlust efter att ha hittats medvetslös. När en man dyker upp i hennes hem med avsikt att döda oskadliggör hon honom rutinerat. Hon inser att något finns dolt i hennes förflutna och tar hjälp av detektiven Mitch Hennessy (Samuel L. Jackson). Det visar sig att hon varit agent för regeringen. Nu hotas hon av lejda mördare därför att hon vet för mycket, och fångas och torteras. Det väcker hennes mördarinstinkter, och hon förvandlas på nytt till Charly, sitt gamla jag.

Hon gör sig fri, eliminerar tillsammans med Mitch regeringens agenter, räddar sin dotter som kidnappats och förhindrar en bombmassaker på civila som araberna skulle ha lastats för.

Adam & Eva – Se ovan Biograffilmer 1997.

Våldsskildringsrådet har publicerat följande skrifter:

1. Mediekunskap i skolan. Vad vet vi? Vad gör vi? Karin Stigbrand. 1991.
2. Om datorspel. Kai Honkonen och Magnus Rehn. 1991.
3. Min syn på våldet i bildmedierna. Reflektioner av sju riksdagsledamöter. Redaktör: Richard Lagercrantz. 1992.
4. Konsumentinformation om videogram – Finns den? Ann Katrin Agebäck. 1992.
5. Om medieverkstäder, lokal-TV och annat... Nya sätt att producera, utbilda och tänka. Antologi, redaktör: Karin Stigbrand. 1993.
6. Kontroll, granskning och CENSUR av FILM, en nordisk inventering – med utblickar även mot andra länder. Redaktör: Richard Lagercrantz. 1993.
7. Samtal i Hollywood – en reserapport. Ann Katrin Agebäck. 1993.
8. Våldsfilmerna på Folkets Bio. Ett mediepedagogiskt projekt. Charlotta Denward. 1994.
9. Våldsskildringar i TV-nyheter. Produktion, utbud, publik. Birgitta Höijer. 1994.
10. Våldet i bildmedierna. Reflektioner utifrån en attitydundersökning. Charles Westin. 1995.

11. BBS – kommunikation. Vad är det? Om användningen av de elektroniska anslagstavlor. Christina Bäcker och Christer Rindeblad. 1995.
12. TV – bundsförvant eller fiende? Om barn, föräldrar och TV-tittande. Inga Gustafsson, Leni Filipson och Gisela Eckert. 1995.
13. Inre och yttre hotbilder. Psykoanalytiker ser på våld i media. Anders Berge, Magnus Kihlbom, Else-Britt Kjellqvist, Rolf Künstlicher och Andrzej Werbart. 1996.
14. 40 timmar i veckan – en studie av våld i sex svenska TV-kanaler. Johan Cronström och Birgitta Höijer. 1996.
15. Jakten på videovåldet – om tillsyn och kontrollörer. Ann Katrin Agebäck. 1996.
16. Toppmötet – om TV:s och barns rättigheter. Cecilia von Feilitzen. 1996.
17. Argument i repris – pressdebatten om medieivåld. Jan Christofferson samt Carin Daal och Evalena Tholin. 1997.
18. Mediekunniga lärare? – Om lärarhögskolorna och mediepedagogiken. Karin Stigbrand och Margareta Lilja-Svensson. 1997.
19. Piteåmodellen – när eldsjälarna gjort sitt! Kristina Hansson. 1997.
20. Man ville vara hjälte... Unga kriminella om faktiskt våld och filmvåld. Gudrun Uddén. 1998.

21. Gränslöst – Om TV, våld och ansvar. Johan Cronström. 1999.
22. Monsternmassakern. Datorspelens lockande värld. Jan Christofferson. 1999.
23. Tusen flickor om film och våld. Antologi, redaktörer: Karin Stigbrand och Sofie Stolpe. 2000.
24. Veckans brott. En studie av våld i Reality TV-program. Ulf Dalquist. 2000.

Skrifterna kan beställas i enstaka exemplar eller via prenumeration från Våldsskildringsrådets sekretariat, 103 33 STOCKHOLM. Tel: 08/4053555, Fax: 08/201564, E-post: monica.berglund@adm.ministry.se. Rådet ger också ut en tidning: Flödet. Även den kan beställas från sekretariatet.